

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARA
BUCUREȘTI

II
Cota

270593

Inventar

706249

PILDE ȘI

SFATURI

PENTRU POPOR.

SCRISE DE

Foan Popu Reteganul.

GHERLA

Edit. proprietatea și tiparul Tipografiei „Aurora“ A. Todoran
1900.

N° 967-

Biblioteca	Con	art
Cota	1270593	
Inventar	706.249	

PRECUVÎNTARE.

Iubite cetitoriule!

Trăind în mijlocul poporului nostru, i-am vădut și-i ved toți pașii buni, ca și ce-i greșiți, ce-i face el în traiul lui dîlnic. Și privindu-i cu băgare de seamă am venit la convingerea, că trei lucruri sunt, care-l duc la fericire: **moralitatea, diligența și cruțarea**; și era-și trei lucruri îl duc la nefericire: **ne-moralitatea, lenea și risipa**. Asupra acestor lucruri, precum și asupra nepriceperei - - care încă duce pe mulți la necaz — am predicat cu graiul viu, unde numai mi sa dat prilegiu și am scris cât numai am putut de mult.

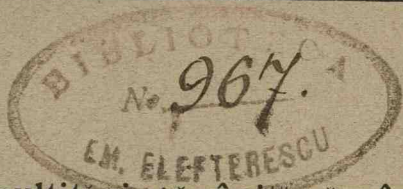
Aci adun câteva din **pildele și sfaturile** ce le aflu potrivite pentru poporul nostru, ca cetindu-le să se lumineze și să apuce pe căile cele bune, care urmându-le îl duc la bunăstare pămîntescă și la fericire cerescă.

Dee Ddeu ca se folosescă celor ce le vor ceti, că atunci aș fi cel mai mîngăiat și ducuros aș mai scrie și tipări cărți de feliul acesteia.

Reteag, Joia S. Pasci 1900.

Ioan Popu Reteganul.

Creșteți, vă înmulțiți și stăpâniți pământul!

Avem două porunci mari, cari ne spun lămurit, că se stăpânim pământul; întâia este porunca d-zească care ȳice: Creșteți, vă înmulțiți și stăpâniți pământul! Acastă poruncă d-ȳească sună deopotrivă la toți urmașii lui Adam. Dar' noi Români avem pentru aceste plaiuri ale Daciei traiane o poruncă deosebită dela el, căci étă ce spune cântecul:

„Când din Roma cea mărétă
P'aste plaiuri m'a adus
Traian, ale cărui brațe
Pe toți Dacii i-a rėpus;
Cu-a lui vóce mi-a ȳis mie
„Ést pământ încântător,
Étă, de-acum ȳi-l dau ȳie,
Tu sė-i fii stăpânitor!“

Așadar': D-ȳeu a poruncit, ca întregul pământ sė fie al tuturor ómenilor, ér' împėratul Traian a poruncit, că bucaȳica asta a globului, ce-i ȳiceau Dacia, sė fie a colonilor romani și ai urmașilor lor, cari nu-s altcineva, decât noi, Români de aȳi.

Ei bine!

Dela Traian am luat moșia asta în sémă, o am curățit de buruiănă și de păduri, am făcut în ea — cum face omul la el acasă — grădini frumoșă, am deschis agrii roditorı, am sădit pomi, viȳe de

viie, am înflințat sate și cetăți, dela unele până la altele am tras drumuri bune, am stîrpit animalele răpitoare, — cari nu s'au dat împlânzite — și le-am înlocuit cu animale folositoare de tot soiul; scurt: am făcut din *Dacia cea stîrpă o Dacie ferice*. Atunci începură nîmuri barbare a rîvni la ea, dar' până era sîlbatică nimînu-i trebuia. Strămoșii nostri trebuiră să stee tot c'o mîna pe córnela plugului, ear' cu alta pe sîcure; cu una se lucreze, ear' cu alta să se apere. Întru început s'au apêrat de jivinile pădurilor mari și mici, ér' mai târziu avură a se apêra în contra barbarilor năvălitori. Atât jivinile cu patru picioare, cât și cele tîrîitoare s'au stîns; pe cei mai mulți barbari i-a alungat din aceste plaiuri. Dar' când se credea mîntuit de năpaste, vine ca un roiî de lăcuste alt neam barbar și păgân. Acum puterile strămoșilor nostri erau mai sleite deluptele cu barbarii de mai nainte, decî și-au đis: pămînt este destul, să dăm și flămînzilor acestora cât vom da, să avem pace cu ei. Și le-au dat, dar' rîu au făcut. A întrat ariciul în casa sobolului, mai scóte-'l de poți!

Au trecut vécuri.

Cât cu buna, cât cu rîul, am trăit și trăim la olaltă. Nu ne-au putut stîrpi și nu ne-a trecut prin minte se-i stîrpim. Pămîntul a trecut prin multe schimbări dela un stăpân la altul, până acu-'s 50 de ani, când am venit stăpâni deosebiți peste puținul ce scăpase neînghițit de lup. Acest puțin era numai al nostru; fiecare familie știa ce are, și știa că peste puținul pămînt ce îl are, este stăpân numai el după D.-đuu din cer. Acestea le știa fiecare creștin, dar' erau fôrte puțini cari mai știau un lucru: că adecă pămîntul acesta, moșia acésta, este numai atâta vreme a lui, cât este viu, ér' după mórte e dator să o lase neștirbită copiilor săi. Acest lucru,

daună, mulți nu-l știură, orî nu voiră a-l ști, ci îndată-ce se vëdură stăpâni, creðură că au drept se tot bea și se mănânce fără a lucra. Și așa făcură. Și în câțiva ani păpară moșii, de nu-i vrednic capul lor, le dedură pe o nimică veneticilor, apoi ei cu urmașii lor se băgară slugi la cei-ce veniră numai cu zdrențele-n spate aici la noi. Ei, cari putéu trăi ca ómeni cinstiți, stăpâni în moșiile cele îngrășate cu sudori crunte, își tîrîră rêmășița ȕilelor ca argați flămênđi și zdrențuroși. Și acésta nu ar' fi fost nici un păcat, că era numai pedépsă dela D.-ȕeu, fiindcă i-au călcat porunca Lui și a împératului; dar' necasul și fómee și golătatea au trebuit se o tragă și o trag copii și nepoții și strănepoții lor. Că așa-i în lume: Pentru păcatele tatălui, pătimește și fiul totdeuna. Și cu tóte-că astfel de esemple s'au vëđut multe în fiecare sat, par'că-i bătaia lui D.-ȕeu pe capetele nóstre, nici acum, după o jumătate de véc, nu toți prindem minte se păstrăm puținul pămênt ce biată ne-a rêmas de vitregia timpurilor. Mulți din noi vënd holdă după holdă, fênaț după fênaț, ba unii chiar și casa, de rêmân în lumea largă ca cucul, că numai el n'are casă, nici țéră alésă! Și așa nu-i bine, o vëđ și ei în sfîrșit, dar' atunci e târđiu. Și bine nu este nici pentru urmașii lor, cari rêmân ca vai de capul lor. Astfel de ómeni nesocotiți, pe lângă că în acésta lume dau cu capul de pärete, în cea lume vor fi și mai osândiți, că D.-ȕeu i-a întreba: „Ai lăsat fiilor tîi moștenire petecul de pămênt care ți-l-am dat în stăpânire?“

Ce va ști rëspunde un așa păcătós înaintea scaunului Celui vecinic, care tóte le vede, tóte le știe?

Deci, până nu este încă prea târđiu, cruțați moșiórele, lucrați-le omenește ca se aveți cu ce vë

ținé viéța și nu le vindetți, nu le zălogitți și îngreunați pe la bănci și pe la cămătari, ca să le puteți lăsa neștirbite urmașilor voștri. Atunci veți merge cu fața senină înaintea dreptului judecător și când va întreba: „Ai lăsat fiilor tăi moștenire petecul de pământ care ți-l'am dat în stăpânire?“ îi vei răspunde cu inima curată: „Fie lăudat numele tău, Dómné, că ce mi-ai dat — tot am lăsat fiilor mei!“ Atunci se va întépla cu tine đisa scripturei:

„Dreptul lăsa-va moștenire fiilor săi!“

Locu-i noroc.

Așa đic ómenii noștrii, că locu-i noroc, și ei știu ce đic. Din acésta causă ómenii cu minte înțeleg pe deplin vorbele ce le aud în biserică, vorbele, ce le-a đis Dđeu cătră ómenii cei de întâiú și care ni le đice Dđeu tot mereu prin preoți: „Cresceți și vă înmulțiți și stăpâniți pământul!“ Ei știu, că omul, ca să póta trăi, are lipsă de loc, de pământ; și știu, că pământul, pe care-l stăpânesc, acela-i ține. Că, de unde avem pânea cea de tóte đilele? Nu din pământ? Unde ținem vitele, care ne ajută la lucrarea pământului și care ne dau hrană, îmbrăcăminte și bani de cheltuială? Nu pe pământ? Ferice de acela, care a eredit (moștenit) dela părinții lui pământ destul, ca se nu fie silit a lucra în brazdă streină! Și vai de acela, care n'a moștenit pământ; dar mai vai de acela, care din nesocotință-și vinde locșorul, că unul ca acela va ajunge đile grele, đile negre!

Cătă vreme cineva are pământ, are putere și omenie. Are putere, că lucrându-l cu sirguință, nu duce dorul de nimica, toți il încrétă, toți il cinstesc, toți i să căciulesc, toți îi sunt prietini și neamuri. De ajunge la slăbie, la neputință, având loc, il dă-n parte la cei ce nu au, și totuși are cu ce trăi și nu-i silit se cerșescă cu pălăria-n mână; având loc, ai și omenie. De te ajunge un necaz mare, te

împrumută orî și cine, știind că ai loc, că locul e cel mai bun girante, chizeșul cel mai sigur; de nu ai loc și ai dat de ceva necaz, cât trebuie se iai bani împrumut, fie chiar și din pământ — cum se ȳice — ce faci atunci? Umbli cu pãlãria în mână pe la cei cu loc, se stec chizeși pentru tine, ca se capeți bani și se-ți urnesci necazul de pe cap. Dar neavând loc, cu greu capeți și chizeși, că ómenii sunt pãții. Mulți au trebuit se plãtescã ei sumele pentru cari au stat chizeși, fiind-cã au stat pentru ómeni fără pământ, fără loc.

Așa darã cu drept cuvânt ȳice poporul cã „Locu-i noroc.“ Și cu drept cuvânt e cu minte acela, care nu vinde locul, ci-l lucrãzã cum se cuvine și-l plãtesce de dare la timp, ca se nu vinã necaz asupra lui, ca se nu vinã executorul la casa lui.

Dar nu toți au modru de a ține locul eređit, și nu toți pot fi îndestuliți cu locul ce-l au. Unii din cause binecuvântate, alții din lene, fudulie, necumpët în mãncare și beuturã, vind locul eređit. Pre când alții cumpërã moinã dupã moinã, ogor dupã ogor, livade dupã livade. Cei ce vind loc fără cause binecuvântate ȳic: Locul mult e sërãcie pe capul omului, cã dãrile-s mari, bucatele-s ieftine și mai multã zólã și cheltuiã are omul decãt dobãndã și bucurie. Cei ce cumpërã loc ȳic altmintrelea. Ei ȳic așa: locul de veci și vaca cu lapte nime nu le pôte prețui. Cã locu-i noroc, el rãmãne, dar banu-i rotund, se duce de-a dura, pãnã nu-i mai veđi nici urma. Din loc nu poți rupe cãte un corn, de cãte orî te ajunge v'run necaz, dar bani se duc cu țirãita. Locul, și de-ți aduce puțin, dar îți aduce tot mereu cãte ceva folos, și în câțiva ani — de-i trage bine sãma — scoți bani, ce i-ai dat pe el, și-ți rãmãne locul dobãndã dupã bani ce i-ai fost bãgat, și cari bani pe rënd, pe rënd, ți-i-a înapoiat. Locul nu-l arde focul, nu-l mână apa, nu ți-l pot fura hoții, el stã, se vede; locu-i noroc!

Se ne tragem o lãcã sãma: bine face cel ce vinde, și bine face cel ce cumpërã locul?

Dela început trebuie se spun, cã încă în vięta mea nu am audit pe nici un om cu minte și pãțit, care se fi ȳis, cã-i bine se vindem locul, adeca pãmântul, de cãt atunci:

1. Când îl vindem cãci ne este peste mână și cu prețul lui cumpërãm altul, ce ne este mai îndemãnã. Cã, un loc ce mie-mi este peste mãnã, mie-mi va aduce puțin fo-

los; dar tot acel loc, altui om p^ote se-i fie de a îndămână, decⁱ lui ^î va aduce folos mai mare. Atunci vⁱnd locul cel ce-mⁱ este preste mână, ^{și} numai decăt cump^{er} altul, se-mⁱ fie de-a-ndemână; vⁱnd locul ce este prea departe de casa mea ^{și} cu prețul lui cump^{er} altul, ce-mⁱ este mai în apropiere.

2. Când pe un petec de loc sunt mai mulți posesori, (părtași) ^{și} locul e atât de mic, de nu s'ar plăti s^e se împartă în bucățele ^{și} mai micⁱ. Atunci toți la olaltă vⁱnd bucata de loc unuia, care apoi fiind singur domn pe aceea bucată de loc, va avea folos de munca lui ^{și} de baniⁱ, ce-i dă, ér vⁱndătorii încă vor avea mai mult folos de baniⁱ aceia, decăt de petecele cele micⁱ de pământ de cumva baniⁱ nu i-or da pe nebuniⁱ ^{și} beaturiⁱ.

3. Când dintr'o cauză ore-care ne-am îndatorat atât de tare, încât nu mai suntem în stare a plăti ^{și} cametele ^{și} a ne susținea ^{și} casa. Atunci, decăt se asceptăm se vină comisia dela oraș ^{și} se ne vⁱndă locul cu doba, mai bine-l vindem noi de bună voie, din mână liberă. Că din mâna liberă totdeuna-l vindem mai cu preț, decăt atunci, când iese doba. Căci, când iese doba, t^otă lumea scie că trebuie s^e se vⁱndă, ^{și} îmbie prețuri de batjocură, pre lângă ce mai vin plătite ^{și} spesele comisiunei.

4. P^ote vinde unul loc ^{și} atunci, când scie că de bună s^emă pe prețul lui p^ote cump^{er}a un loc mai mare ^{și} cel puțin atât de bun, cum a fost al lui, cel vⁱndut. De exemplu: un bocotan ^{și}-a pus carul în petriⁱ se-și mărăscă grădina cu un jugăr de loc, ce am eu lângă grădina lui. Dacă-mⁱ dă 600 fl. ^{și} eu pot lua în locul jugărului vⁱndut 2—3 jugăre de loc, chiar așa de bun ca ^{și} cel vⁱndut, fac t^{er}gul, primesc baniⁱ ^{și} cump^{er} numai decăt 2—3 jugăre în loc de 1.!

In casurile aceste nu p^{ec}ătuesce cel ce vinde locul. Dar p^{ec}ătuesce grozav acela, care vinde locul ca se-și cump^{er}e pe baniⁱ haine scumpe, m^{an}cări ^{și} beaturiⁱ alese, orⁱ se-i j^oce-n cărți orⁱ în alt fel de nebuniⁱ. Nicⁱ aceia nu fac bine, cari vⁱnd locul cu numele că ^{și}-or cump^{er}a vite pe prețul lui. Trebuie se scie tot omul, că vite fără loc nu potⁱ ține; trebuie se scie ^{și} aceea, că vita ađi o ai, mâne p^ote se n^o mai ai, dar locul stă unde-i. Apoi, la vite, numai minte ^{și} răbdare se aibă omul, lesne se p^ote apuca dacă are loc, pământ. Din nimica t^otă, din câteva găini, se p^ote omul apuca la un purcel, ^{și} — de are noroc ^{și} minte — din

purcel în doi anî de ȕle pôte fi cu vacă de lapte, și din vacă cu lapte, în 3—4 anî pôte fi cu ograda plină de vite, dacă are loc, pămēt, de unde se le stringă hrană. Dar, nevēnd loc, vitele se mănācā ele pe ele și se alege omul cu nimica. Apoi se mai scim și aceea, cā locul nu cere de mănecare, nici nu cere iarna grajd cald, nici nu-și pôte scrii ti piciorēle, nici rupe cōrnele, dar cu vitele tōte acestea se pot întēpla și se întēplă, de multe ori. Decī, nu vīndă nimenī locul, ca se iee din el vite; dar vīndă din vite tot mereu, cānd are de unde vinde se-i mai rēmānă, și cum-pere pe prețul lor loc, cā „locu-i noroc!“

Dar ore tot locu-i noroc?

Da, tot locu-i noroc, numai cāt un loc e mai mult plin de noroc, ēr alt loc e mai puțin plin de noroc. Decī, cine are pe ce cumpēra loc, trebuie se scie de bună sēmă, cā ore care loc e mai cu noroc, și pe acela se-și dee baniī. Că, precum nu toți ómenīi sunt de o potrivă de bunī și de rēi, precum nu tōte vitele — chiar de sunt de același soiū — nu sunt de o potrivă de bune și de cu preț, așa-i și locul. Pentru ómenīi nostri acele locurī sunt mai cu noroc, carī sunt mai bune, mai aprōpe de sat, la care putem merge în tōtă vremea, carī nu le stricā apele cele curgătore și pe carī nu stă baltă nici apa ploilor, ce ar cădea prea multă.

Se vedem acum carī locurī sunt mai bune?

Acele, carī produc bine ori ce soiū de bucate; acelea, carī produc și cucuruz, și grīu și trifoiū. Acele și sunt locurī scumpe, cu deosebire, de mai au și drumurī bune și dacă nu sunt în calea apelor. Că, dacă locul produce bine ori ce soiū de bucate, atuncī putem schimba bucatele în el, și nu slăbesce așa tare. Putem pune într'un an cucuruz; dacă am luat cucuruzul, putem pune grāu; în holda cu grāu, primă-vēra, putem sēmāna trifoiū, care ne dă nutreț bun și mult doi anī dup'olaltă — pre lāngă ce odihnindu-se locul sub el, se îmbunătățesce; cānd sparjem trifoiștea ērăși putem pune grāu, cā locul s'a odihnit, cāt a stat sub trifoiū; și numai după ce am luat holda, de rēmāne miriștea gōlă, atuncī o gunoim, pentru a avea loc pentru cucuruz ori baraboi pe anul viitor. Acēsta rotațiune o putem face sigur în locurile bune. Decī, pe ast-fel de locurī se nu ne scumpim a da bani cāt de mulți, cānd sunt de vīndare, cā cu ast-fel de locurī nu vom pāgubī, fiind „locurī cu noroc.“

Dacă locul, ce ni se îmbie spre cumpărare, e aprópe de sat și este drum bun până la el, încă e loc cu noroc, chiar de ni s'ar părea slab; că fiind aprópe de sat, îl putem lesne gunoi, apoi gunoiul face bun și din locul cel mai rău.

Și de nu e locul chiar aprópe de sat, totuși póte fi loc cu noroc, numai de sunt pân' la el drumuri bune, pe cari se putem căra gunoiu în tótă una vreme.

Aceste înșirate pân' aci sunt locurile cele mai cu noroc. Acum urméză locurile cu mai puțin noroc, cari, dacă ni se îmbie spre cumpărare, le putem cumpăra cu mult mai eftine. Aceste locuri sunt:

1. Acele, în care putem sémăna numai un soi de bucate, d. e. numai cucuruz, cum sunt pământurile arinóse, orí pe cari putem face numai fên, cum sunt locurile jilave, apătóse. Că bun e cucuruzul, nu-i vorbă, dar totuși mai bun este grául și mai scump și — de vom sta a socoti bine — mai multă muncă cere cucuruzul. Apoi fênul încă este bun, care-i bun, dar pe el îl putem înlocuí cu lucernă și trifoiu. Decí, locul cel mai cu noroc este acela, care produce tot soiul de bucate și ierburí, prin urmare ast-fel de locuri, de le avem, se nu le vindem odată cu capul, ér de nu le avem și ni se dá modru de a le cumpăra, se le cumpărăm fără frică de pagubă.

2. Locuri mai puțin cu noroc sunt cele ce sunt tare depártate de sat, căci nu le putem gunoi așa ușor și cu vremea se spălăcesc, devin puțin rodítóre.

3. Cele ce sunt în apropierea apelor curgátóre, preste cari inundă apa, orí că le chiar rupe. Ast-fel de locuri se nu prea cumpărăm, că, de multe orí, când am gândí că vom avea folosul cel mai mare de pe ele, atunci inundéză apele și ne nímicesce tótă răcólta, ba ne mai rup și din loc. — Sunt ínse și locuri bune în apropierea apelor, așa numitele *rêstocí*, pe care esundându-le apele, le tocmesc în loc se le strice. Ele ínse produc bine numai cucuruz și nutreț pentru cai.

4. Locuri puțin norocóse sunt și acelea, ce țin primăverile apa până târđiu. Acelea sunt și locuri rēcí tot odată și orí cât gunoiu am duce, se spălăcesc curund. Prin canalisări se pot ínse și acestea face mai rodítóre și decí mai norocóse. Ba, din ast-fel de locuri, de multe orí putem face fênațe bune, veđbine pre lângă muncă și răbdare.

5. Și mai puțin norocoșe sunt dealurile, pe care nu putem duce gunoi. Aceste le putem gunoi numai stăurindu-le cu oile. Dar și acelea produc grâu bun și greu, dacă le putem lucra omenesce, numai de nu sunt din sémă-afară țepișe, rele, sterile, și de este stratul de asupra destul de gros. Că, de sunt dealurile pietroșe, atunci pentru bucate nu le putem folosi. Încă de sunt dealurile cu pietriș mestecat cu humă, le putem preface în pomături, că nucii, cireșii, vișinii și prunii s'ar face-n ele, de le-am face grópele destul de largi și afunde și apoi le-am umplea cu pământ bun. Ba în acel cas și merii s'ar face și peri. Dar' de sunt dealurile stâncóșe, atunci numai cu multă și cu grea muncă le-am pute face se ne producă ceva, ca nucii, cireși ș. a. Dar' de bucate nici vorbă.

Din cele înșirale pân'aci vedem, că de bună samă locu-i noroc, numai cât nu tot locu-i pre o formă de norocos. De multe ori înse e ca omul, care-l lucră. Că vedem locuri slabe, rodind bine la omul harnic, care-i în stare se le lucreze la timp și cum se cuvine; și vedem locuri bune, rodind slab la omul slăbănog.

Deci, nu vă dați locul, că vă dați norocul și apoi norocul dat odată, cu greu mai puteți pune mâna pe el. Apoi chiar noi, ar' trebui mai mult dóră decât alte neamuri se ne însemnăm đisa cântărețului George Coșbuc:

„Pământul ăsta-i bun și sfânt,
El ni-i și leagăn și mormânt,
Cu al nostru sânge-i îngrășat,
Cu a nóstre lacrimi e udat!”

Deci: nu trebe prădat, vîndut, ei lucrat omenesce și lăsat moștenire urmașilor noștri, precum moștenire ni l'a lăsat înaintașii noștri.

Apoi, că ce sórte ajung pe cei ce-și pradă locul, nu trebuie să spunem. Întrebați numai pe đileri dela restaurațiunile călilor ferate, cari n'au nici sərbători, cum de nu lucră ei la câmp pământul, de amblă pururea cu acele greutateți mari în spate; întrebații și veți afla că cei mai mulți au ajuns acésta sórte fiindcă ori ei ori părinții lor au vîndut *locul* avut și cu el și-au vîndut *norocul*. Acum sunt siliți a lucra din greu, mult mai greu decât plugarii, că:

„Plugariul sătul de pâne

După muncă dörme bine,“ ear lor orï cât lucră, tot nu li s'adaug două pe două din munca lor, ca se pötă dormi odată linisciți, că döră dréptă e cânteca lor:

„Cine lucră la voșut, = (calea ferată).
Nu mai dă bani împrumut;
Tötă qiua-i la cubic,
Cölea séra nu-i nimic!“

Agricultura ca mijloc de vindecare.

Cam acum șapte-șeci de ani făcură medicii francesi Ferrus și Mallon încercarea, de a ocupa în câmp cu agricultura pe bolnavii alienați (smintiți) și rezultatul a fost minunat de bun. La micile posesiuni, ce le aveau la început, au tot adaus încet-încet pământ și așa au fundat prima colonie agromică, Ferme-St-Ana, la Paris, căreia în scurt timp îi urmară altele.

Și în institutele englese se pune mult pond la agricultură și la fondarea de institute nouă ved de-și apropiază posesiuni mari. In Germânia, institutele de nebuni vechi și noue sunt provădate cu coloniile agromice, așa în Altscherbitz, în Sacsonia, unde marea posesiune a unui cavaler e lucrată de nebuni. Resultatele sunt förte mulțămitoare, atât cele financiare, cât și cele sanitare.

Intre töte ocupațiunile, ce se pot da celor smintiți, cele mai potrivite sunt agricultura și grădinăritul. Aceste ofer un loc de întelnire, pe care curënd se împacă tîner și bătrân, inteligent și necult; mișcarea corporală în aerul cel bun, care e legată strîns cu acéstă ocupațiune, influințéază în mod binefăcător asupra respirațiunei și circulațiunea sângelui, dă

corpului o bogată cantitate de acrimă, cari sunt atât de prețioase pentru viață în toate direcțiunile.

Lucrul la câmp e un mijloc principal pentru delăturarea ideilor și dispozițiilor bolnăvicioase; regularitatea lucrării este un mijloc de deprindere pentru hăbăucă și idioți.

Participarea la o lucrare, ce aduce folos, petrecerea în liber, conștiința, că pentru susținerea sa poate érași câștiga ceva, împrăștierea și abaterea gândirii dela propria miserie, influințază în gradul cel mai mare asupra spiritului, întărindu-i și împuterindu-i și corpul tot-odată. După zilele petrecute în liber la lucru, vine timpul somnului, care aflându-l obosit, îl petrece în dormire lină, și-i dă putere, pe când mai înainte îi aducea tortură. Cu nutrirea mai bună se deșteptă în ei érași pofta de viață, dorul de familie și de casa părăsită: tot atâtea motive pentru tractarea rațională a acestor nenorociți.

Pentru cei mai mulți din nebunii nevindecabili, cari nici când nu se mai reîntorc la viața cetățenească, e cea mai potrivită colonia agronomică. Reconvalescenței și cei ce se pot cura, rămân de regulă numai scurt timp în coloniă, deoarece, vindecarea lor urmăzează acolo repede.

Rămânerea coloniștilor în colonie e de mare folos pentru viitor, deoarece în coloniile mai bune se și practică un mod mai rațional de agronomie, progresele pe terenul agronomiei și al grădinăritului se pun în praxă și coloniștii sunt activi, iau parte la toate.

Ce se ține de spesele recerute la fondarea și susținerea coloniilor, acele nu sunt mai mari, decât ale altor case de nebuni. Ar fi de dorit, ca aceste colonii, atât de binefăcătoare pentru alienați, și cari

sunt de o așa mare însemnătate agronomică, să se desvólte cât mai mult.

Așa se spune într'o gazetă germană.

De unde ce vedem? — Vedem, că agronomia, agricultura, lucrarea pământului, care-i cea mai plăcută ocupațiune a poporului nostru, e nu numai isvorul, care ne nutrește trupul, ci ne îmbrospetéză și sufletul. E lesne decî de priceput, pentru ce poporul nostru nu se desbară cu una cu două de agronomiă, spre a îmbrățișa alte ocupațiuni, și tot atât de lesne este de priceput, de ce poporul nostru în asemenare cu numărul, dă cei mai puținî idioți și smintiți de minte.

Ferice de cel ce pôte se trăescă din agronomiă, că este pururea în aerul cel liber al lui Dumnezeu sfântul, care-l face sênătos și trupesce și sufletesce; plămânile lui sug aerul cel prospêt, paserile ceriului lui îi fac concertele cele minunate, roua dimineții îngrașe vitele sale, plóia ceriului rodesce țarinele sale, chiar negurile tórnei îi sunt lui spre folos, că face strugurii mai dulci și mai mustoși.

Dér, ca cineva se pótă trăi după agronomiă, trebuie se aibă pământ, vite de muncă și brațe sânătoșe. Pământul se moștenesce, orî cumpără; vitele se moștenesc, cumpără, orî se cresc, ér' brațele le avem dela Dumnezeu. Dér, pământul se pôte înstrăina prin vênđare, vitele asemenea, ér' brațele se pot ruina înainte de vreme prin necumpêt. Pierđend omul una din aceste trei, încetă de a fi agronom, și nefericit este omul, care a fost deprins a lucra în ogorul lui, cu plugul și cu capul lui, ér' pe urmă se vede lipsit de ogor, lipsit de plug, orî când își vede brațele neputincióșe de a mai împlini aceste lucrări, după care trăesc toți:

Impăratul din palat,
Muncitorul dela sat,
Coconița dela bal,
Țărănuța de pe mal.

Ca însă agronomul să nu ajungă această stare nefericită, trebuie:

1. Să fie moral și muncitor:

„Rogă-te lui Domneșeu,
Dér muncesce tot mereu.“

(E o ȕicală veche româneșcă, bună și foarte înțeleptă).

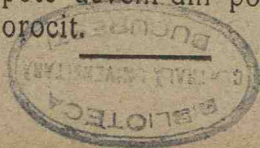
2. Să fiă cumpătat în tóte, chiar și în lucru. Să nu mănânce, nici să bea peste măsură, nici să se deprindă cu mâncări și beuturi scumpe, că acele duc pe om la sapă de lemn. Êr fiind necumpătat în lucru, își ruinează sănătatea înainte de vreme.

3. Să fie păstrător. E mai lesne a agonosi, decât a păstra!“ e o ȕicală veche și adevărată. Póte cineva munci până s'a îmbrânci pe brazdă, că de n'a sci ținé și păstra, tot nu va avé nimica, ba va duce chiar lipse.

Cine aruncă orbesce banii cei mici, ađi 3 cruceri pe tutun, 6 cr. pe vinars, 1 cr. pe lemnușe de aprins luleaua, acela aruncă pe ȕi o băncuța (10 cr.), pe lună 3 fl., pe an 36 fl., în ȕece anı 360 fl., în 20 de anı 720 fl.

Apoi omul nepăstrător vine adesea în lipsă de banı, și când îl string curelele, îi ia de unde-i capătă și cu ce condiții îi capătă, după aceea urméză necasuri, licitări de moșii, și — din gazde, cerșitori.

E frumósă agronomia, frumósă și cinstită, dér' trebuie să-o țină omul cu amêndouê mânilé. Mai cu sémă în ȕiua de ađi, din o mică greșelă póte omul fi scos din posesiune; fie că să împrumută, fără rênd și socotélă, fiă că giréză (stă bun) pentru alții, destul că lesne póte deveni din posesor și agronom, un proletar nenorocit.

Se luăm pildă.

În vara trecută făcui o călătorie prin Ardeal. Aușisem și cetisem multe despre bunul rînd, ce-l țin Sașii de acolo în purtarea economiei, dér' par' că nu-mi venea a crede. M'am dus deci se vîd cu ochii, ce-i și cum. Și în adevăr, n'are să-mi pară în veci rău, că ce m'am dus. Ce-mi vîdura ochii, nu pot spune cu gura, cu atît mai greu pot a spune în scris tôte cîte vîduri. Aușii ómeni bunî, minunî, nu alt-ceva, vede omul în satele sâsesci. Crede omul că sunt tîrguri orî chiar cetățî, dér' nu sate, așa sunt de frumoșe și de în rînd bun.

Casele tôte sunt de pétră orî de cărămidă, tôte acoperite cu țigle, tôte cu uși și ferestre mari zugrăvite, tôte tinciuite și vâpsite, acurat ca cele din orașe. Apoi șurile lor, grajdurile lor, curțile lor! Se mai ai doi ochi se te uiți la ele! Êr ulițele, tôte pardosite cu pétră și dinaintea fiă-cărei casă, în spre uliță, tot pomî bunî, altoiți, frumoși.

Era pe la Sântă-Mărie când fuseiü p'acolo. Pomii toți erau încărcați de pome, dér' credeți, că cuteza cine-va se ia vre-o pómă de pe ei? Feri Dómne! Stau așa încărcați, de-alungul drumului țerii, dér' nimeni nu-i bântue, nimeni nu strică o créngă cât de mică.

D'apoi grădinile lor? Adevérate raiuri pămênesci! Pline sunt Dómne, de pomî roditori de tot soiul, unul mai bun decît altul! Êr' câmpurile lor sunt lucrate cu mai mare îngrijire, decît la noi straturile de legume, orî cele de flori. În adevăr, m'am minunat, de ce-mi vîdura cești doi ochi! Și m'am întrebat, cum de ómenii aceștia au atâta bună-tate? Și un pretin bun al meu din acele părți îmi spuse așa:

Sașii stau bine, și sunt vrednici se le dea Dumnezeu bunătațe, că sunt așa, după cum ar trebui se fiă orî-ce om de omeniă. Ei sunt în Ardeal numai o mână de ómeni, dar' în casa lor, în biserica lor, nu sufer altă limbă, decât a lor cea săséscă. Ei fiind puținei în Ardeal și fiind ocoliți de Români, toți sunt siliți a învăța limba românescă, care mai bine, care mai rău, dér pe a lor nu o lasă de dragul nici unei limbi din lume.

Apoi, pământul, care-l au în stăpânire, nu numai, că nu-l vînd, precum fac Români și Ungurii din Ardeal, ci îl lucréză cu cea mai mare sîrguință. După aceea, ei au pometuri, cari nu se răresc, ci pe și ce merg se tot îmulțesc. Când nu au de lucru la câmp, atunci fac bani. Cutrieră tóte tîrgurile Ardealului cu póme, cu cépă și cu verdeturi. Grâul și cucuruzul nu sunt siliți se-l vîndă orî are preț, orî nu are, că-și acoper nevoile din póme și legume. Vite țin puține, dér soiū bun, soiū frumos, soiū scump.

Apoi, bani ce-i adună, nu-i dau Jidanului pe holercă, ci-și acoper cu ei dările (biruile) și ce le întrece, pun bine. După aceea, ei nu fac o casă orî șură numai atunci, când îl arde de deget, când cea veche cade pe ei; fiă-care Sas are adunată grămadă de pétră în curtea lui, orî la pórtă lui. Și ajungă-l orî ce necas, pétra aceea nu o vinde, ci, când numai póte, mai aduce se fiă grămadă și mai mare. Ér' decă întrebî pe Sas, că de ce adună el atâta piétră, că dóra are casă destul de frumósă, el îi răspunde liniscit: „Decă, veđi, *veșine*, primarul și-a făcut și gard de piétră și uite al meu e numai de scânduri, orî: cređi, *veșine*, casa încă-i jóasă, trebuie se o ridic cu vr'un metru de zîd, se fiă ca a cantorului.“

Aşa Sasul adună, adună, dér nu risipesce, de aceea are mai mult decât celelalte neamuri din Ardeal. El ține morțiș la portul lui, la datinele lui, la limba lui; lucrază numai la măestrii din neamul lui, se însoră numai cu fete din neamul lui, ca se nu-și pângărăscă limba și legea și se nu-și corcescă obiceiurile și portul.

Vedându-le acestea mi-am đis: étă un popor vrednic! Óre ajuta-va Dumneđu când-va și neamului nostru se fiă în starea, în care-'s Sașiil din Ardeal?

În satele lor, cari sunt ca nisce têrguri, cele mai frumoșe și mai pompoșe clădiri sunt bisericile și școlele. Preoții lor sunt ómenii cei mai învățați și totodată economii cei mai bunii. Glasul lor îl ascultă poporul, căci ei nu đic: „faceți,“ ci đic: „se facem.“ Școlele lor ierna, véra sunt pline de școlari. Nicii un Sas nu âmblă cu jalbă sê-și scótă copilul dela școlă. De când copilul Sasului e de șese ani, e tot în școlă până e de 12 ani, ér' dela 12—14 în tótă điua un ceas de diminéta.

Aşa Sasul, unul ca unul, scie carte, âmblă la biserică cu cartea de rugăciuni și de cântări, își cetesce singur cărticica de bir, vede ce i-a însemnat colectorul, pricepe de-i însamnă bine orii ba. De iau pe copilul Sasului cătană, nu e códa companiei. Ér' Sasul care are mai mulți feciorași, nu-i lasă se stee toți clae pe grămadă la córnela plugului, mai dá din ei și pe la școle înalte și pe la măestrii. Așa, că moșiile lor nu se împărțesc ca ale nóstre. Cel ce rămâne la economie își plătesce frații cu banii de pe moșiă. De aceea e bine la Sași, că ei tóte le fac cu socotélă. Apoi și feciorii de Sas, cari învață carte, orii cari se fac negustorii și măestrii, nu iau fete de alt neam, numai tot fete de Sas, ca

și între ei se rămână tot legea și limba săsescă, obiceiurile și datinele săsesci.

Mai ceva: Nicî chiar musicanții nu au ei străini, țigani bună oră, cum au celelalte popoare din Ardeal. Nu, Sașii au musica lor. În fiă-care sat este cantor, care învêță tineretul a face musică, a țice în trompete și clarinete, și în fel și fel de instrumente. Așa fiind lucrul, banul Sasului în veci nu merge în mîni străine, tot între ei se învêrte, pe lângă ce și alte nêmurî mai dau Sașilor bani pe pome, pe vin, pe cêpă, usturoiü, sfeclă, verdeturi...

Dela Sașii din Ardeal am puté mult învêța și noi, cu deosebire: cinstirea legeri și limbei, hărnicia și cruțare. Prin acestea am ajunge la avere, ér' fiind avuți de bună sémă am fi mai luați în sémă decăt ađi, când cei mulți numai avuți nu ne putem numi. Că, țică cine ce-i place, dér': „*Sacul gol — nu stă sus, se rêstórnă*“; așa și omul sêrac sê rêstórnă, face loc celui bogat, ce stă sus; așa și poporul sêrac, face loc celui bogat. Acêsta-i legea firei; orî ne place, orî ba, firea nu-și schimbă legile de dragul nimărui.

Dela Sașii din Ardeal au învêțat multe și Româniî, cari sunt vecini cu ei și ar fi putut învêța toți Româniî de-acolo, numai cât sôrtea Românilor ardelenî au fost mult mai vitregă, decăt a Sașilor. Fără acum sunt și ei liberi, nu mai slujesc la boeri, sunt stăpâni peste moșiórele lor și mulți și înaintéază în învêțaturî, în măestrii și în avere. E greu însê pentru ei, că au puțin pămênt și Jidaniî au prins rădêciniî prea adênci între ei. Numai munca și cruțarea împreunate cu înțelegciunea și darul lui Dumnezeu îi pôte scóte la liman, dér' fără aceste, putere omenéscă nu este sê-i țină sus, precum ar trêbui se stea. Că țice țicala: „Ajută-te și Dumnezeu încă-ți va ajuta“.

Se ne ajutam decî noi pe noi, se ne oțelim puterile tôte, se luăm pilde bune dela străinii, cari știu mai bine meșteșugul traiului decât noi! Cu deosebire se luăm pildă dela Sașii din Ardeal, cari încă sunt economi dar' economi cu pricepere, muncitori și cruțători! Când fiă-care econom român va fi ca cel sas, atunci vom pute' dice, că suntem stăpâni în țera noastră, stăpâni peste sôrtea noastră. Dér' ca se fim stăpâni, trebuie se muncim cu capul și cu brațele și trebuie se scim bine păstra ca Sașii.

Dumnezeu e bun și milostiv cu cei buni.

Lelea Nastasia rămăsese de bărbat cu cinci copii, în cap de iarnă, fără scut, fără sprijin, fără ajutor și cu prea puține mijloce de traiu. Fie iertatul zăcusă în bôla sacă vre-o trei ani de țile, ér' ađi tómnă târziu, când cade frunța cădu și el pradă bólei sale.

Până fusese el sánătos, avusese cele de lipsă, că era om harnic și cruțător; póte că hărnicia l'a și băgat în grópă înainte de vreme. Dar după ce cădu la pat, tôte-i mergéu întors; pămênturile i-sé lucrău ca de clacă, fênul i-sé făcea ca fênul necăjitului, vitele-i erau ca vitele fără stăpân. Așa, din țî în țî, cu cât crescea bóla lui cea sacă, cu atâta crescea și sêrăcia lui cea sacă.

Biata lelea Nastasia vindea, ce avea, sé facă bani de lécuri și de mănărușă bună la cel boleac, dóră l'a vedea ér' în picióre. Așa vîndu mai întâiu un vițel de sub vacă, și vaca-i stêrpî; apoi vîndu și celalalt vițel, de sub cealaltă vacă, și stêrpî și acea. După aceea vîndu o vacă, și mai în urmă vîndu și pe cealaltă, apoi nu mai avu ce vinde, că le gătase pe tôte. Așa, când rēmasă vėduvă, avea numai pe cei cinci copii și nesce gălicióre. De acelea avea cu soție, că ele se țin preste vėră cu nimica tótă, când ai grădină mare, cum era și a ei.

Intr'o sêră ședea lelea Nastasia cu copii la foc și mânca baraboi sárați cu pâne și cu ceapă că era în sêptămăna din tăie în postul Crăciunului. Fersese o ólă mare, că le plăceau bine, dar' de astă dată nicî jumătate nu i-au mănecat.

— Da amu, cu care au rămas, ce vom face, că răci nu sunt așa buni? întrebă copilașul cel mai mărișor, care putea fi ca de nouă-zece ani.

— I-a da mama la găini, că găinile-i mânâncă, răspunsă Todosia, o copiliță ca de patru ani.

— Ba scii ce, mamă, — ăise érá feciorașul cel mai mărișor — se vinđi d-ta câteva găini și se cumpéri un purcel, acela sciu c'ar trăi bine cu ce rămâne de noi.

— Ba se cumpere mama atâta porcei, câți suntem noi în casă, ăise alt copil, cel de șese ani.

— Da câți suntem în casă? én' se vėd scii sfătosule? — întrebă ér' cel mai mare din frați, ér' Teofil începu:

— D'apoi eu — unu, mama — doi, Mărinca — trei, Tóder — patru, Florica — cincí, tu, Pėtruț șese.... așa mamă că suntem șese?

— Șese, puilul mami, răspunse lelea Nastasia, care numai cu o urechiă asculta povestile copiilor, ér' gândul îi era la necazurile ei.

— Scii ce mamă, ăisė ér' Teofil cel de șese ani; scii ce mamă: se vinđi d-ta șese găini și pe ele se cumpéri șese porcei mici, ar' trăi aci-'n casă cu noi și pe Pasci am avé 6 porci mari, apoi i-ai vinde și ai cumpėra pe ei vacă cu lapte și cu vițel.

— Tací mutule — îi dă Tóder ca mai înțelept — tací mutule, cum poți tu cumpėra pe șese găini șese porcei? Dórá porceii-s mai scumpi, așa mamă?

— Așa dragul mami.

— D'apoi mamă, ăise Florica, vinde dară cocoșul, că pe el sciu că poți cumpėra doi porcei.

— Așa! îi dă Mărinca, se vândă cocoșul, apoi cine se grijescă de găini, cine se cânte colo-'n pod, când se zăresce de diuă? Ba, cocoșul nu li-í da, așa mamă?

— Așa draga mami.

— Veđi că cocoșu-i rău, mamă, că sare după mine, când vreu se pun mâna pe vre o găină... ăisė Florica plângând, că sfatul ei nu este bun.

Lelea Nastasia asculta la sfatul copiilor, dar' prin minte se frământa cu un plan, eșit veđi bine din sfatul copiilor. — Dar' se vind eu ăce găini — își ăicea ea — și se cumpėr o purcică, te miri, dar' de m'aș alege din ea cu ceva mai mult decât din găini; că bune-s ele și găinile, că fac ouă și le mâncăm și mai și vindem, dar' dintr'o purcică,

de are omul noroc, tot mai bine se p^ote apuca la ceva; apoi o purcică nici nu m^âncă cât dece găini, și am-u-s buca-tele scumpe; ea mai trăește și cu t^ârite, é' colo din făurar mai și pasece pe cele șanțuri și prin grădină.

Nu trecură d^oră două-trei zile și nimeri în sat un jidan cu o căruță c'un cal și în căruță un coteț mare de lețuri, coteț pentru găini. Tot mergea pe drum 10—15 pași, și é' opria calul și striga:

Aușiți: Anisie, Todosie, Marie,

Ană, Ileană, Susană,

Irină, Mărină, Frăsină... aduceți găini și co-coși, că le plătesc cu bani groși, t^otă găina — corona și cocoșu — taleru!

Copii alergau după căruță și cercau să dică și ei ca jidanul, é' muierile-i vindeau, care puț, care găini, care cocoși, cum se pot^eu învoi.

Când era jidanul pe lângă casa lelei Nastasia, eși și ea până-n drum să vedă, cum plătesce jidanul găinile.

— Cum plătești, jupâne, găinile?

— D'apoi cum is și găinile, én' să ved câte ai de dat și cât sunt de grele?

-- Am de dat vre-o douăspredece și-s bune, grele.

— Atunci cu atât e mai bine, capeți o grămadă de bani pe ele. Hai se le vedem.

Și intrară în tindă, și lelea Nastasia aruncă grăunțe pe jos și numai de câteva ori strigă: pi-pi-pi! pi, mama, pi-pi-pi! Și găinile-i umplură tinda, că avea d^oră până-n douăzeci, de nu mai multe, și numai decât prinse douăspredece, care-i erau de dat, care adeva ouase un rând de oué, și, care găină cum o prindea, o lega de picioare și-o punea în casă. Jidanul se uită multămit, că capătă dintr'un loc găini multe și grele, că el era legat cu un osp^etar din oraș să-i ducă galițe câte-i trebuiesc pentru osp^etărie. Veți bine, avea și el câștig din aceea afacere, că el cump^era galițele pe chibsuite, cum puté, é' la osp^etăria i-să plătiau după cât erau de grele.

— Aceste douăspredece-mi sunt de dat, dise lelea Nastasia, de ni-om puté ajunge din preț; de unde nu — nu-i nici o sup^erare, le desleg și le dau drumul. Ce-mi dai pe aceste douăspredece găini grase?

— Așa! grase nu sunt, lele, fără noa! cum is, mai grase de o camdată nu se pot face. Îți dau pe ele 12 cor., pre cum am vestit și din drum.

— Că așa nu le dau; din 80 de grițari nu dau găina.

— Nu așa, lele, cât se-ți dau pe toate?

— Ți-am spus, de fiecare găină 80 de grițari.

— Cât face aceea?

— Cât să facă! Sciî d.-ta mai bine decât mine; de 12 orî tot câte 8 pușori fac odată 80 de pușori, apoi 16 pușori, adeca 9 fl. și 60 de grițari.

— Că atâta nu dau, fără de vrei îți dau pe toate 7 fl. fiind că-s dintr'un loc mulțișore și nu am se-mî bat cea gură pentru fiecare găină deosebit.

— Așa nu le dau, fără, de vrei, dă-mî 9 fl. și 1 cor. și n'a-ți găinile; de unde nu, le desleg și le slobod afară.

Jidanul mai luă odată găinile în mână tot una de una, le cumpănia și le judeca *ștroncănind* ceva încet în limba lui, ér' copîi se uitau spăriați la el, că ôre duce a găinile și dau-a mânesea bani pe ele?

După ce le judecă pe toate înc'odată, mai întrebă pe lelea Nastasia: Cu cât le lași? Spune-mî vorbă lămurită, nu mă ținea, că ia muerile mă ascéptă la căruță. La 9 fl. nu te fure firea, că atâta nu dau pe ele, fără 8 fl. de vrei, îți dau, tot atâta-i.

— Nu se pôte.

— Dar' cu 8 fl. și 1 corónă!

— Nôuă și o corónă.

— Auđi, nevastă, 8 fl. și o corónă, de-ți dau mai mult se-mî dîci om de nimică.

— Da de ce se-ți dîci om de nimică, că tirgul n'are supărare; d.-ta esci om de omenie, că omenesce mă-'mbii, dar' eu cu atâta nu le pot da, fără.. oiŭ mai dîce o vorbă: 9 fl. și 40 de grițari, dar' de acolo nu mai las nimic.

— Ei! ba lași de 'ți-e de dat. Orî vrei d.-ta ca eu se nu am câștig în ele? Numa-'n zădar se-nî bat gura și se-mî omor vremea, âmblând pe sate? Le dai d.-ta cu 8 fl. și 1 corónă de ai lipsă de bani, de nu — sănătate bună!

— Sănătate bună!

— Și nu le dai?

— Așa nu!

— Dar' cu 8 fl. și 80 cr.?

— Nu se pôte!

— Cu 9 fl. în capăt încă nu le dai? Gândescete bine. că de dau mai mult, să latru ca cănele cel ce latră colo afară.

— Amu... trecă ducă-să; numără banii și du-ți găinile.

Și numără jidanul 18 coróne pe mėsă pentru cele 12 găini și lelea Nastasia-i ajută de-și dusă găinile pân' la căruță, unde le deslegă de pecióre și le slobođi între celelalte din cotețul jidanului.

După ce veni ér' în casă mai numără odată baniș și-și făcu socotélă așa: În 18 coróne sunt 9 fl.; pe ei pot cumpěra doi purcei mici orí unul mai mărișor; óre cum ar' fi mai bine? De cumpěr doi, vor mânca mai bine decât unul singur și nu le-a fi urit și colo-'n tindă dóră nu le-a fi frig; dar' doi mănăncă mai mult decât unu și micí fiind, le trebuie grijă mai multă și mănăcrușă mai bună. Mai bine cumpěr unu și bun, că de am noroc dela D.-đeu, din el mă pot alege cu ceva.

Așa-și făcea de lege lelea Nastasia.

Asta era într'o luní. Miercur e těrǵ de sěptămână, adeca mărturie, în orașul vecin. Lelea Nastasia sě scólă de deminěță, face de mănăcare la copii, sě schimbă frumos, dă în grijă la copii se sě pórte bine, că apoi le aduce turtițe, dice un Dómne ajută-mí, și plécă.

Pân' la těrǵ a mers cu alți ómení dela ei sfátuindu-se de necasurile lumí, și colo pe prânzul cel bun era în těrǵ. Mulțime de cumpěrători de porci sě nimeriră în miercurea aceea și biata lelea Nastasia era îngrijată că vor fi scumpí porci. Și erau în focul vėnăt de scumpí; că purcei dela țită nu puteai cumpěra din 6 fl. unul, de erau ceși cevași frumoși. Cercă ici, cercă din colo, nu era modru sě se pótă apropiá se-și cumpere ceva. — Mi-am vındut găinuțele, sě gândea ea — și nu mi-oiú putea luá o híră de porc și baniș mi s'or face *terea-perea*. Mai bine mă lăsam cu găinuțele, că dela ele aveam baremí óuě, de-mí puteam cumpěra lumină-'n casă și mai ferbiam în dulce la cei amăriți de copii. Era necăjită lelea Nastasia. Dar când era mai spre spartul těrǵului dă cu ochi de o scrófă mare, cât un urs, dar slabă, de i se vedeau tóte ósele, cum era pěrul bătut de híră și de necaz și lipit de piele. Ciofotea o mână de ovės, ce-i aruncase un moșnég din desagă. Sě uită lelea Nastasia la scrófă; de mare era mare, dar slabă rėu și cārceiată de spinare, de sta cu tuspatru piciórele p'un grițar — cum e đicala. Nimenea nu întreba pe bietul moșnég, de ce o a adus în těrǵ, gândiai că-i cu pěr de lup, că toți o ocoliau și treceau mai departe. Lelea Nastasia sě tot uită la ea, se vedă, nu cumva-i bolnavă, orí ce-i, de-i așa slabă? Auđise ea din

bêtrâni, că până ține porcul cода sfredel, să nu te temi că i-ar fi ceva. Și hîrôsa de scrôfă ținea cода sfredel!

— Cât ceri pe scrôfă, moșule?

— Că nu ți-oi cere mult, numai zece fl.; e fel bun, nevastă, numai cât e slabă că o-au supt purceii; doisprezece a avut și numai acum i-am vîndut, că o mai omoria.

— Ôre nu-i boleacă, moșule?

Cătă bôlă-i în ea, atâta sê fie-'n ôsele mele, draga moșului; numai e slabă de suptă și de flămîndită, că n'am fost stăpân de ea, n'am avut cu ce o ținea cum se cade.

— D'apoi uite, moșule, se sciu că-i cum ȕicî, ȕi-aș da pe ea 8 fl., numai rogu-te, de-i bolnavă, nu-ȕi face dumnitale pécate și mie pagubă.

— Că ȕeu nu-i bolnavă, dară cu 8 fl. nu poți nici d-ta pofti se-ȕi dau o scrôfă, cât o junincă. Veȕi d-ta, că cu 8 fl. de abia iai un purcel de-i ce-șî cevaș bunișor.

— Dar cu cât o dai?

— Am spus, cu 10 fl.

— Aceea vorbă am mai auȕit'o odată, dar spune-mî altă vorbă.

— Apoi d-ta cât dai?

— Opt fl. și 20 de grițari.

— Ba 9 fl. și 50.

— Ba 8 și 50.

— Că așa nu o pot da.

— Apoi nici eu nu pot da mai mult, că mai mult nici nu am.

Cu aceste vorbe lelea Nastasia dă se mERGă, dar' moșnégul o opresce: tu nevastă, tu fugi de noroc, hai înapoi se facem tERG, că ȕeu nu ȕi-a pĂrea rEU.

— Mai mult de 8 fl 50 cr. nu pot da că-i slabă rEU, și de-i și bolécă, pÓte se pĂgubese cu ea.

— Dă noue-'n capet, și se ai noroc.

— Un om dela ei, îi tot făcea cu capul la lelea Nastasia se nu făcă tERG cu moșnégul, dar ea nu sê nĂdăia. In urmă o trase de suman la o parte și-i ȕise încet: Tu Nastasie, tu ai grijă pe ce-ȕi dai bani, că eu mĂ tem că scrôfa aceea nu-i sĂnătósă.

Moșnégul vĂdu ce-i și cum și se apropie de ei și-i ȕise așa: Tu nevastă, tu nu te uita la ce-ȕi spun ômenii, hai se facem noi tERG, și dacă până de aȕi în două septămăni nu ȕi-a plăcea scrôfa, de-i vedea că dÓră nu mĂnăncă, orî îi

simți că are ceva bôlă, eu îți dau bani omenesce 'napoi și îmi iau scrôfa. Bine ție?

— Bine, moșule, ție lelea Nastasie, dar mai mult de 8 fl. 50 cr. nu-ți dau pe ea, că nu face și nici n'am de unde; apoi, ori am noroc, ori pagubă, eu nu te mai cerc de bani; cum mi-a fi scrisă și împărțită, așa va fi; atâta dau, dar mai mult nu.

— Noa adă mâna!

Și au dat mâna învălită în suman, că mâna gôlă nu-i cu noroc, și tîrgul fu gata.

— Se ai noroc la scrôfă!

— Și d-ta la bani!

— Satul lelei Nastasia nu e sat mare, stă numai din vr'o 40 de fumuri, de aceea-i și ție »Mica,“ unde-i sat mic. Fiind așa, nu-i mirare că pe sêră tot satul scia că lelea Nastasie pe găini și-a cumpărat o scrôfă mare cât un urs. Bun tîrg a făcut ea, țieau unii, când auđiră vestea; dar cei mai mulți, cari din întemplantare vedură scrôfa cât e de slabă, dau numai din cap și în fața ei și țieau: se ai noroc la ea, că-i mare! Êr după ce se depărtau își țieau: Nu mi-aș fi dat ție eu bani pe ea, mai bine-i beam, că-i prea scump un ciur cu 8 fl. 50 cr. Vedeți dvóstră, ei prețiau numai pielea de ciur.

Dar una gândește omul și alta dă Domnul. După ce ajunse scrôfa acasă și căpătă minteni-minteni *hîlbut* calde, mai câte o mână de grăunțe, mai baraboi fierți, și după ce în tindă pe ascernut bun de paie nu-i era frig, începù încet pe'ncetul a se întinde. Ba după câteva țiele prinse lelea Nastasia a o țesăla și a o unge ici côlea cu unsóre de porc și cu oleu de simburî sărat până sê curăți de tôte necazurile. Preste vre-o 6 săptămâni nu mai era de a-o cunósce, tot lăpădase de pe ea pêrul cu hîră cu tot și era ca unsă. Preste ție mai âmbra și pe afară, mai eșia și la drum și alerga cu alți porci până afară din sat pe cele șanțuri. Êr când fu la St. George era cât o junincă de mare și-i era folele pe pământ, și côlea pe la Ispas dărui pe lelea Nastasia cu 10 pourcei, unul mai mândru și mai grăsuc decât altul.

— Acum o du'n tîrg și o vinde — îi ție un vecin — că tu nu ești harnică se o hrănesci cum ar ascepta ea și cu atâta potop de pourcei ce are, êr va slăbi. Bucatele-s scumpe, chiar de le ai, nu i le poți da ei. Vinde-o și-ți cum-

pără o vacă, că iarbă este destulă pe câmp și cine se âmble după ea încă ai.

Așa și făcu lelea Nastasia, o duse-'n târg și de loc o vindu cu 65 fl., ba încă n'a sciut'o vinde, că și 70 fl. căpăta pe ea, că-'n tot târgul nu mai fu atunci o scrófă așa mare și frumósă cu atâta purcelași grăsuți. Drept și mai drept că un măscuraș și o purcelucă și-a oprit lelea Nastasia, purcelașul se-l aibă de Crăciun și purceluca se o țină de sēmință. Și fiind-că scrófa o vënduse la preotul din satul vecin, se învoi ca se lase și pe acei doi purcelași la scrófă până vor fi de 6 săptămâni, se pótă mânca orī ce.

Numai decăt și cumpără lelea Nastasia cu 52 fl. o vacă de munte, o ciutucă galbină, cu o vițalucă ca péna corbului de négră, și pe banii ce-i întrecură cumpără cucuruz

— Mulțam Dómne, șise acum lelea Nastasia, numai de ar da Dumneșeu sē fie ceși-cevasi bunișóra de lapte, că mălai de māmăligă încă am; apoi până are Românul māmăligă cu lapte, nu se plânge de fóme.

Și văcuța fu bună de lapte; casa lelei Nastasia fu mângaiată, copii sātui, și da laudă lui Dumneșeu. — Când venia feciorașul cel mai mare cu vaca din câmp, ceialalți stau ca cucii pe lângă ea, pân' o mulgea mă-sa. Êr când măsa le da lapte se mânânce, totdeuna șicea Florica cea sfătósă:

Noi mîncăm lapte de găină, așa mamă?

— Ba lapte de vacă, îi respundea frățiorul Pētruț, așa mamă?

— Așa dragul mami.

Êr copilașul cel mai mărișor sta pe gânduri și numai începea într'un târziu: Vai, mamă, mare-i puterea lui Dșeu sfântul; acu-i anul pe asta vreme nu aveam decăt câteva găini, și amu, uite, din ele avem vacă cu vițel, un hămbar de mălaiu, doi porci, și ograda tot plină ni-i de găini. — Da, dragii mami, Dșeu e bun și milostiv, drăguțul de El, ne dă cât nu suntem vrednici, dar și noi suntem dētori a-i mulțami și a face bine cu cei mai necăjiți decăt noi, că de nu — cum ni-a dat, așa ne póte și lua Sfinția S'a binele și dulcēța din casă.

Buhaiul.

Badea Tóder dela noi din sat e unul din ómenii cei mai cuminte și sírguințioși; av cu tóte acestea nu prea are noroc. Odată boln el, altădată muierea lui, mai apoi are o pagubă în vite, de altă-dată nu-i rodesce țarina, și tot necasuri peste necasuri dau de bietul creștin. Dér' cu multă zólă și cruțare tot nu se dă réului; face cum póte și dator la nime nu este, numai la împératul cu darea și la Dumneșeu cu sufletul. Inainte însé nu merge, dér' nu merge nici decát.

Se luase pe gânduri bietul om, dér' n'avea ce face. Unii ómenii îl povéțuiau sě-și mute casa din locul acela, că-i loc fără noroc; alții-l sfátuiau, că nici grajdu nu-i în loc bun. Ar trebui mutat și acela. Dér bunul creștin le răspundea oftând: tot pămêntul e al lui Dumneșeu sfântul, orí unde mi-ași muta olatele, tot dinaintea feții Sfinției sale nu mă pot ascunde; te miri, orí pentru păcatele mele, orí pentru ale părinților mei, mă cêrcă Sfinția Sa așa. Fără am nădejde în Sfinția sa, că va da șile și mai bune pentru mine, de voiú fi vrednic.

Sunt vre-o 5 ani, de când se ivi între vite o bólă cumplită. Badea Tóder avea atunci doi bouleni suri, buní boi și tari și mai avea și o vacă de lapte, bêtrână și ciungă de un corn, altcum fórte bună de lapte. Și dá Dumneșeu, că zăceau vitele ómenilor polog — polog, și se bolnăviră și boii badii Tóder și crepară unul după altul. In patru șile a fost fără boi, nici pieile nu lăsară domnií se le iée de pe ei, ci-i îngropà așa cu piei cu tot, colo în fundul grădinii. Acum rămase numai cu vaca cea ciungă. Dér nu se supèrà din cale afară: „Domnul mi-a dat, Domnul mi-a luat, fiă numele

Domnului binecuvântat. “ De-oii fi vrednic, ér mi-a da Dumneþeu boi, de unde nu, și văcuþa asta mi-a lua-o.

Și dete Dumneþeu, că vaca nu i-se bolnăvi, scăpă cu ea. Dér' cu ce se-și lucreze? Il povățuiam ómenii se iée banii împrumut și se-și cumpere alți boi. Dér' el se gândi așa: banii băgați în vite pot aduce frumoșe dobânde, de ai noroc, dér cum eu sunt omul fără noroc, nu pot împrumuta banii, ca să-mi cumpăr pe ei vite, că vita ađi o ai, mâne poți se nu o mai ai, ér' tu rămăi cu datoria în grumazi, și trebuie se vinđi un ogor ca se scapi de ea. Decii banii împrumut nu iau. Voi ținé vaca asta bine, m'a ținé de lapte, ér' nutrețul întrecător loii vinde și mi-oii plăti plúguri să-mi are, și cară să-mi aducă agonisita de pe câmp și lemnușele din pădure. Apoi, de va da Dumneþeu să se schimbe norocul meu în spre mai bine, din văcuþa asta peste câți-va ani de ڃile pot avé ograda plină de vite; de unde nu, fiă mila Domnului, cel puțin nu voiú avé de ujurat după banii. Că chiar amu, cum au perit multe vite de bólă, cum bucate a dat Dumneþeu de sunt destule și fênul e mai de pomană, vitele sunt foc de scumpe, de nici cu 200 fl. nu-mi pot lua doi boulenii bunii de muncă. Apoi, chiar să ڃicem, că cu 200 fl. i-ași puté lua, dér' unde sunt sutele? Să ujurez după ele? — Ba io nu!

Așa rămase badea Tóder numai cu vaca cea bêtrână ciungă de un corn. O ținu bine, că nutreț adunase, cât și pentru patru vite ar' fi fost de-ajuns. Și dete Dumneþeu de ciunga lui fêtă colo în sêptemâna albă un bouț lung și mare și înholbat, de gândeai, că-i de două luni atunci, când l'a fêtat.

De lapte era bună ciunga, și badea Tóder nu trăgea laptele, decât numai care rămânea de

vițel, și tot ducea doniciórá plină în casă la copii. Și creșcea vițelul ca din poveste.

Când veni vremea aratului, unui vecin i-a dat un car de fân ca să-i facă 5 ȝile de plug, altuia un pup de strujeni să-i grape într'o ȝi, altuia îi dete nisce otavă să-i facă la vară ogor pentru grâu; și așa, își ară locul dând pe la vecini fân, și tot îi mai întrecú fân de vându și pe bani, se-șî plătéscă dările și alte nevoi. Peste vară ținú pe iunga acasă, o nutria cu luțernă verde și era frumósă și lăptósă, cum nu mai fusese nicí-odată. Vițelul creșcea ca din poveste.

— Mě, Tódere, — ȝice odată unchiu-so — mě, tu faci rău, că ȝii atâta vreme vițelul nejugănit, că face sânge mult și póte să piară când li-î jugăni.

— Că m'am gândit, unchiule, nicí să nu-l jugănesc, îl las taur, că prea e lung și drept și uite ce grumaȝi are, de-i bat bărbiile la genunchi. Dér' de-oiiú avé noroc de el să-l dau când va fi de un an cu vre-o 60 fl. și să-mi mai inciripez o văcuȝă lângă ciunga!

— Ba tu jugănesce bouțul, mě Tódere, că colo la iarnă, când-a'nțerca vaca, tu-l poți vinde cu vre-o 35 fl. și-ȝi iai o junincuȝă, care vacă s'a face. Dér' de-l lași taur, póte să ia vr'un nărav să 'mpungă și li-i da pe nimica tótă de belit. Apoi, afară de aceea, taurii nu se cércă până sunt de doi ani, de-i póte omul mâna la ciurdă între vaci.

— Că nu-l jugănesc, unchiule, ce va fi, aceea va fi, că prea este frumos din cale-afară și-î blând ca un miel.

Vestea să lăți prin sat, că badea Tóder ține vițelul nejugănit, îl lasă taur.

Un posnaș, ce fusese la lucru în România, le spune, că p'acolo la taur îi ȝic buhaiú. Cine-l aude ríde, ér' lui badea Tóder din minuta aceea numai

în fața-i ȃdiceau Tóder, altcum tot buhaiú. Nicí nu le venea lor la socotélă, ca se țină cineva la ei în sat táureanc de mic. Ei erau învętați așa, că primarul cumpęra în tot anul câte doi tauri din tęg. De se întęmpla, că unul se fiă împungętor, orí că nu mai era bun de prásilă, îl junghiau, împărțiau carnea între ómení, ér' din venitul satului cumpęrau alt taur. Așa se apucase și așa țineau morțiș. Ei sciau, că domnií cei mari, boerií, cresc táurenci de viță bună și-i vënd pe la sate. Dér' se fi crescut careva din ei așa un dobitoc — ferí Dómne!

Trecú însę din vreme, că vremea tace și trece și vení Crăciunul, după Crăciun anul nou. Și de-odată cu anul nou sosiră dela cei mai mari porunci nóuă pe la sate. Intre alte porunci era și aceea, că cine cresce táurenci de prásilă se-i țină bine și la întăia ȃi a lui Mărțișor se-i ducă în tęg la arętare, că acei ómení, cari s'or dovedi, că au táurencii cei mai frumoși, capęta dela împęrăția baní de cinste.

Vestea ajunsę și în satul nostru și primarul cu capul lui merse ață la badea Tóder buhaiul și-i spuse așa: Uite, Tódere, eu am vęđut câtă pagubă ai avut tu în vara trecută și până 'ntr'aceea; decí am spus la domnul notar și l'am rugat, — veđi tu, ca omul bun de inimă — se te ierte de dare, că uite, te căsnescí se crescí un taur frumos pe séma satului. Și d.-l notar mi-a spus se te povęțuesc se ții táureacul bine și se fie curat și frumos, ér' la întăia ȃi a lui Mărțișor se mergí cu el în tęg la arętare. Te-oiú duce eu, ca primar unde sciu că trebue, fără uite, de-i căpęta vre-o 3 floriní cinste pentru taur, se-mí faci din ei parte și mie, cât de cât, fiind-că te povęțuesc și fiind-că mi-oí rupe opin-cile și ȃiua de lucru umblând atunci cu tine prin cel tęg.

— Ți-oiu da, jupâne primar, 1 fl. de argint, de capet ceva cinste, ba de va fi cinstea mărișoră, plătesc și o litră de vin din ea acolo-n tîrg.

Primarul era voios, că a pus la cale un lucru cum se cade. „Voiu cerca să ajutor pe bietul buhaiu“, ȕicea el cătră ómenii, „că orii cum, e dela noi din sat, voiu pune vorbă bună pentru el unde știu eu“. Ér' în gândul lui tot numera ȕilele până la 1 Mărȕisor, când se pună mâna pe 1 fl. de argint și pe o litră de vin.

ȕiua hotărîtă sosi. Badea Tóder ȕinuse tăureacul tot cu otavă de cea mai bună și de dóuë-orii pe ȕi-i deduse ovés amestecat cu păsat de cucuruz, așa că era gras ca lutul și mare mai cât o vacă și lat în spate ca un porc de ucis.

Dus'au domniii și boerii și arêndașii mulȕi taurii la arêtare, dér' ca al badii Tóder nu era nici unul. Primarul ajutase lui badea Tóder să ducă tăureacul, că dóră nu-i lucru mic a duce un tăureac. Ómenii, cari il vedeau hăȕindu-se cu el, il rîdeau: dér' ce-i, jupâne primar, te-ai băgat slugă la buhaiul? Dér' el îi înjura și se rêstea la ei: Tăceȕi, netrebnicilor, că am poruncă dela pretură să duc pe Tóder la arêtare și să spun, cumeă-i dela noi din sat. Cine să adevêrêscă cum că de bună sêmă tăureacul e al lui, decă n'a adeveri primariul?

În tîrg era anumit un loc, o ogradă mare, unde să se adune cei cu taurii. Ér' împrejurul ogrăzii erau pociumbi, tot la 2 metri de departe unul de altul, de care se legau taurii. De un așa pociumb legă și badea Tóder tăurenciul lui și-i puse dinainte desaga cu otavă. Primarul tot umbla printre ómenii de colo până colo spunênd, că și el a cumpănit pe un om dela ei să crêscă un tăurenciu și acum l'a adus la arêtare.

Erau veniți cu tauri spre arătare mulți străini, cu deosebire arêndași și boerași, și erau mulțișori tauri adunați spre arătare, dér' ca al badii 'lóder nici unul nu era de frumos, gras, alb și sprinten și blând.

Cam pe la 11 césuri veni o comisiune de domni să cerce, cari tauri sunt mai vrednici de a fi premiați? Mergeau dela taur la taur, însemnau numele stăpânului, scriau de câți ani este dobitocul, puneau mâna pe el și mergeau mai departe. Când ajunse comisia lângă tăurenciul lui badea Tóder, întrebă un domn:

Al cui este acesta?

— Al nostru, domnule, răspuse badea Tóder.

— Cum te chiamă pe domniata?

— Tóder Fortună, domnule.

— Ei bine, bade Tóder Fortună, și se pretorul, tăurenciul d.-tale este cel mai frumos din câți au venit ađi aci, de cei de un an; așa mi-se pare mie. Să stai tot aci vr'un ceas încă, și de nu s'a ivi cineva cu vr'un taur și mai frumos, o să capeți ceva cinste, fiind-că l'ai ținut cu atâta îngrijire.

— E și vrednic, domnule, și se primarul, că e om necăjit, a avut multe pagube, e dela noi din sat, eu l'am cumpănit să vină ađi aci!

— Bine, bine! grai pretorul, mergând mai departe.

Colo cătră un ceas după amiađi éráși se ivi comisia de domni printre tauri. Unul mai tiner ceti de pe o țidulă: Tóder Fortună, care este?

— Noi, domnule! răspuse badea Tóder.

— Să vii cu tăurenciul colo lângă masa ceea, unde șed domni!

Și merse badea Tóder, și tăureacul după el mergea tot jucând, să-i sară'n spate, nu alt-ceva.

Și badea Tóder îl tot lovia încet cu palma peste bot și-i striga lin: Mai încet, mutule, că te vęd domnii! Și domnii vedeau cum jócă tăurenciul și auđiau cum badea Tóder povestea cu el și cum îl muștra și rídeau cu drag și se mirau, că un plugar simplu, un Român sērăcuț, scie sē-și crēcă vitele așa bine. Când era chiar lângă masa domnilor, stătú badea Tóder smerit în loc, își luă căciula de pe cap și o puse în mâna, cu care ținea tăurenciul, ér' cu mâna cea slobodă își neteđi pėrul pe frunte. Dér' tăurenciul, cređeând póte, că din căciulă-i dá ceva de mâncare, își viri nasul în ea, fără ca badea Tóder să fi prins de veste și vėđeând, că n'află nimic în căciulă, își ridică nasul repede de sări căciula drept în sus ca o minge și căđu pe masă înaintea domnilor. Un ris cu hohot isbucni din gurile tuturor, celor ce erau de față, ér, badea Tóder îngalbeni ca turta cea de cėră, când își simți căciula smâncită din mână și o veđu aruncată pe masă. El nu vėđuse ce se întâmplă, nu știuse cine-i aruncă căciula pe masă, decí stete încremenit o leacă apoi se plecă smerit după căciulă.

Dér' atunci un domn cărunt se ridică dela masă cu 4 bancnóte de câte 10 fl. în mână și țiise:

Tóder Fortună, dumniata capeți 40 de floreni, drept cinste, adecă premiu, cum țiicem noi, fiind-că s'a dovedit, că dumniata ai ținut și ai crescut cel mai frumos tăureanc în tot districtul. Aci ai bani, pune-i bine, și ține tăureacul tot așa până pe de acuma 'ntr'un an, veđi de el să nu capete ceva nėrav, că atunci capeți cinste și mai mare si-l poți vinde cu un preț, de doi boi poți cumpėra pe el!"

Când auđi badea Tóder atâta laudă pe el, când vėđu atâta potop de ban numai în cinste, îngalbeni odată, apoi roși până după urechi, nu putú scóte

vorbă legănată din gură, nu-și credea ochilor și urechilor. Dér' domnul cel bêtrân îi puse banii'n palmă ȃicându-i: poți iscăli numele pe chitanța, cum că ai primit banii?

— Nu pot, domnule, nu știu scrisóre.

— Atunci hai de pune degetul pe cruce!

*

A dóua ȃi tot satul era plin, că Tóder Fortună a cãpëtat 40 de fl. de cinste. Primarul se lãuda, că numai el l'a fãcut cu aceea, dér' ómenii, ca ei, rideau pe primarul pe din dos: da, el i-a ajutat sã-l ducã la tãrg, dór' de aceea e primar, baremî sã ajute ómenilor a-și duce vitele la tãrg!

— Pe banii aceștia vom cumpëra o junincã, ȃicea lelea Frãsina, nevasta lui badea Tóder, sã o punem la jug cu ciunga nóstrã, sã nu mai fim noi fãrã rënd de plugãrit și sã tot plãtim.

— Ba noi, muere, nu vom cumpëra nici o junincã, cã junincã s'a face din vițãluca cea micã dela ciunga, apoi nutreț ni-a trebui mult pe varã la taur; fãrã vom face noi din banii aceștia o fântãnã cólea în ograda nóstrã, cã cu taurul de amu n'om mai putë umbla prin vecini la adãpat s'apuce vr'un nãrav, c'atunci puțin folos vom avé din el, cãt îl veđi de frumos.

Și așa tãcú badea Tóder. Și la anul dupã aceea, când merse cu taurul la arëtare, cãpëtã numai cinste 80 fl. și-l vëndú cu 250 fl. și veni acasã cu 330 fl.

— Mãi, ȃiceau ómenii, când e sã aibã omul noroc, cum îi dã Dumnezeu! Uite, pe un vițel de doi ani, capëtã mai mulți bani decãt altul pe o pãreche de boi de cei dricoși! Apoi nu-i noroc acela!

— Ba noroc, de noroc, dér' în bun loc a venit cã đeu mult l'a pãscut și nenorocul pe bietul Tóder. Amu bine cã i-s'a înturnat și lui odatã spre bine!

Vă puteți închipui, ce boi și-a luat atunci badea Tóder. Dér' nici nu mai grija nime în sat ca el de vite. Nici nu se prea lăsa el fără un tăureac la casă, de era vițelul de vacă cât de cât să-i placă. Mulți ómenii luară pildă dela dênșul și vèdură, că-i bine așa. Că și décă nu căpëtau toți premii pentru vitele, ce le duceau la arètare, dér' când era vorba de vëndare, tot-déuna le vindeau mai cu preț decât aceia, care le țineau numai ca pe porcii cei de sëmênță.

Din povestea lui badea Tóder Fortună, séu cum îl porecliau ómenii „buhaiul“, putem și noi învêța ceva, numai să fim cu băgare de sémă.

Reteag, 5 Martie 1897.

Luntrașul cel bogat.

E om bogat Iacob luntrașul, are moșie bună, are vite frumoșe și are copii harnici, ca nimeni la noi în sat. Dar n'a fost tot bogat; ba-mi aduc bine aminte de amu-s nu știu bine 18 ori dóră 20 de ani, când s'a însurat, că ómenii din sat n'aveau ce povesti numai de el și de Todosia lui, carii erau unul mai sêrac, decât altul. Amêndoi se luase mai ca din drum; amândoi erau copii nimărui, pe amêndoi nu-i băga nime nici într'o sémă, că: omul sêrac e al doilea drac, nime nu se laudă cu el.

Dar ađi? Oh, ađi tot satul se laudă, unul că e neam cu badea Iacob, altul că-i neam cu lelea Todosia. Așa-i în lume:

Când is în bine
Toți is lângă mine;
Dacă dau de ceva réu
Rêmân singur er,
De mă vede Dumneđu.

Adeca lucrul a fost așa, că Todosia fusese fata luntrașului celui bêtân, alui Avram luntrașul, ér Iacob a fost

feciorul lui Todoru Pașcului. Tatăl Todosiei era luntraș și pescar, ér tatăl lui Iacob fu singurul vênător în tot satul nostru. Ce agonisită se adauge lângă casa pescariului și pe lângă a pușcașului, n'am să vă spun, că sciți destul de bine; casele cele mai hărămite și mai descoperite sunt mai mult ale lor.

De unde vine, de pescării și pușcașii sunt cea mai mare parte prăpădiți — numai Dđeu scie. Povestea spune, că odată — de mult — când s'a coborît mai întâiu sêrăcia-'n lume, a dat de un plugar, care ara cu plugul cu patru boi.

— Bună điua, plugariule.

— Să trăesci . . . cea surilă!

— Dar rogu-te, ce faci?

— Dór veđi că ar . . . ho borean!

— Ei, stăi o leacă de vorbă cu mine, se resufle o leacă și boii.

— N'am vreme . . . vor resuflă dacă gătăm ogorul.

— Și ce-i face cu ogorul?

— Ce se fac? l'oi sêmêna.

— Și apoi?

— Ce și apoi? Dac'a vrea Dđeu — a rêsări, ér la ceea véră voiú secera și mi-oiú umplea hâmbarele de grâu, s'avem ce mânca!

— Remas bun, plugariule! Nu ești de mine.

Mě duc dór'oiú afla ómenî de pânza mea.

Din minuta aceea sêrăcia fuge de plugariul harnic, ca dracul de tãmăie.

Și cântec a eșit:

Cine mâna plugul bine,
Chiar de bea — îi mal rêmâne;
Cine mâna plugul rêu
Trece p'ângă fâgăđau
Și đice că vinu-i rêu,
Că n'are bani în jascău.*)

Mergênd sêrăcia așa tândălınd, dă cu ochiî de un om mergênd pe câmp cu 2 câni legați după el și cu o pușcă'n spate. Aha! își gânde sêrăcia; ăsta-i pușcașul, dar de ni-om putea întovărăși la olaltă!

— Noroc, pușcașule!

— Mulțămesc Dumitale!

*) Pungă.

— Ai mare grabă, n'ai putea sta o leacă de vorbă cu mine?

— Ba puté, că ceva grabă mare n'am, că n'am dat nici de-o urmă de epure; până ce dau de una, putem merge încet povestind.

— Și ce-i face dumniata, de-i da de urma epurei?

— Ce se fac? Mi-oiu slobozi căniî după el, ei mil'or aduce în apropiere și eu... poe! odată-l pușc și-l duc acasă și-l frig, de mă satur cu copilași cu tot.

— Esta-i de mine, cugetă sërăcia, și de atunci stă lipită de pușcaș ca scaiul de óie.

Mergênd sërăcia așa pe cele câmpuri povestind cu pușcașul și ocolind pe plugari, dau de o vale. Acolo sta un om pup cu o rudă-n mână.

— Ce faci acolo, bade? o întrebă sërăcia.

— Pst! nu vorbi așa tare, că dóră veđi că pescuesc.

— Așa? Adeca dta esci pëscar?

— Pescar... dar rogu-te grăesce mai încet, că de scapă mréna de unghiță, te dau dracului.

— Și ce vrei cu mréna?

— Ce se vreu? o duc acasă, o pun în óla cea cu borș la foc și mă ospët din ea ca popa la comandare.

Aha, cugetă sërăcia; ęsta încă-i de mine!

Și din minuta aceea sërăcia-i pretina cea mai bună a pescarilor și a pușcașilor; la ei nu se mai ajung în veci dóuë cu dóuë, ca la alți botezați; când au fărînă — le lipsece slánina; când tocmesc coperișul la casă, — se urnesce vr'un părete. Ear copiî pëscarilor și ai pușcașilor nu sę mai cęrtă-n veci pentru moși; de obiceiú isprăvesce tóta lor moșia până nu închide ochiî. Pușcașiî și pescariî nu fac testament, nici nu se ia inventar după ei.

Așa fu și cu tata lui Iacob, copiî avea o dróie, pușcă avea cu 2 țevi, avea și un ogar, dar nici tu vacă cu lapte, nici tu car cu boi, nici baremî o holdiță cât de mică; casa singură sta pe o grădină desgrădită, ca o ciupercă viermânósă în mijlocul câmpului.

Deci Iacob, îndată ce se apucă, de era de vre-o 9—10 ani, sätul de fóme și golătate, se băgă slugă, mai întâiú la gáscele preotesei, apoi la mieî curatorului, după aceea la viței primariului, până se tređi mare cât ómeniî, de-l luare cătană. Simbria, ce biată ar fi fost se o capete, o scotia harnicul de tată-s'o cu țirăita, așa că Iacob numai cu

hăinicilele se treția. Ba, până fu 3 ani de țile la cătănie, harnicul de tată-s'o îi purtă și hainele, de nu află nici zdremțe din ele, când se-'ntôrse acasă.

Nu-i vorbă, frații lui Iacob încă pățiră ca și el; care cum se sburățăcea, se prindea de slugit. Dar slugitul era isvor de câștig numai pentru pușcașul, încât adecă el putea âmbra cu pușca fără de a se gândi la mămăligă, scia el bine că fărină de mămăligă capătă dela stăpâniți copiilor lui. — E bine și cu copii mulți — se gândia el — după ce-i împrăscia pe totți la slugit.

Apoi Todosia, fata luntrașului, încă nu fu mai bogată, decât Iacob. Și nu putea fi mai bogată, că luntrașul încă era om numai ca el. Tôte țiuica sta cu pipa-'n dinți. De trecea pe cineva cu luntrea preste Someș — căpăta 2 creițari. Când avea 4 creițari cumpăra numai decât un pachet de tăbac, ca nu cumva se strice banii și se rămână fără tăbac. Când se întembla se trecă dup'olaltă mai mulți streiniți, de putea inciripa o pițulă, atunci trimitea fuga pe Todosia-'n sat după o lecută de vinars. Dacă țicea biata Todosie: dar de ce bei atăta, tată? El respundea aședat, clătinând din cap: „Beu de necăjit, draga tatiți; îmi pare rău după mâta.“ De se întembla se-l întrebe: „Tată de ce pipezi atăta?“ El respundea ca un filosof: „Afum lumea, draga tatiți, că-i plină de păcate!“

Stând tot de pipă și de vinars, nu i se mai adăugeau două cu două, ba, de multe ori, și de mâncare trăiau tare cu subțirelul, cu tôte că plată avea bună, că dela fecare fum dela noi din sat avea câte o mierțe de ciucălăi, pentru că trecea cu luntrea pe omeni se-și aducă slatină, că slatina-i din colo de Someș. Cucuruzul acela, ce-i drept îi drept, nu l prăda, trăia din el și mai îmbrăca cea fată, dar se mai adune el ceva cu alt lucru — feră Dómne!

Adeca, ce se țic, când nu-i era lene și când nu mai avea pe ce-și lua tăbac și vinars, atunci prindea pesce de pe Someș-cu preașca ori cu mregea. Atunci de prinde puțin pesce, îl da fetei se-l fiérbă pentru mésză; dar de prindea ceva pesce frumos și multișor, îl vindea numai decât la Jidană pe vinars și tăbac. Așa o mâna el până era Todosia cam de 18 ani. Atunci cădu la pat și boli o veră-'trégă. Todosia trebuia acum se grijéscă și de el și se pórte și luntrea, că de nu — îi scoteau din casă, că era casa sătéscă, făcută anume pentru luntrași; ear ei nu aveau altă casă. Cât ținu veră, fu cum fu, dar

tómna, când cad ploile cele reci și se umflă Someșul, atunci numai cu punerea capului putea biata Todosie purta luntrea cea grea, că orî cum, dar într'o muiere tot nu-i putere ca într'un bărbat.

Atunci nimeri din cătane Iacobul pușcașului, și din ceea'n ceea numai se tređi Todosie cu bărbat și Iacob cu muiere. Bêtrênul mai boli, cât boli, apoi se duse unde-s cei mai mulți și rămase Iacob luntraș, trăi în casa satului cu Todosia, și erau fericiți, de și nu aveau nici o avere, decât brațele cele vînjóse și capul cel limpede. Din cucuruzul, ce-l căpătase din sat, puțin mai era; mai tot s'o dus cu bóla și cu îngroparea bêtrênului.

Dar ei nu erau năcăjiți, ci gândiai, că tótă lumea-i a lor, atît erau de fericiți. Iacob purta luntrea și creițarii ce-i căpăta îi puneă dungă pe dungă, până făcea din creițari pițulă, din pițulă zlot, și hai cu el pe fundul lăđii! Până-'n primăveră adună vre-o 6 fl. Ear primăvera, când se duce ghiéta, atunci se bat somni și poduți, ear somni și poduți sunt pesci scumpi, cine-i póte prinde.

Atunci își gîndi Iacob: óre se-mi cerc norocul? Decî sui în podul casei, căută mréjea și prașca socru-so și hai cu ele la Someș. Intr'un ceas bun a plecat Iacob din casă, că a prins mulțime de somni și de poduți și i-a vindut pe bani bunî la orași, și și-a oprit și'n casă de mîncare care au fost mai măruntî. Ear cu banii nu a fugit nici la trafica cu tábacul, nici la prepánația cu vinarsul, ci merse cu ei ață acasă și-i numără Todosiei pe mész: „Uite, drăguță, bani bunî, nu minciunî! Dóuêdecî și opt de florinî, și cu cei 6 din ladă sunt 34! Bani de o vacă drăguță! Sê mulțemim lui Dđeu, că m'a seos din casă într'un ceas norocos, de am mers la păscuit, cu tóte că păscar nu sunt nici nu m'oiú face'n veci, fără din când în când nu đic că nu mi-oiú cerca norocul, după ce Someșu-i mai după cuptor.

Din ceea'n ceea se desprimăverasă, ómenii începură la arat, și Iacob luă de săpat o holdă mare de cucuruz, ce era pe țermurile Someșului; o luă în parte în dóuê. Holda era mare, dar doi ómenî sánătoși și bunî de lucru, Dómne mult mai pot lucra, dacă voesc! Și se pusără ómenii mei pe muncă, săpau de deminéța până séra, ér' când venia vr'un om la luntre Iacob îl trecea, că era aci de-a-ndămână și de era strein trecătorul, băga Iacob doi creițari în curea.

După ce era érbă destulă pre rîpa Someşului şi prin restoci, î-şi cumpără Iacob vacă cu viţel, slabă, veđi bine, ca de banî puţinî, dar o făcu el grasă şi frumósă în câteva săptămâni cu costreie şi cu holbură şi cu pui de mălai.

Tómna nu avea unde pune cucuruzul, atâta adună şi din sat şi din holda ce-o ţinuse în parte, cât trăbui să-şi facă un coşteiú (coşor) mare ca gazdele. Şi-l şi făcu de grădele, el cu mâna lui.

Ér preste vară mai adună şi nutreţ destul pentru vacă şi astfel, când veni tómna, îl află cu de tóte.

Aşa urmă an de an; din o vacă făcu două, din două patru, ér când avea patru vaci. două vindea şi cumpăra o bucată de loc pe preţul lor, şi ér remănea numai cu două, ca se aibă cu ce munci şi dela ce se îndulci; şi din două vaci ér se apucă la patru, şi atunci ér făcea banî din două şi cumpăra loc, că auđise el din bătrâni că „locu-i norou!“

Veđi bine, lucrul acesta nu merge aşa repede, cum ar gândi cineva; multă răbdare şi trudă şi zólă se cere se pună omul până se vede din mai nimica la vacă cu lapte, din una la două şi din două la patru; dar Iacob luntraşul avea răbdare şi cu răbdarea-i âmbla şi norocul. Apoi ţinea vitele, Dómnne, ca nime la noi în sat. Se şi cunoşceau vitele lui din tr'un tîrg. Când mergea el la tîrg, căpăta pe un viţel mai cât altul pe doi, pe o vacă cât altul pe două, că erau ţinute nu trudite. De cum da primăvera, de se ducea omé-tul, el era cel de întâiú, care avea luţernă verde; vitele lui se săturau mai întâiú de verdéţă; cât ţinea vara vitele lui erau ca îndopate. Odată mânca luţernă verde, odată luţernă uscată, apoi bea apă bună din Someş şi se scălda câte de două orî în alta ăi. Aşa mergea tótă vara. Tómna trăiau tot cu bostani şi cu fên bun, érna cu napî şi cu otavă şi cu luţernă uscată, după care dau vacile lapte mult şi bun, pre lângă ce erau tot grase.

Drept şi mai drept, că Iacob de primăvară până tómna nici odată nu venia dela luntre cu mâna gólă; de ăci rupea o mână de costreie, de colo o mână de holbură, mai o lóbodă, mai alte burueni grase, ce se fac prin cucuruze, şi tot cu braţul încărcat venia acasă şi mai întâiú intra la vite, apoi în casă. Todosia, muerea lui, minteni-minteni era la vite, mai se vază de au ceva dinainte, mai se se uite, că nu sa deslegat un viţel; mai se iee o balebă, aşa că se putea dice, că orî unul orî altul era tot cu ochiú după ele. De aci

veni norocul cel mare ce-l avură-'n vîte și din care-'n tot anul vindea și cumpăra loc pe prețul lor. Că améndoii erau pe un gând, că

„Cine are loc
Are noroc!”

Și drep aveau.

Ađi are o moșie mai mare de cât moșieșii de baștină, și mai tótă-i pe țermurele Someșului, în apropierea casei. Ađi nu mai lucră pămênt în parte, că are de al lui destul, dar nici nu-l dă-'n parte; îl lucră el cu muerea și cu cei 5 copii ai lui, cari sunt unul ca unul de buni și de ascultători și de muncitori, ca tăiați dintr'un măr cu tată-so. Ađi are casa lui, chiar lângă cea luntrășescă, dar de luntre tot nu se lasă, că ădice badea Iacob: Luntraș nu-i rên, că, de nu cură-picură, ađi un ban-doi, mâne un ban-doi, ér tómnă se adună din sat cucuruz cât de pe o moșie șortășesca, că dóră-i satul mare, de vre-o trei sute de numérușuri.

Până i sau apucat copii, era cam necăjit Dumineca și și-'n sêrbători, că nu prea putea merge la biserică, că luntrea fără luntraș, fără om, nu pôte sta, ér el nu a fost omul, care se aștepte cêsuri întregi se-l strige cineva la luntre. Nu, el érna-vara, ăiua nóptea, era gata de luat vișla în mână; ér când el era împedecat, orî că nu era acasă, atunci Todosia mâna luntrea ca orî ce bărbat. Acum inse, de când i-i sunt copii mari, nu trece Duminecă nici sêrbătore se nu-l veđi la biserică, tot cu prescuri din grâul lui, lângă prescuri luminiță de cêră din stupii lui, și glăjuță de vin din via lui, și tãmăie din boltă. Ér dela biserică merge ață acasă, încet, gânditor, găzdăceșce, cu ciobóte mari, érna cu căciulă mare mițósă, și cu cojoc până-'n genunche, că preste câmp dóră-i mai frig de cât prin sat; vara numai cu sumanu-'ntre umere, și cu merindarea cu prescurile-'n stânga, cu vinul, lumina și tãmăia după curea, și în drépta cu un otic de plug, care-i e sprigin și armă tot-odată.

Nici nu-mi pot inchipui pe Iacob luntrașul fără oticul plugului în mână, când vine la biserică orî în sat pentru vre-o trebă. Săteni, când îl veđ cum vine el la biserică cu oticul plugului în mână, ăic că badea Iacob i-și duce și oticul se il slugescă popa. Ér el, când aude gluma asta nesărată, le răspunde liniscit, ca un vîj de 70 de anî, nu ca un bărbat de 45—46 anî: „Da îl duc cu mine la biserică, se-l sfințescă popa, că plugul e prea mare, nu-l pot duce ér

oticul e uneltă de a plugăritului. Și de n'a sfinți popa plugul și uneltele plugăritului, și, de n'a veni darul lui Ddu preste plugar, toți cealalți ómení se pot culca se móră, că tot mórtea de fόμε-i ascéptă pe toți; după plug trăesc bogății și sêracii și dreptii și păcătoșii!"

Cunósce-ți acum pe badea Jacob luntrașul ?

Preotésa cea vèduvă.

Intr'un sātuț de pe Câmpia Ardealului era înaintea de asta cu vre-o două-deci de ani un popă cu numele Vasilcă Prisnel. Am fost la el acasă. Era om sprinten și cu carte, că sunt popi și fără carte, cu tóte că au umblat în multe școlí și pot ceti în multe limbí. Dér popa Prisnel era popă cărturar de cei mari.

Preotésa lui era o femeică sprintenă și frumușică. Parochia le era mică, dar poporul nu cu puțină dare de mână, deci ei aveau cele trebuincióse, că mai bun e pentru preot un popor mic dar cu stare, de cât unul mare și calic. Am vèdut la ei strínsură frumósă de bucate și nutreț. Ținea două iepe frumóse cu mânzi, țineau două vaci pentru lapte și câte-va oițe. Semn, că erau amêndoi harnici și că eclejia încă nu era din cele mai slabe, deși parochia le era mică. Copií aveau atunci trei, toți trei fetițe și erau semne, că în scurt vor mai avé de botezat.

Acésta era, cum șic, acu-s 20, orí dórá 21 de ani, pe cât biată îmi mai pot aduce aminte.

La vre-o doi ani după aceea cetesc în gazete necrologul popii Vasilică Prisnel, pe care-l plângea preutésa cu patru fetițe, din carí cea mai mare de 8 ani, a dóua de 6 ani, a treia de 4 ani și cea mai mică de un an și jumătate. Am plâns ca un copil,

când am cetit necrologul, și mai mult de-o lună de zile am tot căutat prin gazete dore voiă afla desmintită mórtea popii Vasilică Prisnel, cu tóte că sciam de bună sémă, că a murit, că vorbisem și cu preoți, cari au fost la înmormântarea lui.

În urmă, încet cu încetul, îmi eși din mînte popa Prisnel și numai rar îmi aduceam aminte de el și atunci tot-déuna mă cuprindea o jale pentru cei rēmași fără ajutor în urma lui și fără sprijin.

În érna trecută, călătorind cu trenul la Clușiu, când ajunsei pe la stațiunea căii ferate din Gherla, se urca în cupeul, unde eram și eu, o damă învăluită într'o blană mare și scumpă și la întrare salută românesce. Îmi venia cunoscută și nu sciam de unde. Dér dumniaei, din fire sprintenă și vorbă-réță, numai decât mă făcu se-mi aduc aminte, căci începui: „E mai bine în casă, decât afară... Vai ce vânt rece m'a bătut în saniă mai trei óre! Aci o sē mă desmórtesc!

Și-și desfăcu puțin blana și făcu cu corpul câte-va mișcări sē se deștepenescă. Atunci îmi veni în mînte cine e și începui: „Dómna preutésă Prisnel? Îmi pare bine!“

„Oh, domnul Reteganul?... Mē bucur!“

Și de aci ține-te la povestī pânē'n Clușiu. Întrebări și răspunsuri unul după altul, de gândiai că numai noi suntem în cupeu. Nicī că ne interesa altă lume.

La întrebarea mea: „Cum o duci?“ Ea îmi răspunse cu lacremile în ochi:

„Bine, domnule, o duc fórte bine, mulțamesc lui Dumneđeu, dér am dus'o greu când am rēmas de soțul meu, fiă iertat. Că se veđi, domnule dragă, mórtea la nime nu mai vine sē-l afle gata, ér la noi a venit când nicī nu gândiam. Vai, sēraca de

mine, mă mir, că n'am murit și eu atunci de necaz, și de supărare. Ce cugeți, când totă lumea se bucură, când e natura mai frumoasă, chiar pe la Rusale, rămaseiū veduvă, fără de nime, numai cu cele patru copile mici.

„Dér Dumneșeu nu ne-a părăsit nici un minut. Am fost sub scutul lui. Mi-a întărit inima și mi-am ținut: Cu bocitul nu folosesc nimic, ci încă mai mult îmi stric. De voiū cădē la pat, ce va fi de copilele mele? Că n'aveam pe nime. Părinții mei muriseră până eram încă fată. Un frate, ce aveam și mai am încă, e departe și îngreunat cu familiā numărōsă și-i preot veduv și el. Socrii încă erau sub glia verde, departe, colo sub munți. Nisce cumnați, ce aveam, ómenī simpli, în loc se vină se mă mângăie, și se mă ajutore, venira la vre-o două săptămâni după înmormēntarea soțului meu, de cerură parte din cele rămase de el.“

„Scii, că era se plesnesc de necaz, nu alta, când vedeam atâta nerușinare și prostiă. Se céră ei parte după frate-s'ō, când mă vedeau veduvē și cu patru copile mici! Las' că nu li-am dat nimic, dér de grōză mă bolnăvii, încât nu mult a lipsit până a cădē la pat de necaz.

„Se ceruse soțul meu, fiă iertat, în câteva rēnduri până trăia, se-l strămute în ceva parochiā mai bunișōră. dér cei mai mari îl mângăiară cum sciū ei: „Ți-a veni rēndul fiule, vom griji noi de tine... Și tot acolo ne lăsară, că nici eu, nici soțul meu nu aveam pe nimenī la Consistor.

„Inainte cu un an de mórtea bărbatului meu, se făcu de vēndare o moșioră a unui nobil scăpatat. Ómenii dela noi ar fi cumpērat'ō bucuroși de pășunat, că era măricică, de vre-o 200 de jugere și toți la olaltă ar fi făcut ei ce-ar fi făcut și ar fi plătit'ō

dér *tânjau* pentru grădina și casa ce se țineau de moșia aceea. „Ce se facem noi cu ele? Că sunt nepotrivite pentru țeranî, casa e prea mare, cu prea multe odăi, e de zîd și-i și susă, cu drepte multe, grădina e bună de bună și-i mare, dér cum se o împărțim?

„Așa din cauza grădinei și a casei tămîndeau omenii vremea, nû se puteau hotări. Atunci mă vorbiî cu soțul meu așa: Hai se ținem noi casa cu grădina și cu ce mai e pe grădină! — Și întră și soțul meu în vorbă cu grădina boeréscă se o ținem noi și se punem pentru ele 800 fl., dér cu legătură, că de ne-or strămuta de-acolo, ei se-o răscumpere delá noi pe séma bisericii cu o miiă de fl. Ómenii făcură cînî-spre-șece miî și 200 fl., ér noi făcurăm 800 fl. și întabularăm casa aceea cu grădina pe noi. Atunci, domnule, ne-am *ciogolit* de n'am rămas mai cu nimic. Am vîdnut iepele și mînzii cu căruță cu tot; am vîndut oițele și vacile cu viței cu tot și numai cu o junincă ne-am lăsat, dér eram veseli, că aveam și noi ceva, ce se putem șice, că-i al nostru.

„Ne și mutarăm în casa noastră și cea parochială o dădurăm de școlă, ér biserica ne da, drag Dómne, 20 fl. pe an. In casa noastră a morit soțul meu, dér din acea casă nime n'a avut drept se mă scóte și după ce veni alt preot, că era a noastră: a mea și a copilelor mele. Nu-i vorbă, cercat'au și cu buna și cu rîul omenii, dér mai tare următorul bărbatului meu sê mă facă sê primesc miiă de florenî și se iau lumea 'n cap, dér eu nu mă învoii odată cu capul. Casa-i a mea — șiceam eu, — și din ea nu es până m'or scóte cu picíorele înainte, cum au scos și pe bărbatul meu.

„Atâta și aveam, dér norocul meu, că o aveam, că alt-cum ce amarul m'ași fi știut face cu patru

copile mici și fără casă? Unde m'ași fi sciut duce? Că vai mulți preoți cunosc, cât de or fi se móră, preutesele lor or remâne în drum orî ar fi silite se recurgă la mila neamurilor, că nici o căsuță cât de slabă nu vęd se-și facă, ci numai mîncă „popesce“ mult și bun.

„Dér veni greul traiului. In anul de văduvie îmi dędură din parochiă ce mî se cuvinea, dér de aci încolo bateți capul, muiere!

„Din grădină adunam pόμε, legume și cucuruz cât îmi era destul peste tot anul. Dér' pe lângă aceste câte mai trebuesc? Vacă cu lapte aveam de avut, și o grijam ca ochii din cap. Și aveam și vre-o sută de gâsce. Norocósă la gâsce am fost de când sunt, și sunt și în ȕiua de astăđi. Iernam câte 10 gâsce și un gânsac. Primăvéra pe tóte le puneam la clocit și aveam câte 150—200 de pui.

„Peste véră purtam pe una din copile tot la ele pe cele ogórá și mai pe lângă lacuri, ér' tótna le vindeam: tótă gâsca cu 1 fl. și mai bine. Atunci cumpăram grâu se am pe tot anul, cumpăram tot ce trebuia pentru casă pe un an de ȕile, că sciam, că eu numai odată în an am bani, când vënd gâsce. Ba, după ce-mî crescură copilele, țineam și câte dóuë-ȕeci de gâsce mari peste iernă, ér' primăvara aveam câte 300 de pui, și mai mulți de altă-dată. Adunam pene se fac fetelor perinî pe când s'or mărita; pe fiă-care fată o purtam câte 2 anî la șcólă la oraș tot din venitul gâscelor și casa mea era sătulă și îmbrăcată.

„Ba a venit vremea, de fetița cea mai mare fű de măritat. O făcui preotésă și din baniî de pe gâsce o îndestrai cu dóuë vaci și cu car și cu plug. Pe a dóua fată o făcui notărășiță. Ei încă-i cumpăraiű pe baniî de pe gâsce vacă cu vițel, și unele-altele,

ce trebuesc la o fată când se mărită. Pe a treia fată o făcui preotésă la noi în sat. Ginerile meu e feciorul bocotanului dela noi. El cu tată-s'o s'au vorbit așa, ca casa cu grădina se le rămână lor și se întorcă la fiă-care din fetele mele, după mórtea mea câte 500 fl.

„Ginerile acesta șede cu mine. Pe fata cea mai mică o mărit acum, o fac dómna mare, o mărit după un subjude la judecătoria din Clușiú. Am și purtat'o la școlă, de — se fi fost fecior — acum ar intra în teologieă. Acum merg la Clușiú în afacerile ospetului, dar', de sciam că așa vânt proclét m'a apuca pe cale, stam până mâne-poimâne.“

Mult m'am mirat de cele ce mi-a spus domniaei, dar' după ce își găta povestea, numai atâta putui đice: „Multe sunt căile, pe care ajută Domneđu pe om, numai se le urmeze cu credință și cu răbdare!“

Atuncî trenul se opri și noi ne despărțirăm. — De câte-orî îmi aduc aminte de acea vrednică preotésă, tot-déuna đic: „Ce muere harnică!“

Prelegere din pomărit.

Un ram al economiei, care aduce frumoșe venituri, pe lângă puțină dar' rațională muncă, este pomăritul practic. Și pe an ce merge, va aduce tot mai mari și mai sigure venituri acest ram de economie, celor-ce s'or ocupa de el cu înțelepciune. Multe mił de floreni întră în Ardeal pe póme în tot anul, și mai multe vor intra pe an ce merge, dar' puținî din acei banî au intrat în mâna nóstră, a Românilor, — și de vom sta cu mânilé în sln — și mai puținî vor intra. După numėrul poporului din Ardeal, cei mai mulți suntem noi Români, apoi urmėză Unguri și în urmă Sași; ér' după sumele de banî ce întră în Ardeal pe póme, cele mai mari

sume sunt ale Saşilor, după aceea al Ungurilor şi numai sumuliţele cele mai mici vin în mână româneşti. Ér' noi fiind mulţi tare fórte şi sumele ce ne vin fiind micuţe tare fórte, mai cu nimica ne alegem din acele sume ce întră în Ardeal pentru póme.

„Nu-'i dreptate!“ va díce cel-ce nu scie starea lucrului. Dar' noi dícem că-'i dreptate. Şi de bună-sémă-i dreptate. Că, bine că noi suntem mulţi, dar' cine dă baní pe póme nu întrebă: câţi sunteţi? ci întrebă: *câte póme şi de ce soiú poţi da?* Noi suntem mulţi, dar' pomi avem puţini şi de soiú prost, pe când Saşii sunt puţini faţă cu noi, dar' pomi au mulţi şi de soiú bun. Vo'n afla în multe locuri câte un singur Sas, că are pomi mai mulţi decât are câte un întreg sat românesc; este câte o singură *famílie* săséscă, care bagă-n fie-care tómnă câte o miie de floriní în buzunar pe póme, şi vei afla destule *sate* româneşti că nu bagă nici un mic *crucer* în pungă pe aceste produse. Şi cu tóte acestea: Saşii din ce au pomi mulţi şi buní, mai mulţi şi mai buní pomi pun; din ce-'i sciu cultiva mai bine, tot mai bine vréu se le înveţe cultivarea; din ce au preoţi şi învăţători pomologi, teoretici şi practici, din aceea se silesc se aducă în mijlocul lor câte un om învăţat care se scie şi mai bine rîndul pomilor, şi se le esplice în graiú lămurit tot ce se ţine de cultura şi îmbunătăţirea acestui ram de economie binecuvântat. Noi? noi Românií Ardelení? Din ce suntem inapoia tuturor cu pomăritul; din ce preoţii şi învăţătorii nostri pun atât de neinsemnat preţ pe acest isvor de câştig, din ce privim cu atâta nepăsare cum miile cele multe ce întră în Ardeal pe póme, fără a ne puté împărtăşi şi noi din ele!

Ba, care din noi are trei pruni uscaţi de jumătate şi un măr pădureţ în gardul din fundul grădinei, ne chiar supărăm pe cel-ce ne impută că nu punem preţ pe pomărit şi bătându-ne pieptul strigăm: „O fi, sînt uní că nu pun preţ pe pomărit, dar' eu sciu că am grădina plină de pomi şi tot nu mai pot face din ei plug cu patru boi, că pómele le mănăncă cei copii, că eu nu-'s Sas, se închid uşa grădinei dinaintea copiilor, că de aceea le dă D-şeu, se se îndulcescă cei amăriţi de copii din ele!“

Aşa stând lucrul, veţi bine, că nu putem înainta în avere. Că, bine că locurile cele bune ni-le lucrăm şi producem bucate şi nutreţ pentru casă, dar' colo primăvera totuşí vedem că ni-se ciuntă şi bucatele şi nutreţul vitelor. Şi de ce? Fiindcă noi baní „se ne acoperim nécasurile“ nu scim

face ca Sasul. Apoi, grădinile noastre nu ne aduc atâta folos, cât aduc Sasului grădinile lui, că lui grădina-i aduce bani uscați. Ér' locurile mai slabe? Ce se spun eu, privescă tot creștinul în lungul și latul Ardealului, câte dealuri sterpe, góle goluțe va vedea, mai la fiecare sat. Ba, mergând omul cu trenul, se înspăimântă câte dâlme góle, nefolosite vede. Că a le ara și cultiva cu bucate nu se póte; fên fac puțin, decí remân góle, nefolosite, mult de pasc nisce vietěi pe ele. Și acelea s'ar putea face se aducă mii și milióne de floriní în téra noastră, s'ar pute umplea cu pomi roditori, locurile mai puțin sêlbatece, ér' cele din sémă înafară de rele, s'ar pute umplea cu acățí. În modul acesta ar' aduce folos și încă folos mare. Dar' pomii trebuie cultivateți și acății încă nu cresc de sine singuri.

S'a vorbit mult despre acest lucru; nu este o carte de scólă, nu este un calendar, se nu fi recomândat cultivarea pomilor: dar' puțină ispravă se vede. Ómenii nostri se mișcă fórté cu greu, tare anevoe vor sê se apuce de cultivarea acestui ram de economie atât de plăcut și folositor. Și nu ne-ar prinde mirarea, dacá n'ar ave loc potrivit pentru pomi, și nu ne-ar prinde mirarea, dacá n'ar vede qilnic pe vecinii lor, pe Sași, cât hăram de ban fac din cultivarea pomilor; dar loc au destul de mult și de potrivit, exemple vêd destule, povețe încă li-se dau din partea cărturarilor nostri, și totuși încet și cu greu se mișcă, deși numai spre al lor bine ar fi, dacá s'ar mișca mai cu energie.

Se ne întórcem ér' la Sași! Ei au pometuri mari, carí le aduc póme multe și bune, ei au și pe hotar, prin țarină și prin pădure pomi altoiți, și totuși li-se pare că nu's destui; deschid pomării noue, tinere, după planuri anumite mai raționale, pline cu soiurile cele mai alese de pomi iernatici. Se mérgă omul numai în Bistrița și jur, și s'a mira de ce va vedea cu cei doi ochi.

Și vecin cu sásimea Bistriței, este Bărgăul-cel-românesc. Acolo se fac dóră cele mai bune vișine în Ardel. Și merele priesc bine. Dar' le cultivă dóră cineva în așa mësura și mod ca vecinii lor Sași? Eu nu răspund, am fost, am vêdut, m'am convins că sunt departe de Sași cu cultivarea pomilor, deși atât de aprópe de ei cu statul. Și, se ținem bine minte, Bărgăuanii nu sunt între cei mai înapoiatii cultivători de pomi, că au fost grănițeri și cât de voe bună, cât de silă s'au ocupat cu pomăritul, ér' ađi se ocupă unii într'un mod în-

tr'adevăr rațional, și totuși sunt departe de Sași. Dacă Bărgăuanii nu fac destul pentru acest ram de economie, atunci Românii nostri din alte părți putem dice că nu fac aprópe nimic. Va dice póte bunul cetitor: De ce mai amărăsc pe cetitorii tot cu muștrării de acestea? Că destul ne amărăsc alții dílele cu muștrării!

Nu te supăra, bunule cetitor, că pentru al tđu bine te muștrăm, pentru al tđu bine am dori ca nici o grădină românăscă se nu fie plină de cucute și de brusturi și de urđic, ci de legume și de pom; pentru al tđu bine am dori, ca nici o ripă stérpă se nu fie, ci tot pline de pom roditori. Asta-íi pricina, pentru care atáta vorbim, si atáta-ți aducem aminte de acéstă cale, care urmându-o, te-ar duce la noue isvóre de avere, de bunăstare, ca se nu fii códa neamurilor, ci fruntea lor, după cum s'ar căde se fii după numărul cel mare al fiilor tđi și după a lor destoinicie trupéscă și sufletéscă.

Am đis, și scim bine toți, că din toți locuitorii Ardealului, Sașii se ocupă mai tare de acest ram al economiei, ce se numește pomărit. Ei toți au pom, toți îi știu altoi, toți sciu trage folos din póme. Dar' cu atáta nu se îndestulesc. Ei vréu ca și mai bine se scie aceste lucruri, ca și mai mare folos se aibă. Spre acel scop umblă bărbații învêțați de-ai lor prin tóte centrele lor și țin prelegeri publice, dau sfaturí obștesci despre aceste lucrări. Așa, în tóamna anului 1899, grădinarul suprem Fischer (Fișer) dela șcóla agronomică din Mediaș, s'a dus în orașul Bistrița și a ținut în palatul reuniunei industriale o prelegere practică despre pomărit, care a fost ascultată cu mare băgare de sémă de toți pomologii și iubitorii pomăritului din Bistrița și jur. Din acea minunată prelegere, vom estrage ceva pentru bunii nostri cetitori, din care mult pot învăța. Éta cam ce dice dl Fischer:

„Ținutul Bistriței este cămara de póme pentru multe ținuturi; dacă-íi vorba se rămână tot așa, atunci trebuie fără orí-ce glumă cultivată mai departe; tot poporul trebuie se lucreze la ea mult și bine. În valorisarea pómelor suntem încă tare înapoiáți. Pómele trebuie se fie bucată națională, și vinul de póme trebuie se duduéscă pe îndrăcitul de vinars, la din contră muncitorul nostru își perde cu tđmpul mintea. Nimerita alegerere a soiurilor de póme este un mare merit al pomologilor de aici. Unde se cultivéză pom, trebuie ca

pământul, adică și cel al școlii de pomi, se fie bine cultivat prin rigolare. Sîmburiî cei mai buni sînt cei contrași din pome pădurețe, sîmburiî se sémênă tómnă, ei se scutesc de șóreci prin un învêliș de var. Soiul pământului se fie nêsipos-lutos, cu o poziție favorabilă, liberă, scutită de vânturile vestice (de apus).

Șirele se fie depărtate unul de altul de 40 cm. E bună gunoirea cu cenușă pe nea. Pământul școlii de sădit trebuie rigolat din tómnă în afunđime de 70 cm. Pădurețiî trebuie sădiți primăvéra.

La plantare avem lipsă de 2 sfóre împărțite în părți egale și de o altă sfóră încă.

Rîndurile pomilor se meargă dela nord spre sud (dela mēdă-nópte spre mēdă-đi); depărtarea rîndurilor se fie de 80, a pomilor unul de altul de 40 cm. *Pământul între ei trebuie plivit tot mereu și ținut în stare jilavă.* Nobilitarea (numai oculare!) se începe la finea lui Iulie și ține până în ultima Septemvrie. La oculare se aleg numai muguriî mijlocii de pe crenguțele bine cópte, și muguriî sînt de a se tăia *baremă pân' la lemn*, adică sînt de a se scóte de pe surcel cu băgare de sémă și cu tótă cója cea grósă, cât sub ei se rămână lemnul neted.

Ochiî sînt a se așeđa pe partea *vestică* a pădurețului 3—4 cm deasupra pământului. *Lucrul trebuie se mērgă repede.*

Legarea se face cu scórtă de teiú, dar' legătura acésta după 3—4 sēptēmăni trebuie delăturată; atunci trebuie făcut în partea opusă mugurelui nobil, pe altoie, o crestătură în lungul cójei, ca sē se împrășcie sucule dela mugurele nobil și se nu pótă *porni* până în primăvéra viitoare. La finea lui Noemvrie trebuie tăiat pădurețul, lăsându-l deasupra ochiului nobil numai ca de 10 cm. de lung, de care se leagă mai târziu odrasla cea próspectă, ce ese din mugure. Care altoi nu odrăslesc în primăvéra, se nobilitēză atunci de voim, dar' prin copulare (mai bine în piciorul caprei). Ceara de altoit (din 500 gramî rēșină de brad, 100 gr. sēu și 150 gr. ceară de stupi) sē se folosēscă numai în *stare fluidă călduță.* *În decursul verei nu-i de-a se tăia nimic de pe pomișor; tóte crengile laterale rămân pe el; căci cu cât va avé mai multe frunze, cu atăt va fi pomișorul mai puternic.*

Numai din August sau Septemvrie prindem a neteđi cepurile cele cu foițe, ér' delăturarea lăstarilor laterariî mai puternici se face tómnă; altoiî slăbuți se ciuntă scurt, numai de 4—5 ochi.

În Mărțișorul anului al doilea scurtăm pomișorul atâta, până de unde voim să-i fie coróna (130—170 cm. dela pământ). În Maiă urmăză alegerea crengilor pentru corónă (un lăstar principal și 5—6 lăstărei lăturiși); ceialți 4—6 lăstărei (crenguțe) lăturiși se taie frumos cât se gândesci că i-ai ras de pe altoi, urma lor se rămână numai ca un inelaș, ca o veriguță mică pe el. Corónele vedem se fie frumóse, proporționate. În tómnă anului al doilea dela altuire trebuie se fie pomișorii atât de desvoldați, cât se-i putem sădi la locul, unde voim se rămână în veci.

Pentru formarea unei pomării (pomët) este de lipsă un loc potrivit cu poziție potrivită; locul morăștinos, băltoș, pururea jilav, nu e potrivit. Pe cóste plecate spre nord sunt de a se pune numai pomi văratici, pe cele înclinate spre sud se vor planta pomi ce produc pómele iernatice cele mai fine. Apoi trebuie se scim bine nimeri soiurile de pomi ce avem de a-i planta, după-cum adecă e solul și poziția locului, unde-i plantăm. Pomișorii ce-i plantăm se fie fără pic de scădere: cu rădăcinii bune, cu trunchiū tare și oblu și cu corónă frumósă! Pământul trebuie se fie lucrat fórte bine, cu deosebire rigolat, nesmintit trebuie se fie scurs de apă, adecă se nu pótă sta pe el apa baltă. Grópele pomilor făcute în rinduri regulate, trebuie se fie de un metru cubic cel puțin; dacă locul este plan, atunci ele nu trebuiesc se fie afunde, dar' cu atât mai largi; mai bune sunt *locurile înclinate, delóse*. Cât numai se póte, plantarea trebuie făcută din tómnă, că rădăcinuțele se vindecă numai decăt și în decursul iernei se prind în pământ. Formând pomăria la largul — în câmp d. e. — este de neapărată trebuință par la fie-care pom; în grópă se pune mai întâiu parul și dela el *spre nord pomul*. Legătórea e o rechitea (sălcuță), care o împletecim pe lângă pom și par ca un 8 culcat, orí ca un gânj rotund. În anul întâiu se leagă numai puțin, adecă nu țeapân! Grópele trebuiesc făcute mult înainte de punerea pomilor, dar' la 2 săptămâni înainte de plantare le astupăm érá și nu le mai destupăm până punem pomul. Rădăcinile nu le lăsăm mai lungi decăt cere trebuieța, pomul nu trebuie pus afund, ci cel puțin cu 6—8 cm. mai sus decăt cum trebuie înădevăr se-i fie stătutul; *cel mai bun pământ pe rădăcinii!* După plantare trebuie udat bine. În anul prim după plantare trebuie tăiat fórte puțin din pom, numai în anul al doilea se ciontă pomi, de óre-ce ei acum odrăslesc a dóua-órá. (Acum lăsăm 11 crengi în corónă!)

La culegerea pomelor încă trebuie se fim cu luare aminte; se le culegem cu mâna orî cu ceva unealtă de cules, dar' se nu le batem cu bâta! Coróna nu-i iertat se o lăsăm prea deasă, că atunci nu pôte pomul da crengi roditoare. Pomul trebuie curățit cu dilegintă, ras de scórța cea bătrână, periat și uns cu lapte de var. Iarna gunoim mai bine cu zamă de gunoiu amestecată cu cenușe și împrăștiată pe sub coróna pomului. „Numai atunci nu folosește gunoiul la pomi, când nu li-se pune.“ Pămêntul trebuie ținut afănat și printre pomi, nu numai în jurul pomilor; de aceea trebuie săpat în fie-care an, ba trebuie chiar arat cu plugul printre ei, și numai unde nu ne putem apropia cu plugul, acolo săpăm cu hârlețul. Printre pomi pot fi și alte plante: cucuruz, napi, cartofi, dar' mai bine fasole și lupin. Pămêntul nu-i iertat se fie de tot acoperit de coróna pomilor, că atunci pomii au prea puțină lumină și aer, așadar' pomii trebuiesc puși cât de rar“.

Cam acestea sunt sfaturile estrase din prelegerea dlui Fischer; practice și lămurite sfaturi!

Óre când vom avé și noi româniî reuniunile nóstre economice și de pomărit?

Până acum — pare-mi-se — singur Sibiul are o astfel de Reuniune, care și face tot ce-'i stă în putință, pentru luminarea țeranilor nostri. Și Dómné! bine ar fi decă s'ar forma astfel de Reuniuni în tóte centrele nóstre: la Brașov, Reghin, Bistrița, Bărgău, Năsăud, Dej, Gherla, Lăpuș, Baia-mare, Sătmar, Maramurêș, Beiuș, Orade, Cluj, Abrud, Bălgărad, Orăștie, Hațeg, Șebeș, Blaj ș. a. Se avem baremî atâtea Reuniuni agronomico-pomologice, câte bănci de bani avem.

Dar' decă Reuniuni de acelea nu avem, baremî la școluțele nóstre sătesci de s'ar propune acest ram cum se cade, ea să se învețe și îndemne viitórele generații a face aceea ce noi nu *vrem* se facem și ce înaintașii nostri nu *putură* face.

Tîrgurile Reteagului.

— Ce ne invătă tîrgul. —

Reteagul este o comună aședată între Beclean și Dej, pe șesul Someșului mare. De pe la începutul acestui veac are trei tîrguri mari de țără: la *Sân-Georz* (din 4—7 Maiu),

la *Sân-Petru* (din 7—11 Iuliu) și la *Sân-Mihaiu* (25—28 Septembrie), afară de aceea are târg de săptămână (mărturie) în fiecare Joie.

Deschiderea târgului imi spunea buna (mama tatei), că s'a făcut cu mare ceremonie. Mai întâiu s'a făcut piața, depărtând de pe lângă drumul țerei casele, ca astfel chiar în mijlocul satului se rămână loc gol, piațul, care este un plan oval foarte frumos, cu un capăt chiar în valea ce vine de cătră Giurgeșei, și taie Reteagul în două. Gata fiind piața, au anunțat „domni” pe toate satele din jur că atunci și atunci se începe târgul la Reteag și din fiecare sat să vină cu lucruri de vânzare și cu bani de cumpărat de ceea ce au lipsă. Și s'a adunat lumea ca la minune, că până într'aceea aci în apropiere numai în Dej se țineu târguri de țără și de săptămână. Și mare era mirarea omenilor când aflară Reteagul cu piață și în mijlocul piațului un stêlp de brad, belit de côle și uns cu seu de scipea la sôre. Și era înalt stêlpul acela, de vre-o 6—7 stânjinî, și era bine înțepenit în pământ și în vârful lui era o cupă cu vin și o năframă roșie de pěr și în ea învăluiti 4 galbinî. Aprópe pe vîrf erau 2 fuștei, dar' de aci încolo stêlpul era luciu. Se uitau omenii cu mirare la stêlp, și nu sciau de ce este pus acolo. Dar' când fu cruce amedăđi veniră domniî lângă stîlp și puseră o mésză și scaune. Și pe un car de al „curtei” veni o bute de vin ca de 50 de ferii și cepul la bute și în câteva corfe erau de-a îndemână ulcele noue, roși, fabricate de nobilii olari din Reteag, toți Unguri, veđi bine. Și apoi se ridică un domn, bagsémă dela varmeghie, și strigă cu glas înalt: „Tot omul să înțelégă, de ađi încolo în Reteag în fiecare săptămână va fi Joia mărturie, ér' primăvéra la Sân-Georz, în dricul verei la Sân-Petru și tómnă la Sân-Mihaiu, vor fi târguri de țără, care târguri vor ține 4 đile: o đî târg de oi și de capre, o đî târg de cai, o đî târg de vite cornute și de porci și — điuă târgului, când s'or vinde negoțe trebuincióse: năfrămî, cisme, opinci, curele, beceri, sape, cóse, furci, cuți, tocile, cași, lăni, bucate etc., de ce au omenii lipsă. Dar' ca târgul se fie început într'un cias bun și cu noroc, étă în vârful stîlpului este o cupă de vin și o năframă cu 4 galbinî; acelea sunt ale aceluí voinic, care s'a urca să le iee; să se apropie încóce voiniciî, cari vreau a'si cerca norocul.!”

Și se apropiară feciorii de pe toate satele să-și cerce norocul, că dóră 4 galbinî nu-i jucărie, se-í iai de-agata,

fără pic de muncă, numai se pui mâna pe ei și . . . bagă-i în curea! Și se îmbulzeau, care de care să ajungă mai iute la ei. Sta să se bată care se scape mai întâi la stâlp, să se urce după galbină. Dar' domnul acela 'facu loc ca la móră: „Pe rînd, feciorași, lăsați pe unu înainte!“ Și se împulpa un fecior țanțoș dela șes, de gîndea se ródă 'n dinți stîlpul. Și se urcă ca un stat de om, dar' cum stîlpul era luciu de sêu, zup! lunecă jos. „Alt fecior!“ striga domnul acela.

Și se apropie alt fecior, tot țanțoș dela șes, dar' nu fu mai norocos decât cel dintâi. — „Alt fecior!“ strigă domnul și așa se părăndară pînă în 30 de ficioři, unul ca unul, dar' nici unul nu putu ajunge sus la năframa cu banii. Lumea perdea răbdarea, că-i lăsa gura apă după butea cea de vin, care sta cu cepu în ea, dar' nu se putea începe pînă vor sci, care-i voinicul, care a deschis tîrgul. Ficioři stau dăbălăzați, moșnegii-i dojeneau: că, vėdu-vė grași se vė vėd! Eu cînd eram ca voi aș fi stat se sar peste stîlp, și voi, motofleți, nu-ți fi în stare se luați năframa cu banii și să se slobódă tîrgul!

Hei! dar' ce-i în lume lăcomos,
Ca banul și omul frumos?

Un fecior de pe gorgane, un ometeu cât un deal, pînă intra'acea stătea răzimat de carul cu bivoliți, pe care era butea cea cu vin, și se uitase cu lăcomie la virful stîlpului și cu mînie la ficioři ce cad ca snopiți, unul după altul, care cum cerca să se urce. Cînd auzi acesta înfruntarea moșneagului, se depărtă de car și se apropie de stêlp: „Mai încet cu hula, moșule, că și io-'s p'aici.“

Lumea se uita la el cu mirare.

Cum, un omoteu cât Sfarmă-pétră se cerce a se urca pînă în virf, cînd cădură ficiorași sprinteni ca fluturii?!

— Cu acela se rupe stîlpul, diceau unii.

— Óre de unde-i? întrebau alții.

— E feciorul Ursului din Corabia, răspunse o nevastă ce-l sorbia din ochi.

— Slobodu-i, domnule? întrebă Pahone.

— Slobod voinice, suie-te și adă năframa, că mai capeți și dela mine doi taleri.

— Adă-i încóce.

— Ți-i dau cînd te-i coborî cu năframa.

— Îi?

— Dău dau!

— Nó Dómne-ajută!

Și se-'nceleștà „Sfarmă-pétră“ de stîlp; cât ai dice un „Tatăl nostru“ era călare pe fușteii din virful stîlpului. Stîlpul se mișca cu el, ómenii stau cu ochii zgâiți în sus, ér' el habar n'avea, luà cupa, o deșertà dintr'o dușcă și aruncà cupa gólă cât putu de departe, se nu lovéscă pe cineva din mulțime. Apoi deslegà năframa și-și numéra acolo galbinii, apoi îi învélui ér' în năframă și strigà de acolo: „U-u! Tu Ileană! Ia ține, tu, se fie de credință!“ Și cu aceea zvèrr! aruncà năframa cu galbinii făcută bobolot și căđu chiar în póla zadiei la o fată ce-i diceau Ileana diacului, și era cea mai frumósă și mai zdravênă fată nu numai în Corabia dar' în tot tîrgul și ținutul acela. Toți aruncară ochii spre Ileana. Ea, din mândră ce era, se făcu mai mândră, că numai drăguțul ei a putut lua năframa cu baniî cei scumpi; era fâlósă că are cel mai vrednic dintr'un tîrg de ómenî. Lelea Oana, diecița, era lângă ea, dar' biata babă era galbină ca turta cea de cêră, de frică și clântănînd dinții dicea: „Vai, réu mă tem se n'ó deóche cineva.“ Dar' nu-și gătà bine vorba și Pahone se aruncà ca un vultur pe stîlp la vale și răspunse babei: „Nu te teme, că i-oî descânta eu!“

Atuncî mulțimea strigà: bravo! Ér' domnul îi mai dete 2 talerî și apoi slobodi vinul în ciubere, ca apa, și împărți ómenilor ulcele, si beau la vin ca la apă și stigau: vivat!

Așa s'a deschis tîrgul Reteagului la începutul acestui veac. De atuncî în fiecare Joie-î „mărturie“ și de trei-ori în an sunt tîrgurî de țeră.

*

Tîrgurile Reteagului au fost fórte renumite îndată dela început și sunt până în ziua de ađi. Póte însé, că ađi nu sunt atât de cercetate ca mai 'nainte, când tîrgurile erau mai rarî, ér' starea locuitorilor din jur mai bună. Nicî acum nu-'s slab cercetate, cu deosebire când e timpul plăcut, de nu plouă mult. Se adunà mulțime de vite de pe gorgane, de pe délurî și frumóse vite dela șesul Someșului. Acest ținut totdeuna a fost vestit — ori se mă exprim în limba pur someșenescă de aici — a fost *hirluit* de vite frumóse, și este și ađi. Numai cât ađi sunt mult mai puține vite pe acest șes al Someșului, decât mai înainte. Causele din carî s'au împuținat și se împuțineză vitele la economii noștrii și cu ele se împuțineză și bunăstarea lor, sunt câteva:

1. *Comasarea hotarelor.* În multe părți s'au plâns micuții proprietari, agronomii noștri, asupra nedreptei împărțiri a hotarului cu ocaziunea comasărilor, și pôte cu drept cuvânt. Dar' de s'ar plânge, nu fără cauză s'ar plânge someșenii noștri dintre Beclean și Dej, contra comasărilor. Că atât este de bătătoare la ochi împărțirea hotarelor p'aici, încât orî ce străin, ce vede tot șesul cel frumos al Someșului, de ambele părți dela drumul țerei, jur-împrejurul satelor, până în deal spre nord, ér' spre sud până-'n linia căii ferate, vëdënd acest *sêmbure de loc* tot formând mari complexe boierești, laburî cât veđi cu ochii, exclamă fără voie: și poporul nu se revoltă? „Nu nici țipă?” Da, nu se revoltă, nu nici țipă, că scie că cei-ce au făcut comasările astfel, sunt străini, sunt domni mari, cari țin ei între ei și cu ei ține și judecata, și ministerul, și împărăția și D.-deu sfântul. Nu se vaietă, dar' s'ar vaieta de sigur decă cineva de-ai lor le-ar fi făcut aceste comasări *drepte*, prin care ei, mititeii posesori sunt depărtați în fundul hotarului, ér' boierii, marii proprietari sunt cu tablele lor cele de *sute de jugere* jur-împrejurul satelor; atunci s'ar vaieta și ar țipa.

Se ne abatem o leacă dela temă. Dice, că înt'ro făuriște se bătea fer și aur în una și aceeași casă, numai cât la nicovale deosebite. Ferul sub loviturile ciocanelor făcea o larmă, țipa, se vaieta, de sta lumea-'n gura lui; aurul răbda și tăcea, cu tôte că pe el pôte îl bătea mai tare, că se lățise ca frunza cea mai subțire, de bătut ce era. Dar' dela o vreme nu se putu răbda aurul se nu dică ferului: „Dar' tu ce te mai bocești atâta? Sê-'ți fie chiar rușine! Nu veđi cum rabd eu?” — „Ție ți-e lesne a răbda, — răspunse ferul, — că pe tine te bate *un străin*, dar' pe mine mă bate fratele meu, și se nu țip?” . . . .

Așa suntem și noi someșeni, micuții proprietari, nu țipăm, ci răbdăm, fiind siguri:

Că este sus în cer
Un Domn, de-a căru-i față
Subjugătorii pier!

Dar' răbdăm reu și greu, că pământ avem puțin, și cât ar fi, e depărtat de sate; pășunate nu avem se putem ținea vite multe, ér' fără vite — economul e fără mâni. Așa stând lucrul, noi cei de pe șesul cel frumos al Someșului-mare, putem ținea numai vite puține. Că, încă iarna am face, ce păcatele năstre am face, că băgăm pe iernă vite puține, dar'

mai îngândurați suntem decât vine vara, că pe când altă lume scapă la largul -- noi trebuie se ne băgăm grumații în datorii, și — de vrem se ne pășuneze vitele, plătim marului posesor după fie-care vacă 8 fl. pe vară, ér' pentru viței de un an 4 fl., și îndată ce a trecut de 1 an — 8 fl. Astfel noi cu vărutul vacilor ne mâncăm viței! Și încă de-ar trăi bine! Dar' trebuie îmbucărite din mână séra-diminéța, de voim se fie cât de cât mângăiate. Și acesta din cauza comasărilor drepte ce ni s'au făcut! De oi nu mai vorbese, că acelea s'au imputinat de tot tare, tot din aceea cauză. Că, cei-ce nu se pot despărți de ele, dau numai pentru vărut 75 cr. de óie, apoi primăvărutul și tómnatul lor, vine plătit deosebit. Porcii, pe unele sate din șesul Someșului, au drag Dómnne pășunate comunale, lăsate de moșierii din al lor avut, că s'au învoit cu ocasiunea comasărei se aibă barem pentru porcii ceva pășunat, vre-o ripă cât de rea. Dar' și cu acestea-I necaz; că sub anumite pretexte rup primarii câte un petec care-î mai bun și-l folosesc ei, orî că pe pășunatul porcilor bagă miei și oi de-ale măcelarilor jidanî și bieții porci rămân prea strîmtoați, din care cause se și ivesc între ei bóle și mai în toți anii pier cu decile și cu sutele. Aceste și altele de soiul acestora, sunt tot atáta pedeci pentru bieții miei proprietarii, din care cause numai cu mare greutate pot ținea vite și încă puțin. Ér' fără vite destule lucrarea câmpului merge greu și anevoe și nu destul de bine. Dar' aceste pedeci deocamdată sunt numai pe șesul nostru cest deschis al Someșului, că pe deluri și gorgane ținerea vitelor este mult mai ușoră, din care cauză și țin vite mult mai multe, decât cești dela șes.

Altă cauză, din care poporul sărăcește vedénd cu ochii — înțeleg o parte a lui — este:

2. *Luxul în port și necumpetul în beuturi spirtóse.*

Acestea trebuie se pună pe gânduri pe toți fiii bunî ai patriei, fără deosebire de naționonalitate și confesiune, de rang și stare.

Dar' despre acestea mai la vale, unde vom vorbi despre diua tîrgului.

Acum sê întrăm în tîrgul de vite. Pentru tîrgurile de vite au rupt cu ocasiunea comasărei un loc deosebit, la capul din sus al Reteagului, sub vii. Inainte de comasare se țineau tîrgurile cele mari de vite pe laburile grofești, cari erau chiar în capetele satului, precum sunt și ađi! ér' în

șile de mărturie tirgurile de vite erau pe Prund, din sus de podul ce este în mijlocul comunei, chiar lângă piață.

Tirgul de vite din anul acesta, care s'a ținut în șilele de 7, 8, 9 și 10 Iulie st. n. a fost bine cercetat, cu deosebire oi, porci și vite cornute au fost multe, și multe s'au vândut, că numai vite cornute s'au vândut peste 1200, asemenea s'au vândut multe oi, berbeci și porci, cu deosebire purcei dela 6 săptămâni până la 6 luni, că la purcei se află totdeauna mai mulți cumpărători, decât la porci mari. Un purcelaș se năducesce după puțină se-și cumpere și cel mai sêrac om, dar' de porci mari se apropie numai cei groși la pungă.

Se ne uităm o lecă printre vite și se vedem cine ce vinde și ce cumpără? Boi mari sunt destui, rar veți înse lângă ei vre-un om fălos dela șes, ci momârlani dela dealuri, muți de pe gorgane, cari n'au îmbrăcăminte de 3 fl. dar' au boi de 3 -4 sute de florini aici în țirg și vor fi mai având și acasă. Ai noștri de pe șes toți is în cióreci cu șinore și în cisme ncrețite, și-n laibăre pline de bumbi și de găurele, ér' la vândare scot câte un purcelaș, un vițeluc, o văcuță și când dau la cumpărat, încă cam mânăntălucuri de acestea cumpără. Pe acestia rar îi veți înveluindu-se cu boi de cei scumpi, că bagsemă boii se tem de șinóre.

Precum am șis mai sus, noi la șes cu mare greu putem ține vite, cu deosebire boi. Dar' totuși și la șes sunt unii ómeni cu stare și cu socotelă, la cari veți tot soiul de vite bune, aceia apoi țin și boi, cel puțin câte o păreche, dar' boi scumpi. Un posnaș dela noi 's'i-a făcut observarea, că :

La ómenii felegoși
Veți boii cei mai frumoși,
Ér' la ómenii făloși
Numai purcelași hiroși!

Și cam așa-î de fost.

Dómne si réu stă calicului sumeș și fălos! Da-î trecută, vécul acesta-î vécul fuduliei și al calicieii! Umblăm numai după podóbe și după traiu bun, apoi... mai lăsăm ceva și urmașilor noștri, orî bá? Cu aceea nu ne spargem capul, noi cestî fuduli. Cu totul altcum dic însé cei înțelepți, de cari mulțam Dómne, sunt în fiecare sat barem doi-trei. Ei se lasă mai pe jos cu podóbele, umblă și cu opineî stricate și cu cióreci cârpiți, numai se aibă hrană 'n casă și se pótă lăsa câte ceva și 'n urma lor.

Dar' se întrăm în piață în ziua târgului.

Tîrgurile sînt nîsce expozițiunii adevărate. În tîrgul de vite veđi progresul orî regresul economilor în crescerea și ținerea vitelor. Vite multe, frumoșe, de soiū, bine ținute, arată pe stăpânii harnici și cu minte; vite slabe, próste, rēu grijite, arată pe stăpânii slăbănogi.

Deci se fim cu luare aminte.

Cum întri în piață de treci podul din partea de apus a pieței, vedem cîteva carē cu tocile și cuțli. Sînt ómenii din pãrțile cu pãmēnt steril, unde din bolovanii cērcă a scóte ceva cãștig. Caii lor la trãsuri sînt mici și slabi, hamurii noduroșe, trãsurile hodorogite, ei slab ținuți, . . . aceste sînt semnele stărei lor materiale. Lângă ei cîteva carē cu furei și greble, aduse de ómenii din regiunii cu păduri. Se vėd a sta mai binișor decăt aceia cu tocile lor. — Urměză vre-o opt carē cãmpenești pline cu caș și cu lãni, sînt Romãni de-ai nostri de pe cãmpie. Altă-dată erau și 30—40 de carē de pe cãmpie cu lãni și cu caș, dar' acum abia 7—8. Semn rēu! Orî cã nu mai au lãnă întrecetóre, ca mai de mult, orî cã se tem, cã nu va ave trecere. De se tem cã nu va ave trecere, au tot dreptul, cã aici locuitorii dealurilor au oi și lãnă, ér' ai șesului numai bãrbații mai pórtă haine de lãnă, — muierile cele mai multe :

Sărăcie vãnătă

Cu suman de cãnepă!

Nici nu sînt cașii de ađi așa mari ca cei de acu-'s 10—15 ani. Se vedē cã și pe cãmpie merg ómenii îndērēt. Vite la carē avēu bune, dar' carēle destul de primitive. — Mai în sus dela ei erau 2 cãruțe bulgãrești cu verdețuri, cēpă, morcovi. Harnicii ómenii Bulgarii acestia, bine hrãniți și bine-'mbrãcați și fac parale pe verdețurile cultivate aci, între noi, departe de țera lor, ér' noi le cumpērăm, în loc se le cultivăm. — Lângă Bulgarii sînt cîteva carē sășești cu cēpă. Carē bune, acoperite frumos cu coperișe de papură, ei bine ținuți și îmbrãcați în simplul lor port național, cai bunii la trãsuri cu hamurii ca ghiața. Acestia încă fac banii, ca-și-când la noi nu s'ar face cēpa. Și bine fac, cine nu are-'n cap, se aibă-'n — pungă!

Pe lângă șanț sînt înșirați Țiganii din jurul Bistriței cu seceri, la spatele lor sînt cîteva cãruțe de Mărginenii de-ai nostri din jurul Sibiului cu brãne și dreve (piepteni de pieptenat lēna). Căt le stă de bine în simplul lor port

național, cât de bine se ved a fi hrăniți! Căruțele și caii lor încă sunt în stare bună, ca și ai Sașilor.

Mai cătră mijlocul piațului, pe șanț dinaintea prepanației, sunt deei de muieri de-ale noastre cu vechituri: rufe purtate o lecă, dar' car' „nu se mai pôrtă," că: or' sunt cusute „ca-'n bêtănî" cu arniciu, or' că sunt de pândă de casă din cânepă curată, or' că le-a ajuns ceva lipsă grabnică și trebuie se facă ban' pe ce pot. Le cumpără cei Țigani pe prețuri de batjocură, pe când multe le-ar mai pute purta ele, se nu le dee drumul și în locul lor se-'și facă altele scumpe și rele, de bumbac și de mașină.

Chiar în mijlocul târgului sunt mulțime de șetre înșirate astfel, că forméză uliți largi, fiecare profesiune deosebit. Aici vedem Unguri tãlpari și ciobotari, Sași căldărari, strugari, funari și butnari, Armeni și Tăuți negustori cu șetrele lor, Armence turtărite, cu turte și rozol, Sasce cu colaci, Unguroici cu fripturi de porci, pâne și vinars; Jidani cu fructe, mai în sus Moți de-ai nostri cu ciubere și cofe, jidicani (Romani din districtul Năsăudului) cu scânduri și șindile, nemeși din Reteag cu ôle și în fine *diceni* cu vișine și cireșe. Acestia sunt Unguri din Dicea, ômeni harnici, cultivă pomăritul și provéd cu pómelle lor orașele Cluj, Gherla, Dej și opidele Reteag, Beclan, Năsăud etc. Ôre, cum acesti harnici muncitori cultivă pomăritul de fac din el ban', ai nostri nu 'l-ar putea cultiva, dacă nu în mare, barem în mic, se nu ducă dorul pómelor?! Și se nu fie nevoiți a le cumpăra pe ban' bun'.

Va întreba cineva: Dar' Romani din acest ținut nu scot nimic de vëndare? Ba da! Scot bucate, pui, ouă, porci și fac ban' de cheltuială, dar' acestea sunt lucruri cari la cei mai mulți li-ar trebui în casă, ci trebuie se le vëndă că „necădurile-'s multe," ér' ban' n'au din ce face.

Colo, peste drum dela turtărite, ôre ce sclipește așa tare? Of! vase de tinichea, le-a scos spre vëndare Petrea lui Ioan Ceteraș, numit altecum „Țărcuța." Étă, într'un târg de ômeni, un singur industriaș român, și într'un ținut aprópe curat românesc!

Adecă, ca se dicem, industrie națională românescă, mai vedem colo lângă pepănație la câțiva Romani de pe sate: unul are o desagă plină de tocuri de cute, altul nisce covăți, un altul fuse și linguri, altul câteva juguri și lopeți, corfe, dar' privindu-'i mai deaprópe veđi că nu-'s nici aceia

Români, sunt Țiganii dela „dealuri,” numai cât sunt îmbrăcați românește. Că Țiganii sunt un fel de ómenii cu minte, ei se aclamatiséză lesne, și-'și însușesc și mai lesne datinile, limba și portul popórelor, printre cari se strecórá. Primesc și religiunea lor, pe din afară, că în fond: Țiganul tot Țigan rămâne și-'n Țiua de Pasci. Țiganii acestia cutreeră satele și tîrgurile cu produsul muncii lor și-'l vînd pe banii orii pe bucate, orii pe ceva haine slabe, purtate.

Dar' lângă ei stă un om cu o păreche de róte nóue de vîndare. Acela-'i Român curat dela dealuri. Va se Țică: într'un tîrg întreg abia afli doi industriași români, un rotar dela sate și un pleuar din Reteag. Cum vine Românul acela de-'i pleuar, după-ce până ieri alaltăieri numai străinii: Jidanii, Nemții și Ungurii pe la orașe erau pleuarii?

Acest lucru e vrednic se-'l scim: Dela Reteag peste deal spre apus, este un sat de-'i Țice *Lelești*, la pólele Ciceului. Aci a adus groful Mikes colonii slovacii între anii 1820—1830, formând cu puținii Români împreună o parochie gr. cat. Slovaciile acestia sunt nisce ómenii harnicii, cresc vite frumoșe și cultivéză fórté mulți baraboi, ér' după-ce-'și gată lucrul câmpului iau sirmă de legat ólele și cutreeră satele strigând: „*Óle legai cu drotu, jupănésă!*”

Pe calea acésta fac, dar' cu deosebire făcéu banii frumoși, până mai ieri alaltăieri, când ólele de fer s'au ieftinit și au prins a înlocui pe cele de lut spărgăcióse. Acești *Tofi* drotarii au fost chiar subiectul unui poet de al nostru (Boiú), care le făcú cîntecul:

Drot in spate
 Măi fãrtate,
 Bãta-'n mână și la drum;
 Fóie fragă,
 Mândră dragă,
 Eu te las, mă due acum.
     Iarna véra
     Umblă țera
     Biet ficiorul de drotar
 Ceru-'i casa
 Traista masa,
     Cum é dată la drumar. . .

Câte sate
 Depãrtate
 Tóte, tóte le cale eu,
 Și orașe, drăgălașe
 Tóte, tóte le vîd eu! . . .

Aşa umblară Ruşii seu Toţi ăştia cu drot până mai amu-'s 20 de ani, când începură a se ieftini vasele de fer, când apoi se împuţină venitul lor din legarea ólelor de pământ. Dar' ei, ómení isteţi, nu mult se gândiră şi prinseră a fabrica vase de tinichea şi a cutreera cu ele Ardealul, Ungaria, Bucovina, dar' cu deosebire Moldova şi România. Şi aveau căutare mare vasele de tinichea. Şi se vëdură prea puţin la acea muncă bine plătită. Nu li se mai plătea, ca ei se o facă şi tot ei se-'şi pórte marfa-'n spate spre vëndare. Ca se putem avea o iconă despre venitul curat al muncii lor, însemn aci date adevërate, cari se pot dovedi.

Un Rus din Leleşti, care s'a dus la Diua Crucii în ţeră şi nu s'a întors până la Pasci, a adus 3—4 sute fl. baní gata, pe lângă că a trăit în ţeră el cu 2—3 servitorí, cărora li-a plătit cost, quartir şi câte 70—80 fl. la unul.

Şi de acestia erau mai mulţi. Şi decă veniau cu atâta potop de ban, cumpërau loc la şes, pe la comunele Mihăeşti, Baţa, Reteag şi pe aiurea. Şi locul fiind atunci ieftin, ér' ei avënd baní mulţi, se umplură de moşii bune la şes, că la ei, la Leleşti, e locul slab, delos şi puţin.

Cam p'atunci, când începea mai bine a se plăti tinicheria-'n ţeră, era în Reteag un Petre Pop, ficioraş de vre-o 15—16 ani, vër bun cu mine. El era cel mai mare între fraţi. Tată-seu — Dumneşeu se-l ierte — tocase cu beutura şi cu traiul bun o moşie de cele mari cu casă şi grădină cu tot. Trăia acum cu glóta lui de copii prin cămăruşele creştinilor pentru cari făcea şile de lucru.

Un Rus din Leleşti chemà pe vërul meu Petre Pop se mérgă cu el în ţeră se-'i pórte marfa-'n spate, că-'i dá pe an 60 fl. şi întreţinerea. Şi se duse, şi nu vení acasă 2 ani de şile, ér' când vení era plin de baní, că avea dóră dóuë sute bune, de nu mai mult. Acum era alt om, nu mai era băiatul cel necăjit de acu-'s doi ani. Şi cumperà pe baní 4 pãrechí de vişei şi plăti un vãrat şi un iernat pentru ei şi merse ér' în ţeră, ducënd cu sine pe al doilea frate al seu: el se lucre şi frate-seu Tóder se-'i pórte marfa. Şi la anul veniră pliní de baní. Şi juncii-'i vëndú şi-'şi cumpërà grădină în drumul cel mare cu 2 sute bune, care grădină ađi e vrednică 8 sute, şi pe grădină făcú casă şi şură şi grajd, şi i-au întrecut baní de şi-au luat şi câteva pământuri. Şi ér' s'a dus în ţeră, şi a dus cu sine pe doi fraţi ai sei şi pe un ficior străin. La câţiva ani íşi duse pe toţi trei fraţi cu el.

Ei veniau toți încărețați de bani, că tablele de tinichea erau ieftine, ér' marfa foc de scumpă, ca-ntr'o țără fără profesioniști. Așa, Rușii sau Toții din Lelești au introdus între Români din acest ținut datina de a merge-n țără ca tinicheri. Flăcăul merge întâiu ca servitor, cursar, și are în anul întâiu 60—80 fl și întreținerea și în același timp învață și profesiunea. De aci-ncolo-i stăpân, el se învață a lucra cu tinichea în acest timp și are bani cu ce se-și deschidă lucrătorea. Atunci duce de aci alți flăcăi neînvęțați, tot cam nęmuri ori prietenii și el le plătesce și-i învață.

Pe astă cale s'au format în satele Reteag, Giurgesci, Bața, Mihăești ș. a. o mulțime de tinicheri, cari an de an aduc din România mulțime de bani.

Vei voi se sciți, bunule cetitor, de se alege ceva din banii cei mulți, ori ba?

Da și ba!

Mai toți învață a agonisi bani, dar' puținii sunt care-i sciu și păstra.

Dintre câți umblă-n țără cu tinichea, mai bine s'au apucat la stare dela noi din Reteag ficiorii Găvrișoei, adecă vęrul meu Petre Pop cu 3 frați ai lui. El are casă și grădină bună, are câteva jugere de loc bun și o vacă cu lapte. E mult și atăta, dacă vom lua în socotință că de tatăl seu, de Găvrișu popii, nu i-a rămas decăt lumea să se ție.

Dar' putea avea și mai mult, ci în anii din urmă s'a dat lenei și beuterei de vinars, astfel că — de nu s'a luă pe sémă — în câțiva ani se pôte măcina tot, ce a adaus. — Frate-seu al doilea însę, Tóder, are avere la 4 5 mii fl. tótă cștigată pe bani din țără, făcuți pe tinichele; are casă în piață, în est-an și-a făcut șură și grajd de petró, are vre-o 10 jugere de pământ, 4 vaci cu lapte, oi, porci... Și are casă grea, o ciurdă de copii, toți bine hrăniți și îmbrăcați. — Frate-seu ce-i după el, Nucu, încă are casă în drumul cel mare, grajd și șură de cărămidă, 2 vaci cu lapte și 2 juninci scumpe și câteva jugere de loc. — Cel mai mic frate dintre ei, George, ca mai tinę, acuma prinde a-și înciripa câte ceva. Și-a cumpărat o grădină în drumul cel mare cu 4 sute fl. și-a făcut pe ea o căsuță ca un păhărel. Și — se nu uităm — dela părinți au rămas acesti 4 frați pe drumuri.

Tot din Reteag s'au apucat din nimica la ceva stăricică Petre Ceteraș poreclit Țărcuța, pe care l'am vęduț cu vase de pleu în tirg; apoi Nucu Moroșan a Nebunului ș. a.

Acest din urmă rămăsese de părinți cu 2 frați și 2 surori. Părinții lor nu avuseră nimic în totă viața, nici chiar casă proprie. Trăiau din lucrul mânilor cum puteau. Acum șapte ani era Nucu acesta slugă la mine. Cât fu anul de mare tot aceea mi-o spunea, că îndată-ce scapă de miliție, merge el prin țară cu pleuri. Și s'a ținut de vorbă. L'a dus Petre Țărcuța ca colportor (cursor) slugă și la doi ani a venit cu 2 sute fl. și și-a cumpărat un petec de grădină, apoi a mers el ca stăpân ducând cu sine pe un frate și 2 ficioiri străini. La doi ani când s'a întors a adus 400 bune, bani uscați și și-a făcut casă și i au mai rămas ca o sută fl., ce i-a dat împrumut. De aci putem vedea că tinicheria-i foarte bine plătită în țară, fac mulți bani cu ea și — cine-i scie și păstra — se alege cu ceva. Dar' — Dómnne! Cei mai mulți pradă banul chiar atât de lesne, precum îl și câștigă. Merg în țară, lucră, fac bani, apoi beau și mănăcă bine de când vin acasă sunt grași și frumoși, dar' de abia au bani de cale.

Aci încă se potrivește dișa sf. scriptură: „De n'a zidi Domnul casa bunătăților, înzădar ne ostenim!“ De n'a sci omul cruța, pôte lucra până i-ar eși ochii, că cu nimic s'alege!

Aci se stăm o lécă-n loc: Ne tot aruncă veneticii, că noi Români suntem răi patrioți.

Dar' vedu-i șperlă se-i ved, unde trebuie mai mare patriotism decât: neavând nimica la sufletul tău, se slujesci pe Împăratul, apoi se mergi din țera ta în alte țeri, acolo se aduni bani și se vii cu ei în satul unde te-ai născut și de care numai mormintele părinților te légă, aci se cumperi dela vr'un bețiv o fărîmă de loc, se-ți faci pe el casă și se te înscrii ca plătitor de dare aci, apoi se te însori ca se ai copii care se slugescă pe Împăratul și se dee și ei dare, singur... singur pentru mormintele părinților! Arătați-mi, nesocotiților, un popor mai patriotic ca al nostru, că vă dau tot ce am pe mine, bată-vă Sâmbetele se vă bată!

Sau acesti flăcăi, cari merg în țară numai cu ce e pe ei, n'ar putea a se așeza acolo, între frații de o limbă și de o lege? Sau nu le-ar fi mai comod de purtat profesiunea de tinichieră acolo și a nu se întorce în veci pe aci, se plătescă dările în bani și în sânge? Ba ar putea dacă ar fi Jidanii, ori Țigani, a căror devisă este: „Acolo mi-e patria, unde-i mai bine!“

Dar' Românul nu face așa! El e legat de petecul acela de pământ unde zac osămintele părinților lui, chiar de au

fost aceia ómenii cei mai prăpădiți. Merge unde merge — acolo vine; în bine și în rău, el nu se departă de satul lui, cu toate nevoile ce-s împreunate de acel sat, numai să se scie aprópe de morméntul părinților lui. Acest lucru ar trebui se-l cunóscă și recunóscă toți cei-ce au vorba patriotism numai pe buze, ér' inima le este legată de gheșefturi.

Dar se lăsăm aceste, se mergem se mai vedem ce-i prin tîrg!

La șetrele Sascelor cu colac și rozole e plin de tineret, ficióri și fete; la șetrele Armencelor cu turté și cu rozole e tot așa; la șetrele sfárnărițelor cu pâne albă, friptură și vinars, ér' e plin de lume, bărbați și mueri, „trăesc o țiră și bine.“ Pe la șetrele ciobotarilor e plin de lume, cu deosebire tineret. Mai slab sunt căutate opincile, ca-și-când nu opinca ar fi talpa țerei! La măsurii sași cu lăđi de mirésă încă-i imbulzélă, semn că se gată multe fete de măritat! numai cât „măritatu“ ascéptă „luat“. Căldărarii și butnarii nu prea au cumpărători. Ér' apoi între șetrele Slovacilor e tîrg întreg. Se stăm o lécă aci. O muiere arată cu degetul pe rudă sus: Domnule, cu cât îi năframa aia?

— Acea négră cu pene galbine?

— Ai!

— Aceea-i scumpă, că-i de pěr.

— Noa ado 'ncóce, s'o vėd.

— E un zlot bun.

— Dar' cea de lângă ea?

— Cea cu pene roșii e 1 fl. 50 cr. că-i marfă domnescă.

— En ado... Se mi-o dai cu 1 fl. 20 cr.

— Și eu o cumpěr dela d-ta cu 1 fl. 20 cr., numai adă-mi una, dóră veđi că-i cu pene de mėtasă.

— Apoi cum o dai?

— Am đis prețul din urmă, 1 fl. 50 cr.

— Ce lași de acolo?

— 5 grițari.

— Ba o pițulă.

— Fie, se nu đici că-s om rău.

Privesc și eu la năframă, o pipăiú, e vrednică 40—50 cr., dar 1 fl. 40 cr.? Nicí-când! — A vėndut muerea o găină și vre-o 4—5 pui și a dat baniú pe o ríză. Orí că a vėndut 2 mierțe de málaiú și merge acasă cu o ríză și cu 2 - 3

turte. Și fără toate aceste putea fi dacă... dacă... dacă... nu ar fi fudulia aia, măneco-pustia de fudulie, ori dacă ar sei tirgul.

Vedând la oamenii noștri atâta nepricepere întru a cumpăra și vedând pe ce nemicerii dau banii cei câștigați cu atâtea sudori, m'am disgustat de a umbla prin târg, cu toate că atâtea aș fi mai vădut, cât umpleam teancuri de hârtie, de ași fi stat a le scrie pe toate, care ar fi fost vrednice de scris. Spre încheiere zic tuturor celor-ce vor ceti aceste șire :

Cruțați banul, ca se nu-'i duceți dorul!

Despre măiestrii.

S'a vorbit în mai multe rînduri și în mai multe locuri despre măiestrii. Semn că sunt vrednice de totă luarea aminte, că altcum nu se vorbia nici nu se scria atâta despre ele. Nu fie decî lucru cu supărare, dacă ér' voi vorbi despre ele, că despre lucrurile bune, cu mare drag vè vorbesc.

Fiecare din bunii cetitori știu că a fost pe la orașe. Acolo a vădut palatele cele mari câte cu două, trei, chiar cu patru rînduri de ferestri. În ele sunt multe familii și, din jos, în fața de cătră drum, sunt prăvălii de-ți iau vederea cu strălucirea lor. Ce ai crede, bunule cetitor, a cui vor fi acele palate minunate? Sunt dóră a domnilor ce șed în ele? Ba nu! Mai toate sunt ale măiestrilor sîrguincioși! Unul și-a făcut'o cu acul, lucrând la vestminte ca croitor ori ca cojocar; altul și-a făcut'o cu ciocanul, lucrând în făurie; altul cu barda — ciopind la lemne. Numai rar veți în orașe vre-o casă de celea mari și frumoșe făcută de vre-un domn cu plată, de vre-un ampoi. Ei, ce-'i drept, șed în ele, dar plătesc chirie pentru ele la măiestrul cel sîrguincios ce cioplește colo într'un șopru ori ciocănește într'o făuriște la marginea orașului. Și, Dómne, mult potop de bani au băgat măiestrii în palatele acelea, și toți banii aceia i-au adunat cu țirăita, lucrând bărbătesce de demineta până séra. Dar acum și folos au de acelea palate. Că, fiind mari, cu multe încăperi frumoșe și bine întocmite, șed în ele multe familii de domni ori de măiestri, cari nu au casele lor. Și dela

fiecare familie le întră în fiecare primă a lunei câte o frumoasă sumă de bani. Pentru o singură odăiță cu o culină mică lângă ea trag câte 20—30 de coróne pe lună, adecă pe an câte 240—360 coróne. Și câte chiliuțe de acelea sunt într'un palat așa mare!

Și dacă măiestrul a îmbetrănit, de nu mai póte munci, își lasă lucrătórea la vre-un ficior orí la vre-un ginere și el se mută în palatul lui, cuprinde 2—3 odăi ce-'i sunt de lipsă, ér' pentru celelalte-'i vin bani gata, bani albi pentru țiile negre, când nu póte munci. Aceia-'i sunt pensiunea. Pensiune cinstită și bogată, după care nu trebuie se umble cu inștănții.

Dar' viile cele frumoșe și pometurile cele ca raiul, ce le vedem pe lângă orașe, a cui sunt? Dórá a domnilor ce trag plată dela împărăție? de unde? Sunt și ele ale măiestrilor, și câmpul cel larg și ciurda cea de vaci frumoșe e a lor. Scurt: Tótă bogăția orașelor este în mâna harnicilor meseriași, carí lucră și cruță, nu umblă peste săptămână îmbuibăți fără lucru dintr'o uliță într'alta, dintr'o ospetărie într'alta, ci-'și vęd de lucru. Duminecă însă și în sėrbători sunt mai domni decât domnií cei cu plăți mari. Atunci îi veđi la biserică, gătați frumos ca nisce advocați, cu inele de aur pe degete, cu ciasornice de aur în buzunar. După amėđi îi veđi la preumblare cu soțiile lor, orí la un păhar de bere cu prietenii, orí la casină (la casa unde se cetesc gazetele). Acolo își petrec în mod cinstit, ér' dacă trece sėrbătórea apucă uneltele în mână și lucră bărbătesce, până vine altă sėrbătóre. Numai séra după cină stă câte un cias de-'și cetesce gazeta înainte de culcare; nu se culcă până nu vede el că ce-'i în lume!

Frumoșă și cinstită și îmbelșugată e vieța măiestrilor dela orașe, care sunt harnici și cruțători!

Dar' și la sate. Numai se ne uităm bine la măiestrii harnici și cruțători și vom vedea că duc o vieță fórté plăcută si fără lipsuri.

E drept că măiestrii dela sate nu lucră numai pentru bani, ca cei dela orașe. Că ómenií nostri nu totdeuna au banu-'n mână. Dar' datorí nici ei nu rămân. Ei se plătesc de măiestrii lor cu ce le-a dat Dumneđu: cu bucate, cu țiile de lucru cu palma, orí cu carul, orí cu plugul si — când le vine bine — și cu bani gata. Dar' bani face ceea-ce dă țeranul nostru măiestrului seu. Că bucatele bani le póte face măiestrul, de nu are lipsă se le mănțe, orí că îngrașe porci

cu ele; lemnele ce le capătă pentru lucru — nu trebuie se le cumpere din piață, ȳilele de lucru ȳi cruță banul din pungă.

Deci, fie la oraș, fie la sat, măiestriile sunt cinstite și căutate și bine răsplătite, numai cât măiestrii să se ȳvețe a și cruța ceea-ce câștigă. Că, ori că măiestru, ori că econom, ori că, amplotiat (domn cu plată), de n'a scȳ cruța, cu nimic se alege din tȳtă munca lui.

Va ȳice cineva: „De ce ne ceterați atȳta despre măiestrii? Dȳră măiestrie este plugăritul!“

Așa e. Plugăritul este măiestria cea mai cinstită și mai sȳnătȳsă din tȳte măiestriile. Numai cât altu-'i nȳcazul: Plugar pe sȳma lui pȳte fi numai cel-ce are moșiora lui, cȳsuța lui și vituțele lui. Dacă credem că putem lȳsa la fiecare copil barem cȳteva jugere de pȳmȳnt și casă și 2 vaci, atunci trecă ducă-se, sȳ-l ținem la economie, numai se o ȳvețe bine și se fie cruțator, că pȳte trȳi de pe o ȳi pe alta. Dar', dacȳ eu am de tot numai 3 jugere de loc și am 5 copii, atunci de urde amarul le-oiu face lor pȳrți se pȳtȳ trȳi? Ore, nu aș lucra mai ȳnțelepȳște dacȳ din acei 5 copii aș face pe unul cojocar, pe altul lȳcȳtar, pe altul faur, pe altul rotar, și numai pe unul se-l țin la economie? La cei-ce nu le pot da moșie, se le dau cȳte-o măiestrie bună, din care se pȳtȳ trȳi ori la sat, ori la oraș.

Deci! dacȳ Dȳeu ne-a dat copii, noi se vedem a le asigura mod de susținere, ca din lipsa de mijlȳce de traiu se nu devinȳ nisce ȳmenȳi nefericiți, care se ne blasteme și ȳn grȳpă, ori sȳ se facȳ nisce stricați, cȳt tot dintr'o temniță ȳntr'alta se umble. N'ați vȳduț, cȳ și paserea-'și ȳnvȳțȳ puil a sbura și a-'și cȳuta hrană, ca se nu flȳmȳndȳscȳ? Ian se stȳm strȳmb și se judecȳm drept: Ne ȳnvȳțȳm noi unul fiecare copiii a-'și cȳuta hrana? Facem noi fiecare pentru copiii noștri, barem cȳt face o pasere pentru puil ei?

Nu mai ȳncapȳ nici o ȳndoială, cȳ avem de a ne mișca mai altcum, nu tot ca pȳnȳ acum; avem se cȳutȳm urmașilor noștri mod de susținere, avem se le dȳm mijlocul cu care se pȳtȳ trȳi. Cȳ e prea dureros se vedem copii mulți și hrană puțină, dar' e și mai dureros cȳnd vedem copii mulți și hrană nici de leac.

Mulți din ȳmenȳii noștriȳ au rȳmas, s'au din vina lor, s'au din vitrejiile timpurilor, cu puțin pȳmȳnt, ȳr' copii — dela Dȳeu sfȳntul — au destui. . . Bine, fac bietȳi de ei ce fac și-i cresc pȳnȳ-i scot din penele cele rele, apoi ȳi dau

ca sluguță, ca argați, pe la unii și pe la alții, unde mănă și pâne și mai învață și ceva rînduială, dar' de multe-ori mănă mai multă bătaie și învață mai multe rele, umblând pe cel câmp cu ortaci răi și stricați. Rogu-vă se cugetăm, ce se alege cu tîmpul din astfel de copii? In cazul cel mai bun se aleg din ei slugi harnice, ér' dacă crese mari de se leagă de lume, devin dilerii, cari trăesc din lucrul mînilor, muncind în brazdă străină. Și apoi, în brazdă străină muncesc ei de primăvăra până tómnă, în dîilele bune de lucru, dar' iarna și în dîile ploiose rar capătă ceva de lucru, decî rar au ceva câscig. Astfel fiind lucrul, harnic se fie dilerul și cruțător, de pôte agonisi pentru fiăcare dî câte un bruş de mămăligă, mai ales după-ce il umplu odată copii. Dar' am dîs, că numai în cazul cel mai bun se aleg din copii sêraci, cari de micuți au fost trimiși în slugit, astfel de omenie; de regulă es din ei ómenii și mai slabi, și cu mai puțină ispravă, de cum au fost părinții lor. Că învață de micii fumatul și beutul de vinars; fumatul il învétă umblând pe câmp dela copii mai mari, ér' beutul de vinars il învétă dela stăpâni. Că adî nu-i ca odată, se muncéscă ómenii noștri fără vinars și fără tábac. Ér' stăpânul, aducênd încasă vinars pentru el și pentru lucrători, de nu dă și la slugă, acela umple satul de vorbă că-i trage mîncarea. Decî stăpânul, decăt sê-și audă imputări, mai bine dă și sluguței câte un páharel, că dă și la copii lui, „se nu descréscă.“ Așa se învață a fuma tutun și a bea vinars, ér' decă trece anul își caută alt stăpân și stăpânul alt slugă: fiă-care crede c'a da de ceva mai bun.

Și trec ani, și copilul e om, dar' nu om de muncă și de agonisit, ci un om stricat, fumător și beutor. Mulți din copii îndată-ce trec de 14—15 ani nu-i mai bagă nimeni slugi, că au luat năravul de a fura pe ce pot pune mîna, numai se aibă tutun și vinars. Incubat odată și acest nărav în ei, atuncî sunt perduți. Slugii nu-i bagă nimeni, că le-a eșit veste slabă; la lucru nu-i duce nimeni, că orî nu sciu, orî și cât biată ar scî, nu pot, sunt slăbiți de tutunul și de vinarsul cu care s'au obicînit din prea fragedă tinerețe. Decî sunt ființele cele mai nefericite din lume. Lucru nu capătă, gura cere de mîncare, decî trebue se fure. Și fură adî și fură mîne, până-l prind. Atuncî bătăi, temnițe, și vai de capul lor.

Dar' care părinte ar fi atât de împetrit, cât sê se uite cu ochii cum gendarmii bat și-i batjocoresc copilul, fără se-i pôte ajuta, fără sê-l pôte scăpa? Decî se vaietă, se bat cu

pumnii peste cap, își blastemă ciésul în care s'au născut, și tóte, chiar tóte îndădar. Atunci dar' ce i de făcut?

Ce-i de făcut? Se asigurăm copiilor pâne cinstită, se le asigurăm mod de esistență, se le asigurăm mijlóce de traiu, se nu-i lăsăm în lume golii și flământii cu mânilé și cu piciórele legate, de n'au încătrău se mișca. Că legat de mâni și de picióre este omul care nu-i în stare să-și căscige mijlócele de traiu. Se-i învățăm măiestrii, că măiestria-i plug de aur.

Dar' óre ce măiestrii se dăm copiilor nostrii? Carii sunt mai bune? La acésta întrebare putem respunde numai așa: Aceea-i bun, ce ne place. De vom sili pe copil la o măiestrie care nu-i place, puțin spor va face în ea. Se scim însă că copilul nu s'a hotărî de sine pentru nici o măiestrie, de nu-l v'om capacita, nu-l v'om face se înțelégă rostul măiestriilor. Că e mai ușor „a bate lela“ pe cele ulite fără nici un rost, decât a sta locului binișor și a lucra câte ceva; e mai ușor a sări gardurile și a bate pomi, decât a fi ascultător de măiestru. Dar', trebuie capacitați copiii, trebuie se-i facem se ne înțelégă, că așa nu o se ese la créngă verde, nu o se devină ómenii harnicii de a da piept cu nevoile și greutățile lumii, scurt: că nu vor avea mâncare și îmbrăcăminte, nici cinste între ómenii.

De sine se înțelege, că astfel de vorbe socotite, temeinate, nu poți vorbi cu băieții prea tineri, carii încă nu te înțeleg. Deci, până-'i copilul în anii de a umbla în școlă dilnică, nu numai nu-l oprim, dar' ne dăm sirguinta, ca se învețe bine a ceti, scrie, computa și celelalte învățături ce se propun în școlă. Din când în când v'om vorbi și cu învățătorul și-l v'om ruga se nu lese după copil, ci se fie cu asprimă părintescă față de el. Serile și în sêrbătorii il vom pune se ne cetescă din cărțile lui de școlă, cu deosebire din Legendar, bucăți în care se vorbesce despre măiestrii. Aci le vom atragea luare aminte, le vom spune despre deosebitele măiestrii și-i vom împrietenii cu cugetul de a se face măiestri. Ca se-i scim însă împrietenii cu acest cuget, trebuie ca noi mai întâi se fim lámuriți.

Aci o mică abatere dela vorbă, care înse ne-a face se înțelegem prețul măiestriilor:

Dice că într'o închisóre grea ajunsese un om tiner pe mai mulți ani. Odată merse împêratul de căută aceea închisóre, se vadă el cu ochii lui ce fel de osândiți sunt, câtii sunt, și care din ce pricină a ajuns acolo.

Când veni la chiliuța unde sta tinărul legat în lanțuri, cu fața bugedă, cu ochii păienjeniți, îl lovi o milă nespusă pe bunul împărat și voi se scie din fir în pěr pricina pentru care robesce acel om tinăr. Decî il întrebă:

— De ce esci tu aici, ce ai făcut?

— M'au prins gendarmii, eram flămînd și am vrut se fur o pâne dela brutar (pâner) și el m'a zărit și m'a înhățat. Eu, ca se scap de el, l-am lovit odată cu amîndoi pumnii în môlele capului, cât odată a cădut grămadă la picioarele mele și cum era omul slab și bētrân, a și murit de loc. Pe mine m'au prins gendarmii și m'a osîndit judecătoria la ȃcece anî de robie, pentru mórte de om, cu tóte-că eu n'ași fi voit sē-l omor.

— Și iți pare rēu, de ceea-ce ai făcut?

— Dar' cum foc se nu-mi pară rēu, că numai atunci ce bătaie am mîncat, de mē mir că n'am murit; d'apoi de atunci, cîte ghiolduri din pumnii și din patul puscei, câtă fóme, cât nēcaz...

— Cât mai ai de stat aci?

— Mai am șapte anî, că numai de trei anî sunt aci.

— Și de-i ajunge se scapi, ce-i face?

— Ce-oiu face! Écă m'oiu arunca într'o apă, orî m'oiu spîndura, că din ce trăi n'am, de voiu cerca se fur, ér' m'or prinde și m'or aduce aci.

— D'apoi n'ai tu vre-o măiestrie, nu scii lucra ceva?

— Nu!

— Până erai la părinti, ce făceai?

— Mē jucam, până fui de vre-o 10 anî, apoi mē băgă tata slugă la un Jidan de umblaiu la cai. Acolo mē învățaiu beutor și fumător. In urmă mi-a eșit numele și nimenea nu mē ținea, umblam de ici până colo, mai tăiam pentru o bucată de pâne, mai duceam un vas de apă pentru altă bucată, și așa umblam zdrențos și flămînd până căđui aci.

— Tată-t'ó mai trăesce?

— Ba!

— Dar' mumă-ta?

— Nici!

— Ce-a rēmaș de ei?

— Eu și două surori.

— Dar' ceva avere?

— Nimic!

Acum scia împăratul tot ce voia se scie, deci dîse tinerului așa: Ce crești tu, care măiestrie este cea mai slabă?

Tinărul cugetă o leacă apoi răspunde: „Eu cred, că mai slabă măiestrie n'are nimeni ca cei ce fac acele, că mult trebuie se piléască la ele și sunt două de un bănuț.

— Așa va fi, răspunsă împăratul, și eu totuși vreau să-ți arăt că și din acea măiestrie pôte trăi omul cinstit.

Și împăratul porunci numai decât și aruncară lanțurile de pe tinăr și-i dîse: „De ađi încolo tu nu mai esci rob. Vei merge cu carte dela mine la fabrica de ace. Acolo vei căpeta mîncare, îmbrăcăminte și casă caldă și vei face ce ți-a porunci mai marele fabricei. Peste un an de dîle se vii cu el înaintea mea.“

Trecu anul și mai marele fabricei merse înaintea împăratului și cu el era un om tinăr, frumos, și bine îmbrăcat.

— Ce rugare aveți la mine? întrebă împăratul, care cuprins fiind cu multe de tôte, ca un împărat, uitase de întemplantarea cu tinărul din închisóre. Dar' mai marele fabricei îi răspunde:

— Am venit la porunca Măriei Tale. Ađi e anul de când am primit în fabrica mea pe tinărul ăsta ce eșise din robie.

Împăratul nu-și credea ochilor, nu-i venea se cređă că acesta e tinărul cel buged de acu-î anul.

— Tu esci cela ce nu sciai nici o măiestrie?

— Eu, Măria Ta!

— Ei — dîse împăratul, întorcându-se spre măiestru, — cum te lauđi cu noul ucenic?

— Tare bine, Măria Ta; n'am nici un lucrător mai harnic și mai cu minte decât el. Ce vede odată, tot ia în cap; ce-i spun odată — nu mai trebuie se-i spun a două-óră. De se pörtă tot așa, în 2 aní de dîle va fi în stare se pörte din mintea lui orí-ce fabrică de ace.

Împăratul se bucură fôrte și le dîse: „Bucurie mare mi-ați făcut cu spusele vóstre. De voiú trăi și eu și voi, pe de ađi în doi aní se veniți ér' la mine.“

Timpu trece repede pentru omul muncitor. Dđeu a dat de și împăratul trăi pâne-ce trecură cei doi aní și veni mai marele fabricei cu ucenicul după el înaintea Măriei Sale. Acum nu-i uitase și cum îi vđđu întrând îi întrebă:

— Ce veste-mí aduceți?

Bună, Măria Ta, tare bună veste. Tinărul a învățat în acești trei ani măiestria mea atât de bine, de o scie ca și mine. Și acum, fiind eu om greu și cam bolnăvicios, vreau să-l las se o porțe el mai departe. Il iau ginere în casă. Aibă numai atâta noroc la fabricarea de ace, cât am avut eu.

Impăratul se bucură mult de auđul acestor vorbe și hotărî ca și copil lui se învețe fiă-care câte o măiestrie. Și au învățat. Și din minuta aceea orî ce copil de crai și de împărat trebuie să învețe câte o măiestrie, ca se dee pildă mulțimei poporului că măiestriile nu sunt rușinoșe, dar' sunt foarte cinstite de toți oamenii cei cu minte.

Având copilul vîrsta recerută, 12 până la 14 ani și având cunoștință de carte, baremî cât a învățat în școlă sătăscă, ceti, scrie și calcula, îi căutăm un loc, un măiestru, un stăpân. Cu acela ne înțelegem, statorim adecă condițiunile, pe lângă cari el ne-ar învăța copilul. Cât timp să stee copilul la el ca învățăcel (ucenic)? Avem noi să dăm ceva măiestrului, bună-óră haine la copil, ceva bani pentru învățatură, orî ba? Cam de comun obiceiul până acum era așa, că lăsam copilul la măiestru 4 ani de zile. În acest timp măiestrul îl învața și-i da și costul ér' vestmintele trebuncioșe le dau părinții. În timpul mai nou s'a schimbat în unele locuri, că adecă măiestrii primesc învățăceii numai pe 3 ani, dar' apoi părinții au să dee pe an 100 cor. pentru cost și quartir și tot părinții îi dau și schimburî și alte vestminte. Lege nu este, care să sîlască pe măiestru la unele condiții, dar' nu-i lege nici care ar silî pe părinți. Înțelegerea o fac ei între ei, părinții cu măiestrii, dar' apoi înțelegerea aceea trebuie făcută și în scris, să face adecă contract la antistia comunală, și contractul vine subscris de petorul (solgăbirăul). De acel contract apoi trebuie să se țină fiecare.

Să se scie însă că măiestrul nu are drept să folosască pe învățăcel la lucruri de acelea ce nu se țin de măiestrie, d. e. la legănat de copii, la purtarea copiilor în brațe, la adus de bostan de pe cîmp, la curățiitul grajdului, la tăiat de lemne, la dus la móră ș. a., ci are să-l învețe să lucre la măiestria ce o are. Dar' pentru aceea, copilul care-i bine crescut de acasă, mai dă stăpănilor ajutor și la lucruri de acestea mărunte, ce altcum nu s'ar ținea de măiestrie.

Măiestrul are dreptul să dee drumul la învățăcel numai decăt, dacă: 1. învățăcelul e dovedit prin fapte, că fură ori

strică marfa ori uneltele stăpânului cu voia; 2. dacă nu voește să lucre la măiestria ce o are stăpânul; 3. dacă s'ar încerca să bată, ori ar chiar bate pe stăpân ori pe careva din membrii familiei lui; 4. dacă ar fi bolnav de vre-o bôlă lipiciôsă ori scârnavă, care-ți face grătă. — *Părintele ori tutorul pôte scôte copilul dela măiestru numai decât dacă: 1. măiestrul îl îndemnă pe ucenic la vr'un fapt nemoral, ori la ceva ce oprește legea; furt, aprindere, defăimarea altor persône; 2. dacă măiestrul îl bate rău, adecă peste măsură, de-l face tot vênêt și plin de sânge; 3. dacă măiestria cutare nu-i suferă la copil, îl face bolnăvicios; 4. dacă se dovedește că măiestrul e om nemoral, dela care ucenicul ar învăța mai mult rău decât bine*

Cu 15 zile după înștiințare se desface contractul din partea măiestrului, dacă: 1. vede că învățacelul nu are cap pentru măiestria aceea; 2. dacă ucenicul ar fi bolnav mai mult de două luni de zile; 3. dacă măiestrul se lasă de a-și mai purta măiestria.

Cu 15 zile dela înștiințare pot părinții ori tutorul ucenicului rupe contractul, dacă: 1. gazda nu-și împlinește datorința la care s'a legat prin contract; 2. dacă măiestrul se mută în altă comună; 3. dacă învățacelul vrea să trecă la altă măiestrie; 4. dacă măiestrul și-ar întrerupe purtarea măiestriei, fie din causă de bôlă, fie din sărăcie ori alte casurî.

Desfacerea unui contract trebuie înștiințată preturei, ca să o noteze la protocol.

Dacă ucenicul a fost pricina desfacerei contractului, ori că trece la altă măiestrie, atunci părinții ori tutorul lui trebuie să plătescă măiestrului tótă plata de învățatură câtă cade pe întreg timpul (adecă pe toți anii cât ar fi trebuit să stee la învățatură) și pe lângă acéstă încă pe un jumătate de an. Dacă însă măiestrul a fost pricina desfacerei contractului, trebuie cel puțin să supôrte el spesele (cheltuelile) care le va avea ucenicul băgându-se la alt măiestru la învățatură.

Despre deosebitele măiestrii.

Pentru trebuințele nôstre dela sate și dela opide (orășele) avem mai mare lipsă de următorii măiestri: *bârdași, rotari, faurî, butnari, argăsitori, pălărieri, hornari, căldărari, lăcătari, pardositori, curelari, croitori, tinichieri, măsari, ciobotari, cojocari, funari, grădinari, stupari și viieri.*

Să ne dăm sémă pe rînd de aceste meseriî, apoi sã vedem meseriile carî se pörtã mai mult pe sãma oraşenilor dela oraşele mari.

Bãrdaşi (dulgheri) avem destui în fiecare sat, dar' mai toţi sunt de ceia ce au furat mãiestria, er' nu au invãţatu-o anume dela mãiestri cum se cade. La cei mai mulţi din acesti bãrdaşi le ñice poporul „*stricã lemne*“. Şi în adevãr aşa şi este. Puţinî sunt cum ar trebui se fie; cei mai mulţi din lemne bune, fac nisce case şi nisce şurî şi grajdurî, de te prinde mila de lemnele stricate şi de cheltuiala stãpanului, ce a lãsat se i-se strice acele lemne. Dacã, la lemnele acelea bune ar fi fost bãrdaşi iscusiti, carî se scie şi croi lemnul şi face o lecuţã de plan, scotea din ele nisce casã ca nisce pãhãrele şi nisce şurî în grajdurî cum se cuvine. Dar' bãrdaşii noştri, cei mai mulţi, pe lãngã ce nu-şi invãţarã şi decî nu-şi sciu mãiestria cum ar trebui, mai au si alt nãrav rãu, sunt beutori, cioplesc în nescire, încheie lemnele în nepricepere, croesc încãperile cu capul plin, şi cãnd e alcãtuiala gata, orî cã-'i prea scundã, orî e pusã prea jos, orî nu-'i loc între ferestri, orî cã trebuie mutaţi uşiorî uşilor, orî trebuie mai adaus vr'un rînd-douë de şindile la partea din jos a coperişului, şi tot necazurî peste necazurî. Apoi, dór se aleg meşteriî cu ceva, fiind cã au stricat atãta potop de lemne scumpe? De unde? Dórã nu înzãdar sunt urmaşii lui Leonat din Longobarda, care se hrãnia cu barda! Lucrãzã cu anul şi nu mai veđi la ei banul. Nici nu-'l poţi vedea, cã-'l scot cu tãra şi-'l dau pe vinars şi pe tãbac.

Vãdãnd poporul nostru pe astfel de bãrdaşi, nu se prea imbulzesce a-şi face copiii *meşteri de lemn*.

Dar' iubiţi cetitorî, acestia nu sunt bãrdaşi, fãrã sunt *meşteri stricã*. Du-te la oraş de vrei se veđi bãrdaşi ca bãrdaşii. Veđi cum itî cioplesc şi încheie aceia lemnele. Şi dacã copilul tãu are atragere de inimã la bãrdãşit, il dã la oraş se invãţe acel lucru.

Apoi dupã 3—4 ani cãnd s'a întorce acasã ca mãiestru deplin invãţat, vei vedea lucrurile ce el le face şi folosul lui şi al satului ce va avea din mãiestria lui. Pe *Leonaţi* de ađi îi va folosi el ea ñilerî, şi pôte vor avea şi ei mai mare folos de munca lor şi vor şi invãţa ceva. Cãte aşa un bãrdaş invãţat ar putea trãi ca banul mai în fiecare sat? Dar' cãti avem, rogu-vã? Şi ar fi bine se avem. Cã lucru ar avea destul, cã ómenii se înmulţesc şi cu ei se înmulţesc şi lipsele. Apoi,

bărdaşul are lipsă de puține unelte : două securi, una lată și o bardă, ferestrău mare și mic, câteva copei, o teslă, o securice mică, câteva dalte și sfredele.

Tóte uneltele cu care își începe măiestria le póte cumpăra cu 10—15 fl. Apoi lucrăză tot în aerul cel bun afară. Și e plătit lucru bărdaşilor. Se lucre numai ca calfă și are 3—4 coróne pe ȓi, dar' póte face și mai mult. Êr' dacă ese odată ca măiestru priceput, și este păstrător, își póte face avere frumoasă, după-cum vedem că au mulți bărdași dela orașe. Se recree însă ca copilul care se aplică la bărdașit se fie bine desvoltat, căci bărdașii au de ridicat lemne grele. Altcum, de este sănătos și bine nutrit, prin muncă se înteresce. Asemenea, copilul ce voim a-l aplica la bărdașit, nu-i iertat se fie cu defecte corporale, se aibă ochi buni, se audă bine, se nu fie schilav la vr'un picior, s'au la vre-o mână. Că nevedënd bine, nu póte ciopli cum se cuvine, greu fiind la audit — póte se cadă vre-o bárnă pe el, că n'aude vijeitura ei; chilav fiind — nu póte purta greutatele nici a lucra cum se cade.

Venitul cel mai bun îl au bărdașii de primăveră până tomna târđiu; peste iarnă cam încetă munca lor pe-afară. Dar' și atunci pot căpăta lucru: la făcut de dóge și de șlipuri prin pădurile cele mari, la construirea de stative (resboie) și alte lucruri cari le pot face ședënd sub scut ori chiar în casă. Și poporul nostru are mare talent pentru bărdașit, că vedem că fără a fi învățat undeva omenesce, numai furându-l și face de multe-ori lucruri minunate; dar' de l-ar fi învățat anumit, ce lucruri ar face?

2. *Rotăria.* Rotari avem pe satele nóstre, numai cât nu destui și nu destul de bine pricepuți la măiestria lor. Las că și ei, ca și bărdașii, cei mai mulți își fură măiestria, nu o învăță cum s'ar cuveni, la măiestrii pricepuți. Și dacă totuși vedem că fac lucruri bunișóre, aceea este de a se mulțumi numai talentului cu care este înzestrat poporul nostru pentru ori-ce de soiú măiestrie. De aci vine și aceea, că mulț bărdași ce numai furară măiestria, fac lucruri de pun pe om în uimire; tot așa și rotarii. Dar' dacă aceste talente s'ar fi cultivat, atunci făceau lucruri și mai bune, și mai frumoșe, și li-se plăteau mult mai bine.

Rotăria încă o învăță 3—4 ani. Când ese dela stăpân de-i calfă, póte face ușor 3—4 coróne pe ȓi. Ori de deschide lucrătórea sa într'un loc ceși cevași potrivit, atunci face și

mai mult. Că economii noștri au lipsă de multe unelte eșite din mâna rotarului; carul, plugul, grapa, jugul, sunt eșite din mâna lui. Aceste se strică minteni-minteni și rotarul are ce lucra la ele și are din ce trăi. El și are de lucru tot mereu, iarna ca și vara. Decî ar trebui se ne gândim una și bună și se ne facem în fiecare sat barem câte un rotar harnic, care se fie în stare a face caré și căruță chiar după-cum vedem că le fac rotarii de prin orașe. E drept că rotarul are lipsă de ceva prindere de bani, când își începe măiestria, ca să-și cumpere unelte, lemne de spițe, butuci, osii, suluri, obede, ș. a. Că el fără lemn bine uscat nu pôte lucra bine și frumos. Dar' nici nu-i silit se începă numai decât măiestria pe socoteala lui, îndată ce a eșit dela stăpân. Lucră ca calfă 2—3 ani pe la alți măiestri, merge prin alte orașe și țeri, își căștigă cunoscințe mai largi și bani cu cari se începă măiestria.

3. *Făurăria*. Unde este un rotar, trebuie se fie și un faur; măiestria unuia întregesece pe a celuiialalt. Noi, ce se vē spun, vedeți d-vóstră bine, prin cele mai multe sate nu avem fauri. Rar, ici-cólea, în timpul din urmă au prins a se aședa câte un faur mai cum se cade pe sate. Și le merge bine faurilor, că dau numai cu ciocanul și capătă banul. Și cu tóte acestea în multe sate mai numai Țiganii sunt faurii noștri, ba, pe unele locuri nici nu dic că merg la faurul, ci dic că merg la Țiganul. Și de dică cătră ómenii noștri se-și dee copiii la făurie, își respund: „Dórá nu mi-ioiu face Țiganí!“ Dar' așa nu-i bine! Trebuie se scim odată pentru totdeuna, că tóte măestriile sunt cinstite, numai se le pórte omul cu cinste și cu omenie, după-ce odată le-a învățat cu temeiu. Că, numai se băgăm bine de sémă, dacá este un faur ceși cevasi bunisor (orí și alt măiestru), fie el aședat chiar în sátuțul cel mai mic, este căutat de tótă împrejurimea, are tot mereu ce lucra și nu duce lipsă de nimic, nici nu se pôte váieta că-i trece timpul greu. Dar' érási vedem, fauri (orí alți măiestri) aședați în sate fruntașe (orí chiar și la orașe) că stau fără lucru, nu-i cercă nimenea și duc lipse mari. Și óre din ce pricină? Orí că nu și-au învățat bine măiestria, orí că nu stau de lucru cum s'ar cuveni, pórta pe ómeni cu vorba, dar' nu stau de muncă se gate lucrurile ce le-au primit și care au făgăduit că le vor găta. Ér' de unii măiestri se feresc ómenii, fiind-că sunt dosnici, injură, bagă vină la câte tóte. Mai tare ínse se feresc ómenii de măiestrii bețivi și mincinoși.

De aceea, dacă cineva vrea se fie măiestru căutat, trebuie se-și învețe măiestria foarte bine, apoi se nu fie bețiv, se stee de lucru și se nu pôrte lumea cu minciuna.

E dureros că despre măiestrii dela sate a eșit dicala: „Unde mai veđi meșter nemincinos? Las că n'o fi pe tot locul așa, dar' totuși e un semn că mulți dintre ei așa sunt.

De voim a ne face copiii faurii, trebuie mai întâiu se-i dăm la școlă până vor fi de 13—14 ani; mai tineri nu-i iertat se se primescă. Că făurăria-i lucru greu, și de am pune copilul prea tiner și prea slab la ea, s'ar strica. Loc de învățatură se le căutăm la măiestri harnici, cari își pricep măiestria bine și sunt căutați, că măiestrii căutați e semn că-s tot atât de cinstiți. pe cât sunt măestri de buni. Dela măiestru are se învețe copilul nu numai măiestria de a lucra, dar' și măiestria de a cruța și de a se purta cu ómenii, și măiestria de a sci folosi timpul cum se cuvine. La măiestru nereligios se nu ne dăm copiii, că de acolo și ei vor eși nereligioși, și nimic mai nefericit decât omul nereligios. Cât se pôte se dăm copiii la măiestri de Român se învețe, ca se rămână tot în limba și în legea lor de străbună. De órece s'a vėđut cu multă durere sufletească, cum unii copii buni au fost dați la măiestri străini, și după-ce au eșit dela învățatură, li-se părea lucru de rușine a se numi Români, li-se părea lucru de jos a vorbi românește și a se căsători cu fete de Român. Îndată-ce au îmbrăcat frumoșele haine de măiestru, s'au instrăinat cu totul de neamul lui. Și numai când au dat de vre-un necaz, numai atunci și-au mai făcut cruce și au ăis „Tatăl nostru“ în limba mamei lui, și numai atunci s'a mai pomenit că-i Român.

Dar' nu prea avem măiestri de Român, la cari se aședăm pe toți copiii nostri. Decă cercăm la măiestri străini, dar' numai la cei cu frica lui Dđeu, dela cari se fim siguri că copiii nostri numai bine pot învăța.

Ajuns odată copilul gata cu învățatura, ajuns de a fi bărbat de 24—25 ani, așede-se locului în sātuțul lui, căsătorescă-se cu o fată cinstită de neamul lui și începă a lucra bine și dela inimă, că ómenii 'l-or îmbulzi cu lucrul. Și — de va fi și de cruțator, pe cēt va fi de harnic, îi va cresce averea și cinstea vėđend cu ochii.

Apoi fiind aci vorba de faurii, rar e satul unde n'ar putea trăi cinstit un faur bun. Că ađi trăim în vėcul când fără fer am fi aprópe de perire. Uneltele nóstre de munca cãmpului mai tóte sunt de fer. Și faurii buni avem atât de

rar! Țr' faurii de Român mai nu avem. Să mergem de-a lungul și de-a latul Ardealul, Bănatul, Maramureșul, Crișurile, Sela-giul, Sătmarul, Bucovina, ba chiar și România, și ne vom mira că trebuie să treci prin câteva sate până-ce dăm de un faur de Român. Prin cele mai multe sate aflăm câte un biet Țigan necăjit, care și-a învățat meșteșugul dela tată-seu, care era meșter mare, că scia face și zale; Țr' copiii Țs meșteri bunii, că lucră fără cărbuni; ici-cólea dăm de câte un faur străin, beutor și mincinos. Decii faurii de Român, faurii bunii și harnicii, muncitorii și crușătorii se avem în fie-care sat; atunci agonisita noastră va merge în mânilor, Țr' noi vom fi făloși că lucrăm la meșteri de-ai nostri, cari nu ne hulesc și injură, nu ne pórta cu minciuni, ci ne lucră cum se cade.

Făurăria-Ți bună și pentru aceea, că ea umblă iarna-vara; în fie ce timp are căutare. Faurul are pururea ce lucră: primăvara face plugurii, tocmesce și ascute pe cele vechii, înferecă carē, potcovesce cai și boi, și câte și mai câte. Și până tóamna târziu tot așa merge. Iarna face și ascutesce sécurii, când n'are lucru anumit — face potcóve, ca se aibă pururea gata de-a îndemână pe când le sosesc cineva cu vite de potcovit; face plugurii se aibă gata pe primăvară.

Unelte trebuie se mai multișóre decât bărdășului și decât rotarului, dar' și-le cumpără pe rind, Țr' unele și-le face și el. E de lipsă însă ca faurul să se așede la un loc, cât se fie de-a îndemână la tot satul. Apoi e de lipsă ca faurul se aibă ceva prindere, când începe măiestria, ca baremii de 20—30 coróne se-și pótă cumpera fer și se nu fie silit a alerga minteni-minteni în boltișă după câte un chilo de fer.

Din toți măiestrii, mai curēnd se înavușesc faurii, cari au noroc și minte.

4. *Butnăria*. De mergem orii la ce tîrg mare, vedem câteva cară mari încărcate cu buți și cu buclane, și — de multe-orii — nici nu se începe tîrgul bine și ele sunt trecute, sunt vëndute. Și se vënd cu prețurii bune, câte 4—6—8—10—12 coróne una! Și de vom computa lemnul din ele, vom afla că acela nu face nici a 5-a parte a prețului ce dăm pe o bute orii pe un butoiu; adecă, patru din cincii părții, rămân butnarului pentru lucru. Și nu-Ți mirare că au așa mare trecere, că și la casa cea mai sēracă sunt de lipsă câteva buți și buclane: pentru varză, pentru oșet și pe unele locurii

pentru murătore (slatină). Ér' butnari sunt atât de puțini. Mai numai pe la orașe vedem butnari de dai Dómné, pe sate suntem buní bucuroși de aflăm câte unul care se bată cercurile ce se rup; ér' de este atât de priceput, cât se pótă pune o bute la olaltă, după-ce s'a desfăcut de cătră olaltă din pricina uscăciunei — atunci trece de butnar fórte procopsit.

Fiind lucrul așa, și fiindcă vase de acestea trebuesc fórte multe, la cei avuți ca și la cei sêraci, ar face bine dacă cât de mulți copii de-ai nostri ar învăța acêsta măiestrie frumósă și bine plătită. Butnari află de lucru și pe la berării și pe la alte fabrice, decî până se adune bani ca sê-'și pótă deschide lucrătórea, află de lucru destul, și încă fórte bine plătit.

La butnar nu se recer multe unelte, cam cu 10—15 coróne și-le póte cumpêra tóte, dar' se recere ceva capital, bareni de 100—200 coróne, când începe măiestria. Că el are lipsă de lemne alese și bine uscate; el are lipsă de dóge. Lucrurile lui sunt mai bine căutate cam dela mijocul verei până în postul Crăciunului. Atunci se trec ca piperul. Că-'i vin atâtea reparaturî: de pus o dógă-dóuë, de rêtizat nisele gardinî, de pus la olaltă vase desfăcute, de pus fundurî la vase desfundate, de cercuit ș. a. Tóte acestea-'i aduc tot mereu câte ceva. Ér' de când prind prunele a pica, de le adună ómenii pentru vinars, și până tóamna târziú, ce și-a pus și cea mai sêracă babă curechiul în bute — butnarul tot bagă bani în pungă pentru munca lui cea cinstită. Peste an când nu-i vine lucru strêin, face dóge și le pune la uscat. Decî, bine ar fi dacă bareni în satele mai mari am avea câte un butnar iscusit. Dar' și în sātuțele cele mai micî ar putea trăi câte unul cât de bine, numai se fie muncitor și cruțător.

Așadar': Se ne gândim la acêstă măiestrie cinstită și se ne aplicăm copii la ea, se nu lăsăm ca tot strêini se adune banii cei mulți pentru vase, cu atât mai virtos, că chiar noi Români suntem aședați pe locurile cele mai avute de lemne, tot de prin ținuturî locuite de Români își duc strêini la orașe lemnul cel bun pe prețurî micî, și ni-l vënd nóuë, ca vase, cu prețurî fórte bune.

5. *Dubălăria (argășitoria), tăbăcăria.* Poporul nostru dela sate pórta în ȕilele de lucru — ba cei mai în adevêr cu minte și în ȕile de sêrbătóre — o încălțăminte ușórá, bună,

practică, numite opincă. De aci a și venit Țicala, că „*opinca-i talpa țerei*“ Dar' minunea minunilor! Acésta încălțăminte trebuie se și-o cumpere Țeranul nostru din șatră, dela negustori ori dela dubălarî străini.

Mai de mult își argăsiau Țeraniî nostri singur pieile trebuinciose pentru opincî. E drept, că în mod foarte primitiv: le useau întinse pe fața casei presărate cu cenușe, apoi le tăiaû, le presărau cu cenușe și le frecau cu toporiștea sêcurei până mergea tot pěrul de pe ele (de aci a rămas Țicala: l'a ras cu toporiștea sêcurei). După aceea le argăsiau. Dar' cum făceau argăsela? Despoiaû pe biețîi arinî de scórță, scórțta o ferbeau și în zama aceea roșie băgau opincile. După uscare le îngurgau și era bine. Incet pe încetul însê a eșit din datină acest mod de argăsire, care ađi numai rar se mai vede pe la munți ori prin cele gorgane. Ađi lumea s'a fudulit și lenevit, nicî slugile nu ți-ar purta opincî de aceea, numai de cele de șatră. Drept este că au eșit și unele ordinațiunî, că ómeniî foloséu pentru opincî și piei de vite crepate; mai este drept și aceea, că ađi sunt mari accisele pentru tăiatul de carne, ómeniî nu mai cutéză a se însoți ca mai de mult la câte o vită de *hopșe*, a cărei carne se o mânânce, ér' pielea sê o împartă de opincî, dar' și aceea e drept, că opincile se scumpesc pe Ți ce merge. Decî ar fi timpul ca se ne apucăm a învăța măiestria acésta, care se numesc *dubălărit* sau *tăbăcărît*. Se puneți numai sêma, dubălăriî nicî nu deschid șetrele până-i cruce améđă-Ți, și colo la 1—2 ciasuri după améđă-Ți ei merg acasă cu căruțele góle, mai ales tómnă, iarna și primăvara. Că, ori-cât s'ar frământa cineva, dar' opincî trebuie mai multe decât ciobote, că opincari-'s mai mulți în țeră. Fără opincî nu póte nicî muncitorul care ar avea modru se pórté tot ciobote, că iarna la pădure il ia sársăilă de frig în ele. Afară de aceea opinca-i mult mai ușóră și mai ieftină decât ciobota. Dubălăria încă se învăța în 3—4 anî. Când își deschide cineva lucrătórea, are se bage de sémă sê se așede în apropierea apei. Unelte-'i trebuiesc puține, dar' îi trebuiesc banî cu carî se cumpere piei, scórțta de stejari ș. a. mărnușurî pentru argăsit. Dar' și folos aduce dubălăritul. Intre cei mai avuți măiestri sunt dubălariî, ori în ce oraș vei merge. De ce dar' n'am vedea se ne crescem cât de mulți dubălarî? Ian se cercăm, și vom vedea că-i bine.

6. *Ciobotăria*. Pe Ți ce merge ne fudulim tot mai tare. Opinca nu ne prea îndestulesce, mult de o purtăm în Țile

de lucru, dar' în s erb ator i to i suntem în ciobote, ba chiar  i în p apuci. Ei bine! Cine are din ce- i cump era ciobote  i p apuci, fără-ca prin aceea casa să-i rabde fóme  i fără-ca s e iee bani împrumut, p orte-le s n atos. Lumea merge înainte, spre bine or i spre r eu, dar' ea nu stă locului. Cu lumea mergem  i noi, ne mai  mpistrim portul, mai lăsăm din vechile  i bunele obiceiuri, ne mai fudulim. T ote ar trece cum ar trece, dacă am  inea s em a de un lucru:

De ne schimbăm portul, ne  nv et am  i a-îl face, or i îl cump er m pe bani gata?  i banii din ce- i facem? Pe ce  i cui  i dăm?  n eleg s e purtăm haine bune  i frumoșe, dar' nu  n eleg de ce s e nu ne  nv et am  i a le face?  n eleg că plugarul nu- i p ote face t ote lucrurile  i t ote hainele de cari are lipsă, că nu i-ar ajunge nici vremea; dar' nu  n eleg de ce s e dăm noi t ot a agonosita n ostr a tot străinilor, pentru lucruri ce nu ni-le putem face; nu  n eleg de ce s e nu ne facem măestri din copiii nostri  i din fra ii nostri, ca munca n ostr a s e m erg a la ei,  i a lor muncă s e vină la noi. Acestea nu le  n eleg  i nu le voi u  n elege în veci. S e mergem odat a la biserica într'o comună mic a numai de 60 de fumuri. Acolo vom vedea în ziua de Pasci or i la altă s erb atore mare cel mai puținel 200 părechi de ciobote mari  i mici. S e dicem, că una cu alta e p erechea numai cu 6 coróne  i étă în picior ele sătenilor dintr'un sat mic sunt 1200 coróne. S e dicem, că pielea din acele  nc l taminte face chiar 600 coróne  i totu i r em an 600 coróne în punga celor-ce au făcut acele  nc l taminte. O re, cu acele 600 coróne, bani usca i, nu ar putea trăi la sat un om cinstit, un ciobotar harnic  i cruțator? Ba ar trăi ca banul!  i uita i-v e, dragii mei, avem comune, nu de 60 de fumuri, dar' avem  i de 100  i de 200 de fumuri  i nu- i nici un ciobotar în ele; or i  i de este, este ceva c rpaciu jidan or i alt n em, dar' nu- i Român.  i a a nu- i bine. Noi nu suntem folosi i,  r' munca n ostr a merge la str ini, pe c nd mul i fii  i fra i de-ai nostri  ngl od a în lipsuri. O re n'ar fi mai bine ca la acei fii  i fra i ai nostri s e le dăm în m n a acéstă măestrie bună, ciobot aria? Ba ar fi f rte bine ca în fiecare sat, tot la 60 de fumuri s e fie c te un ciobotar harnic, Român  i creștin bun, care s e lucreze omenesce. Atunci munca n ostr a ar merge la ei  i pe ei i-am avea tot în mijlocul nostru  ndestulii  i ferici i.

S e  nv et am dar' pe copiii nostri acéstă măestrie bună, care are căutare vara ca  i iarna.

În 3—4 ani se p^ote învă^ṭa. Pentru purtarea ei are lipsă de pu^tine unelte și de vre-o doi bănișori, care și-i p^ote face ca calfă, în 3 4 ani după-ce ese dela învă^ṭatură. Atunci apoi s^e-i însurăm cu fete de-ale n^ostre și s^e-i aședăm în mijlocul nostru. Făc^und așa, vom vedea cum vor luă str^einii pachetu-ⁿ spate și vor merge dela noi câte ȝile au crescut. Dar' de nu vom face așa, str^einii tot mai mult s'or folosi de nepriceperea n^ostră și ni-or st^orce tot, ce biată agonisim cu crunte sudorⁱ.

7. *Cojocăria*. Ț^era n^ostră-i cum ȝice ȝicala: »Din S^{ân}-Mihai^u până-ⁿ S^{ân}-Georgi^u și de-i uita haina căldur^osă acasă, dar' din S^{ân}-Georgi^u până la S^{ân}-Mihai^u se nu o ui^ṭi!« Adecă, noi avem lipsă și vara de unele haine căldur^ose, că serile și no^pțile sunt r^ecor^ose. Cu deosebire pieptarul cel de miel e bine s^e-l avem tot cu noi, că muncim t^otă ȝiua, asudăm, ér' séra venind cătră casă ne săg^etă prin șele de nu-i la noi pieptarul; dar' de-i la noi — nu scim de astfel de săgetături.

Pieptarul, cojocul și căciula sunt nedespăr^tite de ómenii nostri jum^etate vi^eta. Ba în unele locurⁱ au și copii cei de școlă coj^ocele, pe lângă că fără pieptar nu se lasă nici cea mai s^eracă babă, că nu p^ote fără el.

Aceste haine, atât de trebuinciose n^ouă, încă trebuie se ni-le facă str^einii. Și nici nu m'ar prinde mirarea nici de asta, decă materia din care ele sunt făcute, s'ar aduce din ț^eri str^eine peste mări și peste ț^eri. Dar' ele sunt făcute din piele de miel și de óie. Și noi vindem cólea pe la Ispas miei vii cu câte 4—6 coróne p^árancea pe la cei Jidanⁱ și Armeni, și ei ne v^end n^ou^e carnea cu chila și din piei fac căciulⁱ și pieptare. Din o piele de miel face o căciulă și ni-o vinde cu 3—4, ba chiar și cu 6 coróne. Ér, de fac pieptare, ne v^end pieptarul cu câte 4—10 coróne. Acum se judecăm profitul lor și perderea n^ostră? Dar' de ce folos? Că amu^ṭim de le scim!

Ar fi decⁱ de dorit ca în fiecare sat se avem cojocarⁱ nostri. În unele comune fruntașe de-ale n^ostre îi și avem și ne fac cinste cu măiestria lor, ér' lor își fac folos. Dar' nu-i destul că-i avem în unele comune, ar trebui s^e nu lips^es^că nici din una. Ci apoi se și fie cojocarⁱ bine învă^ṭați în măiestria lor, ómenⁱ carⁱ se scie și lucra de nou, nu numai c^ârpoci. Astfel de ómenⁱ s'ar putea înavu^ṭi de minune. Că ei, împreună cu dub^álarⁱ, ar fi bine se țină si dreptul de a tăia

vite. Pe această cale vitele de prisos s'ar tăia în comună, carnea s'ar trece la ómenii nostri cu prețuri cumpătate, pieile ar rămânea ieftine la argăsitorii și cojocarii nostri, cari ar face din ele tot pentru noi vestminte. Atunci banul ar merge rôtă dela ei la noi și dela noi la ei. Dar' așa cum stăm ađi, noi nu putem ajunge la créngă verde. Trebuie negreșit se ne facem cojocarii nostrii. Și nu-i cel lucru mare. Chiar acesta este lucrul cel mai ușor, că acum avem — har Domnului — mulți cojocari români fórte bunii în părțile Bistriței, Năséudului, Rodnei, Orăștiei, Sebeșului, și cu deosebire în Sibiü, Séliște, Brașov, Lugos, Caransebeș, Timișóra și jurul acestor orașe. Dar' nu avem destui în țéră. Decí, acestia ce sunt, se fie drept învățatori la copii nostri, cât în 3—4 anii se nu fie un unic sat românesc lipsit de cojocarul seu de român.

Cojocăritul încă se învăță în 3—4 anii. După-ce ese învățacelul, de-i calfă, are numai decât 4—8 coróne pe sêp-témână și vipt și cuartir. După cât e apoi de harnic, așa-i cresce și plata. După 2—3 anii de praxă, cât lucréză pe la alți măiestri, póte începe măiestria. În acel timp și-a adunat și ceva bani de piei, ér' uneltele lui sunt cele mai ieftine: numai ale croitorului dóră sunt atât de ieftine ca ale cojocarului: un degetar, fórfecii, câteva ace, butea cu argăseala și scaunul unde argăsește pieile după-ce odată-'s uscate. Tóte uneltele și-le póte face cu câteva coróne. Dar' are lipsă chiar la început baremii de 40—60 coróne se cumpere piei; cu cât mai multe, cu atât mai bine. Apoi, așeđat în sat, căsătorit cu o fată cinstită, numai harnic și cruțator de-a fi, se póte nu numai susținea cinstit, dar' póte face și avere. Că lucrurile ce el le face sunt fórte căutate și bine plătite. Apoi se ne aducem aminte, că poporul nostru are lipsă de două rînduri de astfel de vestminte: de purtat, cari sunt mai simple și mai ieftine, și de sêrbători, cari sunt mai frumoșe și mai scumpe. Vedem, că sunt căciuli cu 2 coróne, dar' sunt și cu 6—16 coróne una, apoi pieptare sunt cu 3 coróne, dar' sunt și cu 10—16 coróne unul, cojóce putem cumpêra și cu 8—10 coróne, dar' de voim se fie în adevêr frumoșe, le plătim și cu 50—60—80 coróne unul. Aci plătim numai munca, hărnicia cojocariului.

Decí, se nu fie sat cât de mic, care se nu-'și aibă cojocarul seu de român!

8. *Pălărieria*. Pălăriile le pórta nu numai bărbații, dar' și femeile pe unele locuri. Er' pălăriile de paie sunt atât de răspândite, cât în altă casă, vara, afli și câte 5—8 pălării, ba și mai multe. Acestea încă le cumpărăm, ér' paiele de grâu, secară, orz și alac, cari sunt cele mai bune pentru pălării, se fac gunoi. Avem, ce e drept, mare lipsă de gunoi, dar' un snop-doi de paie tot am putea folosi și la împletit de pălării. Sașii așa fac. Iarna, când n'au ce mai face în sêrile cele lungi, împletesc la pălării de paie, până stau femeile cu furca. Ér' noi dăm pe paie de 1 ban și pe ață de 2 bani câte 30—80 bani. Așa, veđi bine, că nu putem merge înainte. Ar fi bine, ca fiecare membru al familiei se aibă gata în primăveră baremî câte 3—4 rôte de împletituri de paie, ca muierile numai se le cöse, când cere trebuința. Pe astă cale ar rămânea la fiecare familie cel puțin 4 coróne în pungă. Dar' ar rămânea și mai mult, că unde sunt 5—6 copii în familie, aceia strică pe vară și câte 3—4 pălării și de-a da pe o pălăriiuță numai 20 bani, fac pentru un copil 60—80 bani, ér' pentru 6 copii fac 3 coróne 60 până la 4 coróne 80 bani. Dar' la ceialalți membri ai familiei câte pălării le mai trebuie? Putem decî dice, că o familie, una cu alta luată, dă numai pe pălării de paie câte 6 coróne pe an; decî de sunt în sat numai 60 familii, perde acel sat 360 coróne pentru paie de 10—12 coróne. Așadar satul acela perde numai din nescință cel mai puțin 340 coróne. Dar' de ce sate, o sută, o miie de sat, cât pierd, numai fiindcă nu se deprind la acest lucru ușor și folositor, la acest lucru, care nu ni-ar răpi chiar nimic timpul merit pentru alte afaceri? Ar fi decî de dorit, ca numai decăt sê se pună în lucrare facerea pălăriilor de paie. Inceputul îl pot face învățătórele, dela cari vor învăța învățătorii, ér' ei vor învăța tineretul, în órele de séră orî în órele școlei de repetiție. Pe astă cale, într'un an, mult în doi, nici un Român n'ar mai da bani și pe paiele cari el le aruncă ca ceva nefolositor. Ba muierile sêrace ar putea căpêta câte ceva dela cele avute pentru astfel de împletituri. Cele bogate le-ar da bucuros paiele trebuinciose și le-ar da câte o legăturiță de fâină, câte o ulcică de lapte ș. a. Astfel banii celor cu stare n'ar merge tot la jidanî, ér' muierile sêrace n'ar fi nevoite se ducă lipse atât de mari, și n'ar fi nevoite sê cersescă. Cugetați bine, și-ți vedea că am drept.

Precum cumpărăm pălăriile de paie, așa cumpărăm și cele de pêr, numai cât mai scumpe. Pălării de român mai

nu avem. Astfel banul nostru intră tot în punga străinilor și pentru pălării ca și pentru tot de ce avem lipsă. Ar fi deci timpul se ne desghețăm odată, se ne deschidem ochii și se vedem că așa nu-i bine. În comunele mai mărișore ar putea trăi cât de cinstit un pălărier. De ar lucra numai atâta, cât trebuie satului lui, și încă ar putea trăi. Dar' ar putea lucra și mai mult, se mérgă la târguri cu pălării de vëndare, cum vedem că umblă alți măiestri. Ér' legea îndreptătesce pe fiecare măiestru care are certificatul de industrie, sè-și pótă desface marfa în ori-ce piață din patrie (M. E. și C. 4038/1888). Ba în târgurile de țéră nici nu e de lipsă se arètăm certificat (M. E. C. 37.774/1894).

Măiestria acésta încă nu este cea măiestrie grea, dar' chiar grea se fie, Românul s'a dovedit că are cap și de măiestriile cele mai grele. Se póté învăța în 3—4 ani cu desévîrșire. Invětată odată, calfa își capëtă lucru pe la măiestri cu stare și în 2—3 ani se face desévîrșit în ea și-și face și ceva banî cu ce se începă a lucra pe socotéla lui. În comune mai mărișore s'ar putea sustînea cinstit câte un pălărier.

9. *Hornăria (coșăria)*. Am auđit de multe-ori pe câte o muiere đicënd: Óre ce mame-'s și acelea, care își lasă copiî de se fac hornarî (coșarî)?^a Firesce, că au đis din nepricepere, nu au sciut ce đic. Că, drept este că peste sèptémână hornarîi sunt negri de funingine, încât sunt spaima copiilor micî dela sate, carî fug de ei ca de dracul. Dar' ean se-'i veđi Dumineca și în sèrbători, că nu-'i pođi deosebi din domniî cei marî. Și e lesne de priceput cum de-'i veđi Dumineca atât de frumos gătiđi. Ei peste sèptémână pótă hainele măiestriei lor: cióreci de piele ori de pănură și numai în fund și la genunchî peteciđi cu piele, o căciulă négră de funingine, un mânecar tot ca cióreciđ, și nisce păpući nu prea bunî. Dar' cu aceste vestminte cruță pe cele bune, cât numai rar au lipsă se dee banîi pe haine. Și banî fac merau, și mai mulđi vor face, că hórnele se înmulțesc pe đe ce merge. Ce cugeđi, pentru un curăđit de horn capëtă 40 banî, ér' pentru țevile din casă, pe cât sunt de multe 20—40 banî, și el acéstă lucrare o face în câteva minute. Că póté curăđi pe đe 50 de coșurî (hornurî). Ér după artículul de lege din 1879 §. 141 art. XL., tóte coșurile (hornurile) sunt de a se curăđi prin hornarî, carî sunt răspunđători pentru lucrul lor. Și după ordinađiunile mai nóue se fac din ce în ce mai

multe hornuri de cărămidă și pe sate, astfel încât tot la 3—4 sate ar avea ce lucra mai tot mereu un hornar. Și ieftine ce sunt uneltele cu care lucră el: o mătură de 2 bani, o răzușe de fer, ce 'i-o pôte face ori-ce faur pentru câțiva bani (10—20 bani) și un pământuz, care și-'l face el din sîrmă (drot) împletită în 5 și la capăt împletite anumite fire de ierburî tari. Tôte uneltele nu-'l suie la 4 coróne. Și cu aceste unelte, el face și de și, cel mai puținel 4 coróne. Apoi tot umblă, dela o comună la alta fluerând, ér' în comune dela o casă la alta. E bună profesiune coșăritul. Aduce mult venit și se pôte învăța lesne. Deci, baremî în comunele mai mari, se ne crescem câte un hornar, și vom vedea că n'am greșit; vom avea și noi omul nostru la îndemână, și va avea și el mijlóce de traiu cu îmbelșugare. La orașe, uniî hornariî sunt fôrte avuți. Și averile și-le-au făcut numai din măiestria lor.

10. *Căldăria.* Căldarea este un vas, care nu pôte lipsi dela nici o familie. Ba, cei avuți, au lipsă de mai multe căldări. Că le trebuie o căldărușă acasă pentru facerea mămăligei, altă căldărușă la ciobani la câmp, tot spre acel scop, apoi căldări de fert jintita, căldări de pârluit schimburile, căldări de fert mierea de prune (lictarul) și căldări de fert vinarsul. Putem dice, că un econom cu ceva prindere mai bunișoră, are și câte 5 căldări. Ér' un sat de 100 de familii, se dicem că are numai 200 de căldări mari și mici, și se dicem că o căldare una cu alta face numai 6 coróne și étă că satul acela are numai în căldări băgați 1200 coróne. Arama din ele se facă chiar 600 coróne și alte 600 coróne tot rămân măiestrului pentru lucrul lui. Pe lângă acésta ar mai fi se computăm și baniî cei mulți ce-'i face cu repararea căldărilor. Că ele stând tot pe foc, se găuresc dela o vreme. Petecul cel mai mic face o corónă. E bine, acestea le scim. Și mai scim un lucru: că adecă noi Românii avem fôrte puțini căldărari, numai la cele orașe: Timișóra, Arad, Caransebeș, Lugoj, și dóră câte unul-doi prin Sibiiu și Brașov. Dar' la sate, nici poveste! Ba nici în opide și la comunele mai mari nu avem căldărari. Tótă munca noastră trebuie se mérgă, și pe căldări, ca și pe câte tóte, tot în pungă străină. Așa, veđi bine, nu-'i nici o mirare dacă noi nu înaintăm în avere.

Ar fi timpul se ne gândim și la acest ram de industrie, se nu-l disprețuim, se nu ne uităm la aceea că vedem ici-colea Țigani ambulanti ce se ocupă cu căldărăritul, nu! De

vor înveța copiii nostri căldărăritul orî făuritul, orî hornăritul, pentru aceea nu vor fi ei Țigani, ci tot Români vor rămânea, numai cât vor prinde stare, avere și cinste. Că scii Țigala aceea: „Ce-î în lume mai de cinste?“ — „Banul și omul cu minte!“

Măiestrii cuminte sunt omeni bănoși și cinstiți de totă lumea. Decî la măiestrii cu copiii! Chiar și cel-ce are moșie bunișoră se-și dea câte un copil-doi la măiestrii, ér' cel-ce n'are moșie — păcătuiesce de nu lasă fiilor sei câte o profesiune, câte o măiestrie.

11. *Lăcătăria*. Trăim în lumea mașinelor. Drum de fer brăzdează țara în lung și-n lat și merge până la capătul lunei. Mașinele își ridică hornurile lor mai sus decât turnul bisericei nu numai pe la orașe, dar' și pe la sate.

Acestea toate se pórta de mașinisti, ér' mașinisti se fac din lăcătari. Multe miî de lăcătari sunt întrebuițați la calea ferată și pe la mășinariile de tot felul, și puțin, fórte puțin din ei sunt Români! Și, ce credeți, de ce ore sunt atât de puțin Români aplicați la lăcătărie? Dór nu se plătesce? Ba! se plătesce mai bine decât orî-ce în lumea de ađi. Un lăcătar harnic nu schimbă veniturile lui cu ale unui învățator orî preot, ba nici cu ale altui funcționar. Este câte un lăcătar că face pe lună și 400 coróne. Dar' cel mai slăbănog lăcătar dela tren, face 100—120 coróne. N'ar trebui decî să lăsăm ca atâta potop de ban să mérgă tot în mână străină. E drept că lăcătăria-î o măiestrie, care numai la orașe are trecere. Dar' de aceea să nu ne ferim de ea. Cine va învăța-o bine, își va deschide lucrătórea la oraș, orî că va intra pe plată grasă de mașinist la vre-o fabrică orî la tren. În fabricile unde se fac reparaturile trenurilor, trebuie sute și miî de lăcătari. De ce să nu fie și Români între aceia? De ce să fie Românul tot numai la lucrurile cele mai grele și mai slab plătite? Învețe decî lăcătăria, și adune ei baniî cei mulți.

La lăcătărie încă sunt primiți copii cu 13—14 ani, dar' nesmintit să fie învățat barem a ceti, scrie și computa. Se învață în 3—4 ani. Calfa îndată după-ce ese dela stăpâni, face 80—120 coróne pe lună.

Pentru de a-și deschide însă lucrătórea, are lipsă de unelte scumpe. Dar' în 3—4 ani, cât petrece tinerul ca calfă în străini, își póte aduna suma de care are trebuință la începerea măiestrie. Apoi să nu uităm un lucru: cu 17—18 ani, după învățătura de 3—4 ani, devine la o plată cât un

om care a petrecut 15—20 prin școli, cu multă trudă și cheltueli. Deci: învățați cât de mulți această măiestrie frumoasă și folositoare!

12. *Zidăria*. Lemnul pe di ce merge se îpuținază și se scumpesce; petrele, în multe locuri numai nu intră singure în sat. Ba, sunt unele sate, unde, de câte-orî plouă mai mulțisor, totdeauna le aduce vâlcica sute de stânjini de pêtre. De abia-și pot face ómenii trecătore printre ele. Afară de aceea, multele incendii (focuri) ce au fost și în urma cărora din sate întregi remâne numai vatra de cenușă, dacă clădirile au fost de lemn, tóte acestea au deschis ochii ómenilor nostri că ar fi mai bine se-și facă casele și alte clădiri de pêtre. Și bine au făcut și bine fac, cei-ce fac așa. Că orî-cum, dar' casa de pêtre e mai trainică și mai căldurosă și mai frumoasă. Numai cât la facerea ei încă dăm de greutate: nu avem meșteri, nu avem zidari cum se cade. Că, ce se dicem, este în fiecare sat câte un Țigan care *scie zidi*, dar' cum? De este se-ți facă un singur cuptor de pâne, trebuie se-l strice în 3—4 rînduri până se fie pace; orî că afumă, orî că nu cóce, orî că se fac pânile crepate, orî că nu arde focul. Și de câte-orî îl strică de pe olaltă, de atâtea orî trebuiesc caré de lut cleios, ba de lut bun, ba hîrburi, ba bicași, și tot nu-i de Dómnne-ajută. Ér' de-i plesnesc unui creștin prin minte se-și facă o pivniță, orî barem fundament sub casă, atunci se scarpină-'n cap. Și de ce? Fi-încă nu avem meșteri de felul acesta pe la sate, ér' cei din oraș sunt scumpi și nici nu vin la sate pentru lucruri mai mici, ci numai pentru lucruri de sute și mii de coróne. Și e simțită lipsa de zidari mai în tóte satele nóstre. Și rar e de satul în care n'ar putea trăi câte un zidar harnic. Că des de cu primăvară și până tómnna târziu ar avea de lucru și ar avea plată bună pentru lucrul lui. Ba, vedénd poporul că el face lucruri cum se cade, și venind la cunoscință că nu cu mult îi vin mai scumpe clădirile de pêtre și cărămidă decât cele de lemn, s'ar nisul a-și face tot clădiri de pêtre. Iarna, când poporul nu prea are ce lucra, ar tot aduna grămeđi de pêtre — cum fac Sași — și când ar chibzui că-'i e destulă, ar chema pe meșterul lui, pe zidarul, care-'i e neam orî că-'i e prieten din copilărie, ar face socotéla împreună și s'ar apuca de zidit. Pe astă cale satele nóstre ar lua altă față, ér' ómenii sêraci ar avea tot mereu ce lucra. Că numai la lucrul câmpului nu-și capătă omul sêrac tot mereu lucru,

că acela se și mai gată, dar' ridicarea de clădiri nu s'a gata în veci. Decî se ne facem măiestri zidari în fiecare sat, că numai pentru al nostru și pentru al lor bine i-om face. Și nu este cel lucru mare a ni-'i face. Când e copilul de 14 ani, dacă scie bine ceti și scrie, îl putem da la învățarea zidăritului. În 3—4 ani ese învățat gata. Și de aci încolo, de primăvara până tómnă târziu capetă de lucru. Și lucrul lor e bine plătit, câte 2—5 coróne pe ȕi. Astfel că fiind cruțator, se póte alege în cătiva ani cu un capital frumușel de bani și se póte așeđa ca măiestru zidar în satul lui ori în alt sat sau oraș.

Și uneltele zidarului sunt fórte ieftine: un stánjin sau un metru, un ciocan, lingură de luat tinciuiala, cornurar și o plumbină (un plumb ori o bucată de fer legată de un fir de ață), tóte la olaltă nu fac mai mult de 10 coróne.

Spun unii că zidăritul nu ar fi prea bun, fiindcă iarna n'are căutare. E așa, și nu-'i așa. Un zidar harnic póte avea cu ce petrece și timpul iernei. Că póte fi cioplitor de pétră. Dar' chiar se nu fie; iarna póte duce gunoiu pe holde, de cumva are ceva economie. Și — ședend la sat — nimenea nu-'i, se nu póte și ceva economie. Ér de e la oraș, are tot mereu ce lucra. Că iarna lucréză în lăuntru, în casă: tinciuese și lustruiese pãreții pe din lăuntru. ș. a.

Apoi, cumcă se plătesce ca cineva se învețe zidăritul, se vede și de acolo, că zidarii cei harnici dela oraș și-au adunat averi.

Decî se nu desprețuim acéstă măiestrie folositóre!

13. *Cărămidăria* (țiglăria). Cu facerea cărămișilor vedem cuprinși mai mult pe bieții Țigani. Dar' sunt cunoscuți Români nostri din Bistrița ca cei mai buni fabricanți de cărămiși și de țigle. Ei trãesc din acéstă măiestrie, și trãesc bine. Óre cum ar fi dacă s'ar pune ómenii nostri cei mai sëraci, cu deosebire din ținuturile lipsite de lemne și lipsite și de pétră, cum sunt unele ținuturi ale Câmpiei, ce ar fi, ȕic, dacă s'ar apuca de facerea cărămișilor? E drept, că mai întâi ar trebui s'e o învețe bine, dar' după aceea ar avea o măiestrie cinstită. Apoi s'e scim, că cărămișile sunt fórte căutate. Ađi mai tot se zidesce din cărămidă. Și cărămidarii de n'ar avea venituri s'e facă chiar averi, dar' ar avea mijlóce de traiu. Ean s'e cercăm și cu acéstă!

Unelte trebuiesc fórte puține și ieftine. Pãmentul din care se fac cărămișile îl dă proprietarul, pe séma cui le

face, ér' dacă cărămidarul e om cu stare, și-l arëndeză el dela comună. Tot asemenea este și cu paiete și lemnele trebuitoare la arsul cărămișilor. Acestea le dă proprietarul, ér' muncitorii capătă plată pentru munca lor. Și au de lucru de primăvara de timpuriu până tómnă târziu. Decí — decât nici o măiestrie, barem cărămidăria se o învețe copiii óme- nilor celor săraci.

14. *Curelăria*. Între multele lucruri ce le folosim, unele sunt de curea, cum sunt bună-óra șerpărele, curelele dela opinci, hamurile și altele. Acestea încă trebuiesc cumpérate tot dela străini. Și acésta numai din pricină că nu avem curelari din némul nostru. Că de va fi unul-doi în cel Brașov ori Sibiu, aceea e puțin. Ba și atunci, când ar fi în fiecare oraș câte unul, și atunci e prea puțin. Ar fi bine să avem mulți pe la orașe și barem câte unul pe la comunele mai mari. Se póte învăța în 3 4 ani.

15. *Pardositorii* au la orașe bune venituri, ér' unelte au fórte puține. Măiestria lor are căutare peste tot anul, afară de dricul iernei. Decí, cu deosebire Români dela orașe, se nu se ferescă de acésta măiestrie cinstită. Pardositorii Români din Bistrița sunt vestiți, și și-au făcut stare cu măiestia lor.

16. *Croitoria* încă este o măiestrie ce se plătesce bine la orașe. Dar' și la satele mai mari, în opide, cari sunt aședate mai în centre, și acolo ar putea trăi câte un croitor-doi de ai nostri. Vedem că trăesc prin așa comune mari câte un Jidan părăsit, care mai numai strică marfa, și are căutare. Că pe sate prind a se înmulți nădrăgarii, și din 6—10 comune din jur toți lucră la câte așa un croitor Jidan. Óre n'ar fi mai bine dacă în locul Jidanului ar fi Român? Să cuprindem noi locul, să nu-l lăsăm tot străinilor. La început va merge cam greu, la orí-ce măiestru, până s'or deprinde ómenii cu el, până vor vedea că în adevăr lucră bine. frumos și că nu-i pórtă cu vorba. După-ce-i ese însé numele de om de omenie și măiestru priceput — e căutat din mari depărtări. În 3—4 ani se învață și croitoria. Pe la orașe avem ici-colea măiestri bunii în croitorie. Să dăm copiii nostri la învățatură la acei măiestrii, că, dându-le măiestria, le dăm avere. De nu ar putea trăi în satul lui cu aceea măiestrie, largă-i lumea, mai ușor va căpeta de lucru fiind meșteșugar, decât atunci, când nu scie nimic, numai să ridice până nu mai vede bine.

17. *Tinicherii* (pleuari). La acésta măiestrie erau aplicați până mai ieri-alaltă-ieri numai străini, Sași, Unguri, și Jidani. În timpul din urmă însé au prins a învăța acésta măiestrie

și unii Români de-ai noștri de pe valca Someșului. Dar cum o învățară? Cum putură. Se băgară câte pe un an servitori la Slovaci tinicheri ambulanti, cari umblă în România și și pe la noi, parte cu sîrmă de legat ole, parte cu vase de tinichea, lucrate nu prea cu mult meșteșug. Dela acei Slovaci învățară dar' unii Români de-ai noștri tinicheria și o pîrtă mai mult în România. Dar' slăbuți cum o putură învăța delă nisce tinecheri nu prea măiestri și în timp forte scurt, totuș folos avură și au de ea cei-ce nu sunt prădători. Dar' dacă acésta măiestrie ar fi învățat-o de tineri, delă măiestri cum se cade, atunci ce folose le putea aduce! De sigur că mult mai mari. Decî se nu disprețuim nici acésta măiestrie, orî-cât ni-s'ar părea de neînsemnată.

18. *Templăria* (mășăria). Este o măiestrie, din care ar putea trăi omenesce o familie două și pe la sate, ér' la orașe trăesc și se înavuțesc decî și sute de familii din ea. După cum trebuințele ni-se tot înmulțesc, după-cum casele ni-le facem tot mai mari și mai vederose, după-cum simțim tot mai mare lipsa de mobile (unelte din casă) mai frumoșe, așa cresce lipsa mășarilor, a tēmplarilor. Că, mai nainte, casele erau cu ferestruici mici, în loc de sticlă era beșică; ușile erau făcute numai cu săcurea, scaunele tot așa, masa — unde era — asemenea era făcută mai numai cu barda, lăzile din lodbe de fag. Tóte făcute de »meșteri« de-ai noștri, bărdași. Ađi ferestrelle le facem mari și blănite și cu ochi de sticlă; ađi ușile le facem mari, jiluite, blănite și cu țîțîni și încuietori de fer, ca și ferestrelle, căci scim, că din casă nu ne-a scóte »domnul«, că nu-i pe loc »domnesc«, că-i pe grădina noastră; ađi cei mai cu stare prindem a padimenta casele cu scândură jiluită, pe lângă ce podurile (plafondul) numai de scândură le facem chiar și cei mai sēraci; ađi nimenea nu se lasă în casă fără o masă văpsită, scaune văpsite, lăzi și cuire zugrăvite. Decî ađi simțim mai tare lipsa tēmplarilor, ca în trecut, și pe đî ce merge tot mai tare vom simți-o. Drept este și aceea, că în unele părți au început și câte un copil de Român a învăța tēmplăria. Și folos a avut de învățătura lui. Dar și aceea e drept că mai avem lipsă de mulți măiestri tēmplari. Mai în fiecare sat ar putea trăi câte unul. Decî se ne crescem cât de mulți tēmplari. Dar' se-i învățăm la meșteri bine pricepuți, nu la orî-ce »strică scânduri.« Pe acésta cale la miî de tineri le-am da pânea în mână, pâne multă și bună și sigură. Că în 3—4 ani învăța mă-

iestria, apoi devin calfe și capătă plată frumoasă. Lucrând ca calfă câțiva ani își poate aduna ceva bani pentru începerea măiestriei. Că tâmplăria fără ban nu merge. Tâmplarul are lipsă de multe unelte și de scânduri. De nu le are, înzădar va sci lucra cât de bine. Deci se nu se încumete a deschide lucrătorea până nu are uneltele trebuincioase și barem 50—60 corone de scânduri, clei, văpsele ș. a.

19. *Funăria*. Acésta măiestrie în mod mai primitiv o știu și unii ómeni de ai nostri. Bine ar fi de o ar sci tot însul, ca sê-și potă face barem funile, ștrângurile și sforile ce-i trebuesc gospodăriei lui.

Prin orașe sunt funari cari lucréză acésta măiestrie în măsură mare; cu lucruri de a măiestriei lor umplu prăvăliile neguțătorilor și umblă și pe la târguri. N'ar strica dacă am învăța și noi acésta măiestrie, că și ea, ca orî și ce măiestrie învățată bine și purtată cu socoteală, poate fericii pe măiestru și familia lui.

20. *Tipografia*, este măiestria de a tipări cărți. Pe și ce merge avem lipsă tot mai mare de tipografi, deci se îmbrățișăm acésta măiestrie frumoasă. Acum, ce se dicem, avem și tipografii nostri, dar' n'ar strica se avem și mai mulți. Că, măiestria acésta pe lângă ce-i bănosă și frumoasă; pe lângă ce cu ea poate omul călători totă lumea, că află de lucru; pe lângă ce descéptă mintea lucrătorului tot mereu, ea nu cere nici unelte proprii, câtă vreme el lucréză pe plată. Dar' când e vorba de deschis o tipografie, atunci e lucrul mai greu, că nu se poate deschide cu câteva deci orî sute de fl., ci trebuesc mii de fl. Fără, cei mai mulți din tipografii lucréză în tipografiile altora, ca lucrători mașiniști orî ca culegători de litere. Stând la căldură, iarna, vara, poate face un tipograf — după-cum e de harnic — 40—120 corone pe lună. Și lucréză stând în casă, nu bătut de plóie și de vânt, nici ars de sóre. Ochii însă trebuesc foarte bunii la tipograf. Dar' cu ochii slabii unde-i bun omul?

21. *Compactoria* este măiestria de a lega cărți. Dómne pe odihnă mai lucră compactorii! Și noi chiar cărțile cele multe bisericesci trebue se le dăm de multe-orî chiar la Jidanii se ni-le lege. Nici nu știu se avem aici în țera asta decât foarte puținii compactorii Români, care se lucreze cum e data, repede, după-cum se lucréză în timpul de ađi. — Și ar fi bine ca în tot locul unde este tipografie românescă se fie și vr'un compactor Român. Dar' nu sunt. Êr compac-

toriî carî sunt, nu sunt Români, afară de unul în Sibiiu și unul în Blaj, și pôte unul doi de or mai fi pe undeva. Se ne dăm decî copii la acéstă măiestrie, că e bună și ușoră. Și chiar de n'ar avea compactorul modru se deschidă la oraș lucrătorea sa, pôte câștiga destul ca compactor ambulant. Eu îmi aduc aminte de un Român de ai noștri din mărginime, că era compactor ambulant, dar' nu-și scia el prea bine măiestria, nici nu avea cele unelte bune, și tot făcea pe sate, umblând și cârpind cărțile bisericesci, mai și legând de nou câte ceva la preoți și învățători, făcea, ȕic, pe săptămână câte 10 fl. Și umbla numai de tómnă, după-ce își găta lucrul câmpului, până cólea în postul Pascilor, atunci se întórcea acasă plin de bani, și-și vedea de lucrarea moșiórei. — Decî se nu desprețuim nici acéstă măiestrie!

22. *Pietrăria*, adecă măiestria de-a ciopli și a nețedi și lustrui pietrile, încă este o măiestrie fórte bine plătită. Clădirile cele mari dela orașe, bisericile la orașe și sate, apoi podurile la drumul țerei și la drumul de fier, tóte se fac cu piétră cioplită. Cioplitoriî acestia au plăți fórte bune până sunt calfe, ér' după ce se aședă, de pórtă măiestria pe socoteala lor, se fac ómenî avuți. Uneltele nu le trebuesc multe și scumpe. Măiestria acésta o pot purta și vara și iarna, dar' trebuie se aibă o leacă de capital pentru cumpărarea pietrei brute (nelucrate), cu deosebire cei ce cioplesc pietriî la morminte (cruci, statui ș. a.) Ér' de cioplesc pietri de zidit orî pietri de trotoar (de pardosit drumurile, ulițile, curțile) atunci numai de unelte au lipsă, că piétră li-o dă acela, ce întreprinde lucrarea.

Decî se facem și pietrarî din copii noștri!

23. *Măcelaria*, adecă măiestria de a tăia vite și a împărți carnea.

Prin orașe măcelariî sunt ómenî cu stări fórte bune. La noi, la sate, rar aflî câte unul care se scie acéstă măiestrie cum se cuvine. Te lovesce gróza și mila când veđî cum îți chinue măcelariî dela sate câte pe un biet de porc orî alt dobitoc ce le cade în mână. Ér' când e omul silit a cumpăra carne dela măcelariî jidanî de pe sate, îl lovesce chiar greața. Singur și numai din aceste cause ar trebui se vadă fiecare sat sê-și aibă câte un măcelar bine învățat, care se facă carne de vênđare — când cere trebuința, ér' tómnă și iérna se le ucidă porciî și se le desfacă cărnurile cum se cuvine. In satele mai micî, unde nu are tot mereu

de lucru cu măcelăria, și-ar putea purta și economia și și-ar aduna și o grămadă de bani. Ér' în satele mai mari ar putea trăi numai din măcelărie. Unelte multe nu trebuiesc la măcelar, dar' are lipsă de bani pentru cumpărarea vitelor, dacă vrea să-și pórte măiestria tot mereu.

Ar mai fi și alte măiestrii, la cari s'ar putea aplica copii de-ai nostri, cum sunt bună óră brutăria (măiestria de a face pâne), franzelăria (jemblăria), turtăria, bărbieria, strugăria, perierăria, vėsătorăria de clopote, pieptănăria, orologăria, văpsitoriile, olăria ș. a. cari însă mai numai pe la orașe au căutare. Dar' ar trebui învățate și acestea, ca se ne vedem și noi pe la orașe cu măiestrii nostri.

Se fac imputări că nu sunt spriginiți măiestrii nostri.

Acésta e așa și nu-i așa: dacă măiestrul e om cinstit, dacă lucră bine și nu pórta pe ómeni cu vorba, dacă are purtări alese — chiar se nu fie prea bine căutat la început. înce-încet prinde a-l căuta lumea și folos are din lucrul lui. Apoi: dacă-l ia odată lumea înainte de măiestru cinstit, numai nu se deé lenei și fuduliei, că vaza și averea-i crește vedënd cu ochii.

Negustoriile.

Điceau bėtrânii noștri așa: „Va veni vremea, când va fi în tot satul boltă (duchian, prăvălie), și în tot păreul móră.“ Și étă că am ajuns acele đile. Că ómenii se înmulțesc pe đii ce merge și înmulțindu-se ómenii se înmulțesc și lipsele între ei.

Mai demult trebuia se mergi cale de 3—5 ciasuri până ajungeai la oraș, unde erau câteva bolte. Ađi și în sātuțul cel mai mic este barem o bolțiță. Și trăesc după venitul bolțițelor familii număróse, ba fac și averi frumóse. Dar' se cercăm, cine este în ele stăpân? Și vom afla, că în cele mai multe acela e Jidan, orí Neamț, orí Ungur, orí Armén, și numai în prea puține bolte vom afla neguțetor român, cu tóte-că satele cele mai multe sunt curat românesci, orí cel puțin pe jumătate românesci. Va se đică, munca Románului și pe astă cale merge în mână

străine. Și nu e bine. Că se punem numai sémă, ce lucruri este nevoit a cumpăra Românul din boltița din satul lui? Vom număra aci numai cele mai căutate: lemnușe (chibrite), luminări, făclii, petrolu. păcură (dohot), potcove, cuie, biciuri, bumbac (de toate colorile), zahar; apoi: năfrămi, curele, opinci, bricege, cuțite, păhare și deosebite sticle, deosebite ferării, ace, degetare, mărgele, cercei, pantlice, fluere; după aceea: brânză, urdă, slănină, unsóre, ba chiar cafea și rozol și rum. Aceste lucruri se află claie pe grămadă în boltițele micilor negustori (de regulă Jidanî) de pe sate. Și de aceste au lipsă ómenii noștrii, unii de una, alții de alta, dar' nevîndute nu rămân.

Drept e și aceea că negustorii de pe sate, ca și măiestrii de pe sate, nu dau marfa lor tot pe banî gata, ci o dau cum pot: mai pe banî, mai pe bucate, și ouë, ba chiar și în credință (pe credit). Dar' chiar atunci, când nu o dau pe banu-'n mână, chiar atunci o dau cu prețuri mai bune. Veđi bine, în paguba poporului este, că alérgă la boltă fără ban, dar' ce se-i faci nécazului, dacă te ajunge chiar atunci când nu ai banî? S'apropie séra, așteaptă económa se-i vină ómenii dela lucrul câmpului, cina-i e gata, toate-i sunt aședate, dar' n'are luminare, și lampa-i sécă. Ia repede 4 óuë și aduce fotogen de 4 cr. Jidanul dá óuële cu 6—7 cr. Dar' ea-i folosită și negustorul și mai folosit.

Altuia i-s'au stricat opincile. Banî nu are de-a îndemână. Se alerge până la oraș cu o măsură de cucuruz în spate pentru o păreche de opinci, nu i-se plătesce, că atunci își mână o ți de lucru, decî duce măsura de cucuruz la negustorașul din loc, îi dá pe ea o părechiușă de opinci ce nu-'s vrednice mai mult decât o corónă, pe când cucuruzul lui era

vrednic pôte o corónă și jumătate. Dar' de voiá a-l da cu cât e vrednic, trebuia se alerge la târg, și-și mânca o ți de lucru. Și tot așa merge cu câte tôte nimicurile ce le are în boltiță. Pe astă cale el adună ouë, grâu, cucuruz, ovës, sêcară, orz. . . și le duce cu carul la orașul vecin, unde le dă cu prețuri mult mai bune și-și aduce marfă și mai alêsă și mai atrăgătoare.

Pe calea acêsta s'au înavuțit fôrte mulți negustori dela sate, și mai toți străini. Stând lucrul așa, ar fi timpul se ne cugetăm și noi Români la acest ram de economie. Pentru negoț ar fi fôrte potriviți copiii noștrii cari au învățat 2—4 clase gimnasiale. Atunci îi dăm în oraș la negustori cinstiți, plătim pe an 100 coróne și-i îmbrăcăm de acasă, ér' după 3 ani de ȓile es tineri învățați în ale negustoriei și numai decât capêta plată 20—30 coróne pe lună pe lângă vîpt și quartir, așa că în cel dintâiu an scot toți banii ce i-a dat tată-s'ó la stăpân pentru învățatură. Ér' fiind tinêrul așeȓat, ascultător și bine priceput în afacerile negoțului, i-se urcă plata la 40, 50, 80, chiar 100 de coróne la lună, pe lângă cost și quartir. Mai arêtați-mi o muncă atât de bine rêsplătită ca acêsta! Au nu e mult mai bine rêsplătită decât dăscălia și decât preoția chiar în multe locuri? Și cât a învățat? 2—4 clase gimnasiale și a stat 3 ani ca ucenic. Apoi cât a stat ca ucenic a avut cost bun, quartir bun și libertate de a se mișca. De aceea și sunt calfele de negustor ficiorii cei mai frumoși și mai isteți, cei mai cu gust îmbrăcați și cei mai căutați. Chiar de aceea și fac cãsătorii fôrte cum se cade, cu fete din case bune și cu prindere. Ér' dacá își deschid ei prăvălii, fie chiar la sate, trăesc ca banul de bine.

Deci nu avem destule cuvinte de a recomanda poporului nostru acest ram de economie atât de folositor, cinstit și aducător de așa mare câștig.

Iosif Grecul.

Nu de mult a murit Iosif Grecul, care și-a lăsat tótă averea pe séma bisericei și a șcôlei din satul său, din Mestécăn. Și fiind-că de el a rămas avere fórte frumósă, că numai bani gata au rămas vre-o dece miľ fl., din venitul căroră sē se țină 2 învățatorĩ, și a rămas moșiă frumósă și casă de piétră, carĩ tóte au trecut în folosința bisericei pentru susținerea preotului, — cred, că nu va fi lucru de prisos a spune aceea ce am auđit chiar din rostul lui.

Cum ai prins la avere nene Iosife? il întrebaiú odată fiind din întēmplare numai amēndoi într'n cupeu, pe care călătoriam cu trenul.

Rēmasu-ți-a stare dela părinți, orĩ dat'a peste d-ta alt noroc, din care-va parte?

Nenea Iosif se uită lung la mine, ascepta par'că se gat cu întrebarea, care îm venise așa din senin, apoi imĩ răspunse :

Domnule, d-ta sciu, că scriľ la gazete povestile ómenilor, carĩ le cređi de folos pentru ai noștri următorĩ; de aceea d-tale ți-oiú spune tótă povestea mea, dar' apoi te rog se-o pui pe hărtiă, se-o cetēscă și alții, că multe se pot învăța din ea.

Eu, domnule, sunt fiu de preot. Tata a fost preot în Mestécăn. A murit înainte de rēsmeliță cu vre-o 5 ani. Eu eram atunci ca de 10 ani, că sciam bine ceti în bucóvnă, cum mă învăța domnia-sa și cāntam cu diacul în strană. Avusese de gând bietul tată, fie iertat, se mă învețe carte se rēmân preot în locul d-sale. Dér' nu avú parte se mă vadă popă, nici eu nu avui parte de el, se mă pótă cresce. Satul și-a adus alt preot, că sat fără preot nu putea rēmâne p'acele vremĩ; acum afli câte 2—3 sate fără popă, le păstorește pe tóte numai câte un popă, și ferĩ Dómne cum le mai păstorește! Eu cu mama și cu douē surorĩ mai marĩ, ce aveam, a trebuit se eșim din casa parochială de lângă biserică și ne-am tras într'o căsuță în mijlocul satului, care era părăsită, că stăpānul ei murise, ér némurile ședeau în alt sat.

Așa am trăit, cum am potut, până după resmeliță. Atunci se mărită soru-mea cea mai mare după un clericuș, ce se făcú preot în Curmătura, și la doi ani dup'aceea se mărită sora cealaltă după dascăľul dela noi. Eram din ómenĩ

și între omeni am intrat. Cumnatul meu, preotul, cumpără casa, în care ședeam eu cu mama pe nimica tóte, că n'a dat pe ea dóră preți de o vacă bună. Așa erau vremurile.

Dér' cumnaților mei le era jale se mă vadă pe mine, fecior de preot, lucrând în brazdă străină. Decí își sfărmară mult capul ce se începă cu mine ca se nu rămân de risul satului. Odată, pe la nisce sfinte sərbători ale Rusaliilor, eram toți la cumnatu-meu în Curmătură. Avusese botez la un fiu al său, care-i acum domn mare la curtea vlădicéscă. Eram adunați mai mulți preoți și dascăli din satele vecine, tot prietini de ai cumnaților mei. Numai eu eram muncitor de pământ, fără o brazdă de loc și fără ceva învățatură. Din vorbă în vorbă se pun ómenii mei pe chibzuite, ce se începă cu mine, se mă ridice o leacă din starea ticălosă, în care mă aflam.

Odată dice protopopul: Fraților, haidați se facem din Iosif negustor. E fecior isteți. Casa-i e în mijlocul satului. Negustor străin încă nu-i încuibat în Mestécán. Satul e mare, mâne poimâne ni-om trezi, că se deschide têrg. Afară de aceea, e cale de o stația dela oraș. Orí-ce căráuș, de merge în sus, de merge în jos, în Mestécán trebuie se poposéscă. Un negustor ar trăi aici ca banul. Ce dicit, Iosife?

Eu, ce se dic, nicí prin minte nu-mí trecea, că ași mai puté fi și una ca asta. De-o parte, că nu avem bani de marfă, ér' de altă parte, că până într'aceea nu se mai pomeneau negustorii la sate, ér' negustorii români nicí pe la orașe nu prea erau. Dédui decí din cap și răspunsei: D'apoi sciu eu ce se dic? Plăcé-mi-ar, dér' nu sciu trebile negoțului și nu am bani de marfă.

— Décă dicit, că ți-ar plăcé, tóte s'or face, răspunse protopopul. Și se puse și luă o cólă de hârtiă și prinse numai decât a însemnă, ce negóte au trecere la noi în sat?

Și însemnă câte nimicuri tóte: bricege, fluere, clopote, potcove, cuie, sare, tăbac, lumină, făclii, tămâie, zăhar, galon, bumbac, bercă și câte și mai câte.

A dóua di am și mers cu protopopul și cu cumnații mei la oraș și am luat dela un Arman marfă de vre-o 60 fl. Cumnatul meu cu protopopul au pus banii și mi-au spus așa: Acum, fătul meu, fă cum vei avé noroc și minte; noi am făcut pentru tine cât am putut, Dumneđu facă mai mult ca un puternic. De ți-a umbla bine sporul, preste vre-un an-doi, ni-i întóree la fie-care, câte 30 fl., de nu-i avé noroc,

remănem toți trei de pagubă, noi de baniș dați și tu de vremea perdată.

Și mi-am dus marfa acasă, și din tindă mi-am făcut boltiță, drag Dómnne; din nisce scânduri negiluite mi-am făcut stelage și din lada mamiș mi-am făcut cutiă de adunat baniș.

Și fú într'un ceas bun lucrul acesta. Că de diminéța până séra tot mereu aveam de lucru. Drept și mai drept, că la început imi era greu, că-mi erau degetele ca țepenite, așa cu greu umblam cu ele după mărunțișuri. Dér' pe di ce mergea eram tot mai sprinten, tot mai priceput în umblarea cu negóțele. În săptămâna dintâi am adunat vre-o 10 fl. și o mulțime de ouă, pe cari le mâncam cu mama împreună, că puțină hrană mai aveam. Cu acei 10 fl. mersei la Armanul meu din oraș și cumpărai marfă, de care vedeam, că are mai mare trecere. El mă învăța ca pe un copil nepriceput, că dobândă avea și el. Par' că acum îl aud, cum imi spune: Uite, îți dau de ce fluere cu 40 cruceri. Tu vinde fluorul dela 6 cr. în sus și atunci ești cu dobândă. Pe lângă aceea capeti dela mine 2 fluere pe deasupra. Bricegele acestea îți dau 10 cu 80 cr., adecă 12, că 2 capeti pe deasupra; tu dai fie-care briceag cu 10—12 cr. și ai dobândă. Degetare capeti de 10 cr. 12, tu dai degetarul cu 2 cr. și ai dobândă. Așa-mi spunea lucru de lucru, ér' eu țineam în minte și făceam după cum mă povéțuia el, la început, ér' după-ce mi-se descebeli mintea, făceam cum vedeam că-i mai bine.

Așa din di în di boltița mea era tot mai încărcată și mai căutată și când fú la anul dădui protopopului și cumnă-tului meu cei 60 floreni și boltița imi rămase plină de marfă alésă.

Acum eram alt om. Incet cu incetul mi-am adunat lemne și mi-am făcut casa și bolta mai mari, mai fățose, mai luminóse. Apoi m'am căsătorit și mi-a dat Dumneđu o muiere bună și cucernică, care în scurtă vreme învăța rëndul negustoriei ca și mine. Fiind eu acólea, nu cuteză să se încuibeze jidan, și așa trebile imi mergeau fórte bine. Tómnă adunam mulțime de bucate: grâu, cucuruz, ovés, orz ș. a. cât aveam peste tot anul pentru casă. Ba îngrășam și porci și-i vindem cu prețuri bune la oraș. Ér' mai târđiu nici nu-i vindeam, ci-i tăiam eu și făceam slănini, șunce, unsóre și le vindeam cu prețuri bune. Așa adunam ban pe ban și, după cum mi-se înmulțiau baniș, așa înmulțiam și marfa în boltă.

La vre-o 10 ani după deschiderea boltei, aflai la mine, ca într'o boltă de cele dela oraş, tot ce trebuia ómenilor nóştri: opinci, curele, pălării, náframă, cartóne, pánză, bum-bacurí, sape, cóse, secerí, hárleţe, plugurí, cuie, sécúrí, ferestre, sare, tutun, pipe, chiar şi pánură de cióreci şi de sumane. Cumpéram dela sáteni ce aveau ei de vëndut şi duceam la oraş, şi de acolo aduceam ceea-ce sciam, că nu au sátenií.

Intr'o iérnă imí în vine minte se încep un negoţ nou. Era ométul mare, de nu puteau bieţii ómeni éşi din sat. Mě pun şi le vestesc, că se facă greble şi furcí cât de multe, că tótă grebla gata, cu códá cu tot, o plătesc cu 10 cr., ér' fără códá cu 6 cr., furca o plătesc cu 6 cr.

Se fi vëndut ómenií mei câte greble făcură! Am adunat peste 1000 de greble şi le-am plătit cu marfă şi cu baní. Ér' colo véra, când încep ómenií la cósó, m'am dus la oraş cu 3 care încárcate cu furcí şi cu greble, ca şi cum ar fi fost încárcate cu fën. Şi socoţi, că am dus vr'una înapoi? Tóte se trecură ca piperul. În greble am avut cáscig fórte frumos, că mi-au éşit banií mai bine decât îndoiţi din ele. De atuncí sátenií nóştri sciu, că în díle ploioése, orí când n'au ce lucra la cámp, se facă furcí şi greble pe séma Grecului, că așa imí díc, Grecul, cu tóte că numele meu e Iosif Popa. Acum nu-i tērg în apropiere se nu fiă plin de furcí şi de greble duse de mine din Mesteacăn. Cu negoţul acesta toţi ne-am ajutat şi ne ajutăm, atât eu, cât şi satul.

Parte de copíi însé nu am, dér', de óre-ce în Mestecăn mi-am tráit traiul şi mi-am adunat averea, câtă biata va fi — după mórtea mea — în folosul bisericeii şi a şcólei din Mesteacăn va rămáne; dela ei e adunată, lor se le rămáne.

Aşa-mí povesti Iosif Grecul, bogatul cel mare, când eram numai amēndoi într'un cupeu. După vre-o doi ani cetí prin foi, că a murit şi că tótă averea o lăsá pe séma şcólei şi bisericeii din Mestécăn.

Dă Dómne mulţi ómeni cu minte şi cu inimă ca el!

**Deprindeţi-vé copiii de mici la fapte
cuviiocióse.**

Copiií, din firea lor, sunt sglobii, neastímpéraţi, ínclinaţi spre jucării, alergături şi sáriturí. Aşa e

firea copilărească. Și e bine așa, că așa se desvóltă frumos trupesce și sufletesce, nu ciocind îutr'un colț ca babele. Poporul o scie acésta, că dóră el ȃice: „Feresce-mě Dómne de copii buní și de babe frumoșe!“ E prea adevérat, că așa este, numai cât tóte-și au timpul lor, locul lor și mészura lor. E bine sě se jóce copiii și se sară și se alerge, dar' numai cu cumpět. Copii însě din a lor fire sglobie și din a lor nepricepere nu prea țin cumpět în jocurí. Este însě datoria părinților sě-i înfrêne dela jocurile, carí ar putě fi primejdióse în mai multe chipurí. Așa bună-órá, copii, vóind a imita pe cei mari, își fac pipe de tuleu, cu vergea de handure, le umplu de frunđe și le dau foc și fuméză. Unii părinți nesocotiți le iartă acéstă jucărie, ba chiar ríd și-și fac glume de așa ceva. Dar' nu e bine. Deoparte fumul acela le strică ochii și dinții, de altă parte cu astfel de jucării lesne pot aprinde casa orí șura, orí clăile de fěn, din ce se nasce primejdie și pagubă la mai multe familii.

Decí astfel de jucării nu trebuesc suferite. Dacă și după învățatura cu buna și după cértă din partea părinților nu se înțeleg, ci tot urméză astfel de jocuri, atunci trebuie pedepsiți fără cruțare cu jórda. Va plânge de durere, nu-i vorbă, dar' va ținé în minte și nu va mai face. Mai bine plângă el odată, decât o uliță de ómeni o viेतă întrégă!

Alți copii, în petulanța lor, aruncă cu petrii, se urcă prin arbori, sar gardurí, strică punți, mută lavițele vecinilor de pe lângă porți, și fac câte bazaconií tóte. Dar' nu trebuie se-i suferim. Că prin astfel de lucrurí se deprind de micí la rele, care încuibate odată în ei, numai sapa și lopata le mai póte scóte. Afară de aceea, de fac ceva daune cu jucăriile lor, și ei sunt mai micí de 12 aní, părinții

au se le plătescă; ér' de sunt mai mari de 12 ani, îi pedepseste legea pe ei cu închisóre și părinții lor au se pórte cheltuelile.

Asemenea uniï copii au réul obiceiü de a lua din cuiburile pasérilor ouële și puii. Și uniï părinți nesocotiți le iartă așa ceva, ba încă ñic că bine fac, că pasérite strică grânele.

Și réu fac acei părinți, cari iartă așa ceva dela copii lor. Că, pe lângă ce pasérite fac folos economului prin nimicirea miliónelor de însecte dăunátore economiei, dar' lăsând ei pe copii să se deprindă la așa ceva, prin aceea-i fac de le pierе simțul de compătimire, îi cresc tirani (fără milă). Și nimic mai primejdios și mai nefericit ca omul tiran. Lui nu-i e milă de dobitoce și nu se teme de D.-deu a ucide chiar pe fratele seu.

Cugetați deci bine, voi părinți ai copiilor, ce jucării sunt copiilor iertate și cari sunt neiertate; care le fac plăcere și petrecere nevinovată, și care pot avé urmări dăunátore pentru tótă vieța lor!

Și ve mai însemnați și aceea, că copilul este ca un pom; îl lăsăm de capul lui, în voia lui, se face ca un pom pădureț, plini de spinii și aducător de róde rele, amare, înecăcióse; îl crescem cum se cade, în bune purtări, în frica lui D.-deu, muncitor și cruțător, se face ca pomul cel altoit, frumos și aducător de róde bune, dulci și frumoșe!

O buriană afurisită.

Veți crede, iubiți cetitori, că aceea buruianá e polomida, care ne umple une-orí holdele; orí că-i mătrăguna, din ródele căreia, dacă mânâncă cineva,

nebunesce. Dar' este o buruiiană mult mai afurisită decât acestea. Că de polomidă ne putem scăpa prin lucrarea bună a pământului, prin gunoirea lui și prin plivirea holdei; mătrăguna e numai rară, prin cele păduri umbróse, pe unde nu mai umblă omul tot mereu. Și cei mai mulți auđindu-i de nume, o ocolesc. Dar' este o buruiiană mult mai afurisită, care numai rar o vedem cum o lăsat-o D-đeu, cu cotor, foi și flóre, și umblăm totuși după ea mai tare de cum umblă bolnavul după sănătate.

Acéstă buruiiană afurisită este tutunul, tábacul, duhanul.

Vor đice unii că păcătuesc, când đic că-i buruiiană afurisită. Póte-că și păcătuesc, că și pe biata buruiiana aceea D-đeu a lăsat-o se împodobéscă pământul și se fie omului orí altor vietăți de ceva folos. Dar' modul, în care ómenii o folosesc, mă îndémná a o numi buruiiană afurisită — fără voea mea și fără scirea ei; póte că mai bine ar fi de ași numi-o buruiiană fermecată, că ne atrage ca prin fermec, de când abia ne scim spála și până punem mâna pe piept, noi rivnim tot la ea: fără tábac suntem ca fără mâncare. Ba sunt mulți cari rabđă chiar și fómea, numai se aibă tábac. Apoi nu ni-ar fi ciudă, de ni-ar aduce ceva folos; dar' nu ne aduce decât pagube, numai perdere de vreme, numai mâncarea sănătăței, și totuși stăm a ne bate dela el.

Se luăm numai bine séma:

De mergem la oraș, mai la tot pașul ne întâl-nim cu ómenii mari și mici, câte cu o sucituriță de tutun în gură și slobođind pe gură și pe nas fum ca din camin; mai la tótă casa veđi o pajură și sub ea scris „Tabac.“ Semn că acolo se vinde tutun.

De mergi la sat, tot așa. Băieți dela 7—8 ani în sus îi veđi cu țigară, bărbați și moșnegi îi veđi cu pipa slobođind nisce fumuri de stau se te ínece.

Și care este folosul?

Nimic! O próstă deprindere, care mîncă banii.

Dar' se vedem relele, ce le aduce întrebuiñțarea tutunului. Aceste sunt multe, după cum e întrebuiñțarea lui. Că tutunul nu se întrebuiñțază numai într'un chip; unii îl pun în pipă ori în foițe de hârtie și îl fuméză; alții îl molfăesc în gură, de dau o putóre mai próstă decăt un hoit; ér' alții îl trag pe nas, după-ce l-au uscat și făcut fărină. Próste obiceiuri! Vrednice numai de ómenii cei sêlbaticî. Dar' noi ținem la ele, nu ne desbărăm de ele, ba încă lăsăm se le învețe și copii nostri. Chiar și unele femei fuméză!

Se vë spun relele ce urméză din folosirea tutunului:

Tutunul folosit de copii și ómenî tinerî, îi slăbesce, nu pot cresce cum ar trebui și nu se pot împuterî; fața le rămâne galbină, pieptul îngust, prind a tuși și n'ajung sê se bucure de vieța, care le era dată, dacă nu învăța acest obiceiú afurisit. Apoi, tineri fiind și nepricepuți, nu știu umbla cu țigara aprinsă, fără se facă pagube însêmuate. Că, de multe-ori, din câte o sêrăcie de pipă ori din țigară, au ars sate întregi. După aceea: nefiind ei în stare a câsciga banî, pe cari se-și cumpere tutun, și nevând părinții de unde le da tot mereu, se deprind la furat. Fură ouë, pui de găină, bucate din hambar și duc jidanului pe tutun. Acela le ia lucrurile furate numai în jumătate prețul, că sci bine, că acasă nu s'a mai întórce copilul cu lucrurile furate, mai bine le aruncă pe apă. Așa se încuibéză în copii de micî spiritul de risipă și năravul de a fura, tot lucruri, cari nu îl duc la nici un bine, numai la rușine.

Tutunul nu aduce nici ómenilor deplin crescuți vre un folos, numai pagubă, și încă mare. Că perd

mult timp umblând după el și cu el își amăresc gura, își slăbesc ochii și plumânile cu fumul cel mult și li-se simte și la pungă. Se facem numai socotéla pungei, și se vedem unde eșim? Se ȳicem că unul fuméză pe ȳi numai tutun de 3 cruceri, pe sęptemână fac 21 cr., pe lună 90 cr., că luna are 30 de ȳile, pe an 9 fl. 60 cr., pe ȳece ani 96 fl. Étă, un fumător din cei mai cumpętați fuméză în ȳece ani bani de o vacă de cele scumpe, dela care s'ar putę îndulci o casă de ómeni. Și — ce-i mai dureros — cei mai mulți din fumători n'au nici o capră de lapte, necum vacă! Apoi bine-i? Ian judecați toți! Decí: se nu ȳicem tutunului buruianá afurisită? ȳiceți-i altcum, dacă sciți!

Lupta contra unui dușman primejdios.

— Proclamația unui bętrán sátean din Tirol. —

Înainte cu câți-va ani, un sátean cinstit din Tirol a publicat o proclamațiune prin Gazete. Cine își ia ostenéla se o cetescă tótă, se va convinge, că merită a se ceti și ađi mai bine decât ori când. Étă proclamațiunea:

„Iubiți compatrioți! Ce-am face noi Tiroleni, decă ni-ar cădé ca din senin un dușman de undeva, voind a ne strica tóte oręnduelile cele bune, furând, nimicind și arđend tot ce-i stă în cale, și tiranisând și ucigind pe ómenii, ce i-or cădé în mână? Am sta óre cu mânilé în sîn și am privi, cum inimicul nimicesce tot? — De sigur nu! Furioși de cutazența lui am apuca ce ni ar cădé în mână și cu puterí unite l'am alunga din țeră. „Sus contra dușmanului!“ De sigur, că așa ar striga tot patriotul, din casă în casă, din sat în sat, din deal în deal și din vale în vale; și cine óre s'ar retrage dela o asemenea faptă eroică (vitejască)?

Veți cugeta: Óre ce vré se ȳică moșneagul acesta cu vorbele lui despre un dușman străin? Este dóră tocmai pe cale un asemenea dușman?

Iubiți compatrioți! Indată mă veți pricepe mai bine. Priviți, în Tirol s'a furișat de mult un dușman afurisit, un dușman, contra căruia nu-i lipsă să apucăm arme ucidentore, că și el e de alt soi și armele lui sunt altele, nu ca ale rășboinicilor. Și acest dușman e încuibat deja în toate satele și orașele noastre, chiar și în cătunele cele mai mici din adunimile văilor și din creeriile munților. El demoralisază tineretul și-l duce la toate păcatele și fără-de-legile; el ruinază bărbații și femeile și aduce familiile întregi la lipsă și sărăcie; el ruinază bunăstarea patriei noastre și din an în an face miseria tot mai mare pe tot locul. Da, bóla, ce a adus o acest inimic în patria noastră e atât de îngrozitoare, încât siliți s'au văduț păștorii noștri sufletesci, episcopii și preoții, a se gândi cu inima întristată la mijlocul, cum ar pute desarma pe acest dușman, cum l'ar pute face mai puțin primejdios. O, de s'ar arăta Tiroleni și față de acest dușman dinăintru atât de viteji, cum s'au arătat în luptele sângerose, ce le-au purtat contra inimicilor dinafară, ori de câte-ori și-au văduț patria amenințată!

Durere, tocmai față de acest dușman sunt mulți, foarte mulți Tiroleni cu totul orbi. În loc de a combate pe dușman cu toate puterile, îl iubesc ca pe sinul mamei lor, ba unii i-se inchină ca unui idol, atât îl au de drag

Iubiți compatrioți! Acum puteți sci, cine este dușmanul, care face între noi atâtea perderi și divastațiuni. Este afurisitul de *vinars*. Contra acestui dușman este îndreptată prima mea proclamațiune și vă dic cu vorbele scripturei: „Să luptăm contra lui, ca se nu ne nimicim toți.“

Intr'adevăr, nimenea nu e în stare a zugrăvi tristele urmări, ce se revarsă peste capetele pășimașilor de beutori de *vinars*. Un om foarte învățat (Shakespeare), care a avut multe esperiențe și cunoscințe de ómenii, dice: „Vinarsul, e diavolul între beături, isvorul multor rele spirituale și corporale, beutura mortală a miseriei și a relei cunoscințe și cauza principală a nenumăratelor păcate.“

Și ce dice acest om învățat, e adevărat. Ascultați numai: ađi voesc se pun înaintea ochilor voștri numai un singur rău, pe care *vinarsul* îl aduce dănilnic cu sine, adecă dauna cea mare ce o causază sănătății și vieții.

Am cetit odată o carte, care tractază despre stricăciunile pricinuite de *vinars*. În cartea aceea, între altele era și o iconă, care representa patru beutori de *vinars* stând la o mesă, pe care era sticla cu *vinars* și păhărușele. Lângă ei

sta mórtea cu o citeră în mână cântând beutorilor de vinars următorul cântec :

„Vinarsul, dragii mei ómenî,
Face-vê pe voi neómenî ;
Cu cât îl veți bea mai mult,
Cu atât viața v'ò scurt ;
Ađi îl bei, riđi, esci voios,
Máne 'n iad întunecos —
Te duc, mêi bețivule,
Cu cósă-ți ciurt ڃilele.“

În acesta icónă déră este arêtat, că vinarsul nimicesce viața și sănătatea ómenilor, ca sê se restórne în grópă cu atât mai curênd, cu cât mai mult îl vor gusta. Și în adevêr așa este ; vinarsul ruinéză sănătatea și viața și omóră pe om înainte de vreme. De aceea un doctor învățat nici nu numea vinarsul altcum, decât „*apa morților*,” de óre-ce el era pe deplin convins, că ڃilnica și necumpătata gustare a lui omóră pe om înainte de vreme. Și alt medic învățat ڃice : „Vinarsul e un foc, care consumă viața omului într'un mod îngrozitor și face din corpul ómenesc un institut de ardere.” Aceste păreri despre vinars sunt ale doctorilor celor mai pricepuți, și tóte sunt adevèrite ; toți cu un glas adevèrese, că necumpătata beutură de vinars strică tuturor beutorilor, dér' cu deosebire ómenilor tineri le ruinéză sănătatea și viața împingêndu-i în mormênt înainte de vreme.

Și cumcă în adevêr așa este, ni-o arată esperința de tóte ڃilele în nenumêrate casurî. De câte-orî nu auđim ڃicêndu-se : „Cela și cela ar fi mai putut trăi, decât nu și-ar fi beut el singur viața, cum bea copilul laptele cel dulce !” — Cât de des auđim ڃicêndu-se : „Celuia și celuia nu-i mai ajută leacurile, de el nu se mai légă nici un leac, că înăintru tot e putred de atâta vinars, ce a turnat în el !” De câte-orî nu vedem ómenî, carî și-au pierdut cu totul mintea și judecata, și decât întrebî după causă, ți-se rêspondè : „Nu-i nici o minune, că până era sănătos, bea vinarsul ca porcul lăturile cele mai bune.” Da, nu esagerez, ci spun curatul adevêr când ڃic : Multe miî de ómenî ar fi trăit mai mult, decât s'ar fi reținut dela afurisitul de vinars !

Nesațioșii beutori de vinars sunt în adevêr ucigașii propriei lor vieți, sunt sinucigași, și decât mai duc și pe alții la această patimă, atunci sunt și omoritorii acelora ! Și totuși ađi sunt atâția, carî iubesc această otravă ca pe un idol, și o dau cu ridicata pe grumađi la vale ca și când ar fi cea mai bună, mai sănătósă și mai nevinovată gustare !

Ce vor sci ore răspunde acestia înaintea lui Dumnezeu sfântul, după ce ei însi-și își scurtază viața ?!

Ași dori, ca toți aceia, cari într'atâta iubesc vinarsul, să-și aducă aminte, că și ei vor trebui se stea odată înaintea scaunului dreptului judecător. Și este sciut, că ei și-au scurtat viața prin păcătosul de vinars, care cu 10, care cu 12 ori cu mai mulți ani. Ei sunt așa-dér omoritorii vieții lor proprii, și vin înaintea scaunului de judecată înainte de terminul, ce li-l'a pus Dumnezeu. Ce cugetați, ce va dice cătră acestia dumnezeescul judecător?

Da, vinarsul este și rămene un *venin stricăcios*, care cu încetul ruinează viața, și cel ce dice, că vinarsul nu-i strică ci-i folosesce, de ore-ce îi întăresce și împospătează puterile corporale, e chiar așa înșelat cu minciuna, precum diavolul mințind a înșelat pe Eva în paradis dicându-i:

„Nici vorbă că-ți muri, de veți mânca din pomul cel oprit, din contră, veți fi mari ca Dumnezeu.“ Tot omul scie, cât adevăr a fost în vorbele diavolului, și Eva a trebuit scump se plătescă, încrederea, ce și-a pus'o în vorbele diavolului. Și chiar așa vor trebui mai curând ori mai târziu se suferă toți aceia, cari acum se încred prea tare în laudele vinarsului, și gustă prea mult din acesta otravă stricăciosă. Aceia vor trebui se plătescă mai întâi cu pierderea sănătății și a vieții lor și cu o grea răspundere înaintea scaunului Judecătorului dumnezeesc!“

Ne îngrozim când aușim, că cutare ori cutare și-a făcut însuși vre-un rău, când aușim, că cutare ori cutare s'a spânzurat, ori că și-a înfipt un cuțit în inimă, ori că s'a înecat. Scim, că o astfel de faptă este o grea vătămare a lui Dumnezeu, și că un asemenea sinucigaș și-a creat o grea sorțe pe veci. Și totuși se nu ne îngrozim tot atât de tare, când vedem, că atâți omeni își scurtază viața prin vinars ? Ori dără înaintea lui Dumnezeu nu e tot atâta, decă își scurtază cineva viața odată, séu pe rând ? Ore unul care pe încetul își scurtă viața, nu-i înaintea lui Dumnezeu, chiar așa un sinucigaș, ca și unul care se spânzură și decă dat pedepsei eterne (vecnice) ? O, de-ar lua odată la inimă vorbele acestea toți cei ce sunt dați beuturii de vinars !

Ar trebui să se pună pe fiă-care cărciumă câte-o tablă neagră și pe ea un cap de mort cu înscipția : „*Ospătăria la morțe*.“ Ar mai trebui să se scrie pe acesta tablă cu litere galbine ca pucioasă : „*Aci locuesce unul, care omoră sănătatea,*

vięta și fericirea altor 6meni, c6ci el, celor ce vin la el, le d6 se bea un venin, pe care mai trebuie se-l și pl6tesc6 scump.“

Se lupt6m deci cu toęii în contra vinarsului, ca se nu ajungem în pr6pastie!“

Sunt lucruri vechi acestea și dec6 totuși le înprosp6tez în memoria cetitorilor, este, c6 cele spuse de b6tr6nul Tirolez se potrivește ca ou cu ou cu cele ce le vedem la noi, numai c6t la noi nu toęi lupt6 contra lui, ci, durere! mai mulęi sunt car6 lupt6 pentru el. Dator6 am fi toęi cu t6te puterile se lupt6m contra vinarsului, toęi f6r6 deosebire de rang și stare, c6 de-opotriv6 c6dem jertf6 lui, de-opotriv6 ne ruin6z6 la toęi viaęa și s6n6tatea, și cinstea, și averea, de-opotriv6 apas6 asupra tuturor ca o ghiaę6 m6runt6 asupra r6delor fragede.

Om stricat.

„Vedeęi-l? . . . 6r6 se îmbr6ncesce din șanę în șanę! A eșit dela jidanul și va dormi sub un gard undeva. Nu-i 6mbr6cat rom6nesce, s'ar p6rea a fi ceva domn, numai e prea sdrenęuros, în p6cate, și prea din sam6-n afar6 necurat. De altmintrelea hainele par a fi fost scumpe, 6rec6ndva; acum a cui or fi fost dela început? Cine p6catele p6te fi, c6 Jidan nu-i, c6 pe Jidan6 nu-i prea vede nici dracul beęi? Va fi, de bun6 sam6 ceva direg6tor scos din slujb6, or6 ceva meșteșugar pr6p6dit!“

Așa vorbia singur moș Dumitru, uit6ndu-se cu mirare la un strein, ce m6sura drumul dintr'un șanę într'altul, flenc6nind din gur6 și cl6tin6nd din cap, de g6ndeai c6 acu-și acu-și se rest6rn6.

Atunci s6 apropie de moș Dumitru dasc6lul T6nase și-l întreb6: la ce te uięi moșule, cu at6ta mirare, d6r6 nu la Cobe6?

— Mai știu eu la cine m6 uit? respunse moș Dumitru. — 6re cine p6te fi țiflindariul 6la, ce m6-

sură drumul? Uite-l! A căzut! De ar putea sta acolo se trecă un car peste el, se mai pățască cineva necaz pentru păcatele lui! Nu pôte merge-'n păcatele lui, dacă s'a îmbetat, se dórme undeva, nime se nu-l vađa, că numai rușine face ómenilor. Óre cine se fie, nepóte dascale?

— Da țeu, nu-l cunosc, moșule?

— Ba cunosce-l hantatar se-l cunóscă!

— Dór e Cobeia!

— Ce cobeia dracului? Sciu eu cine ți-i cobeia?

Nu scii? O, bată-te, moșule, norocul, se te bată, dumniata amu nu cunosc ní pe ómeni dela noi din sat! Dóră Cobeia-i feciorul fétului dela noi din sat, scii cela, ce a âmblat la șcólă de-odată cu mine!

— D'apoi ăla auđiam că-i cătană, domn mare, și par că nu-l chema Cobeia, că pe tată-so l'a chemat Zaharie Negrea.

— Și pe el îl chiamă ca pe tată-so, dar fiind-că face cobe ca găinile de sete, de nu bea vinars, i-au pus ómeni numele Cobeia.

— Vai de țilele lui! Dar cum păcatele lui s'a stricat așa prost? Când a mai abătut p'aci, că nu i-am mai auđit de nume de când l'au dus cătană?

— D'apoi, uite, moșule, el a fost cu mine într'o șcólă. Când eram eu la preparandie, de învățam meșteșugul dăscălei, a venit și el acolo, dar n'a stat numai câteva luni de țile, apoi l'au scos din șcólă, că nu ținea poruncile șcólei: umbla nóptea pe uliță, pe la locuri stricate, în loc se învețe, ér' deminéța venia tērđiu la șcólă și nu scia nimic, când îl întrebau dascalii cei mari din carte; așa l'au scos din șcólă. Acum ce era se facă? Acasă, la părinți, ce se caute? A lucra nu scia. Nicí că l'ar fi suferit tată'o acasă, după ce cheltuise atâta cu el pe la cele șcóle. Decí își vîndu hainele și cărțile;

ce biată avea, și întră la finanți. Acolo era de el! Umblând pe la trafici și pe la crișme se caute tăbacul și beuturile, se deprinse cu glăjuța și cu tăbacul. Dar numai doi ani a finanțit, apoi îl luară cătană. Scrisóre avea frumósă și fiind ținut de scurt, în puțină vreme ajunse suboficer (șarge), apoi sergent manipulant, adeca strajameșter de socotelă. În slujba asta era spaima companiei. Feciorul, care nu-i da de beut, era vai și amar de ȕilele lui. — În urmă și-a împlinit timpul la cătane, și a intrat la gendarmí. Acolo éráși apucà la largul. Umbla tot ȕépën și era vai de omul care cu vină orí fără vină, îi cădea în mânã. La finanți invêțase ungresce, la cătane nemțesce, ér la gendarmí se mai întări în limba nemțască și-'n cea unгурéscã, dar cu deosébire în beutură și-'n fărădelegi. Cu vremea sê sãturã și de gendarmãriã, orí dórá sãturatu-sa gendarmãria de el, destul cã a pãșit afarã-'n civilie și fiind cã scia limba unгурéscã și cea nemțască, îl luà solgãbirãul la el în cancelãrie. Vre-o 2—3 luni se purtã el, cum se purtã, ér dup'aceea numai ne pomenirem cã vine acasã. Mai întâiũ a stat la frat'es'o, la popa din Curmãtura; acum de vre-o sêp-têmãnã e la noi în sat.

D'apoi cu ce trãesce?

O Dómne, moșule, se nu fie cum e, ar' putea trãi, cã are destulã cãpãtare. Veđi dumniata, ómeni-i-s cu necasurí, la unul îi trebue un recurs, la altul un contract, la altul altã scrisóre, el tóte le face orí în ce limbã, dar ce capãtã, tot bea cu ómeni-i. Acum încã a ajutat în cancelãrie la notarêșul și a cãpãtat 1 fl. cât a lucrat pân la améđi; dar veđi-l? Stau bun cã nici un ban nu mai are, tođi i-a beut! Acum s'a trage într'un șanț și-a dormí, apoi dacã s'a tređi, ér' va merge la Jidanul; de mai are vr'un ban, l'a bea și

p'acela; de nu mai are, va căpăta beutură dela cei bețivi, ce vor fi acolo.

— Decât l'a purtat și pe el tată-so la școlă și s'a cheltuit cu el atâta, mai bine l'ar fi ținut acasă, se-l facă plugar harnic!

— Așa ar fi și făcut, dacă-și aducea aminte, ce va ajunge. Bietul tată-so avea de gând se-l facă popă, că avea modru, dar mintea lui cea slabă l'a dus, unde-l vești. Mâne, poimâne o se-l vedem ori în temniță, ori în vr'un spital. Că mâncare și beutură îi trebuie. Până la o vreme va avé-o, înșelând pe cei bieți de ómenî, dar dela o vreme *i s'a împuți brânza*; atunci ori că s'a lăsa muritor de fóme, că partea dela tată-so și-a mâncat'o; ori că va face vre-o înșelăciune, până va ajunge în temniță, unde au ajuns toți, câți au avut nêravul lui.

— Feri, Dómne, și pe dușmanii noștri de mintea lui.

Așa vorbia moș Dumitru cu nepotu-so, cu dascălul, ér Cobeia se ridică odată de jos, dar se îmbrânci de nou, încât pipa-i cădu într'o parte și pělăria în altă parte. Acum după care sê se plece mai întâiú? Și, óre, de s'a pleca, nu va cădea cumva, cât se nu sê mai pótă ridica? Plecându-se, când după una, când după alta, huzdup! cădu cât fu de lung, tăvălindu-se într'o balegă, de se mociofáli ca un porc. Ómenii treceau pe lângă el, făcându-și cruce, ca de ucigă-l tóca; ér el borborosi clătind din cap și amenințind cu mâna: „Tot eu sunt mai invêțat în sat!“

Când are cineva noroc — nu-i trebuie minte.

Uitați-vé la el, că-i cărunt și nebun. Și așa a fost de când îi, și, mă, nu-l ajunge nici o nevoie, nu i-se întêmplă nici un rêu, gândesci că tot „Dómne

miluesce-mă“ ȃice Ńi tot milostenii ȃmparte, atȃt ȃi merg lucrurile de bine.

Cu toȃi ȃmenii se cȃrtȃ, dar nimeni nu-l ia odatȃ la pȃruialȃ; nu-i ȃi se nu fiȃ beat, Ńi odatȃ nu cade se-Ńi rupȃ capul; nu-l veȃi ȃn veci muncind din greu, Ńi tot are cele de lipsȃ; dȃrme de multe-orȃ pe sub garduri, Ńi ȃn veci nu se destȃptȃ c'un junghiȃ ȃn cȃste.

Ńi — cum ȃic — aŃa a fost de cȃnd ȃi. ȃl sciu de copil mic. De-abia ȃncepea a ȃmbla ȃn piciȃre, Ńi striga dupȃ toȃi ȃmenii, Ńi da cu petri dupȃ toȃi cȃnii Ńi nici-odatȃ nu i s'a ȃntȃmplat se-l musce vre-un cȃne, orȃ se-l prindȃ de urechiȃ vre-un om. De cȃnd era numai de cincȃ anȃ, se urca prin toȃi pomiȃ dupȃ pȃme, prin toȃi copacii dupȃ pui de pasere; dar nici-odatȃ nu s'a rupt cu el vr'o crȃngȃ, se cadȃ, se rȃmȃnȃ lat; nici-odatȃ corbiȃ, orȃ ciȃrele, orȃ vulturii nu l'au aruncat jos dela cuib.

Se scȃlda ȃn tȃtȃ ȃiulica, de cum se ducea ghiaȃa, pȃnȃ tȃmna, ce cȃdea omȃtul, dar odatȃ n'a cȃpȃtat un junghiȃ, mȃcar odatȃ se fi rȃmas prins ȃntre rȃdȃcini!

Cȃnd era de vre-o Ńepte anȃ prinse a umbla la vite, alunga taurul satului Ńi cȃlȃria pe toȃi caiȃ din sat; dar l'a luat dȃrȃ ȃn cȃrne taurul vr'odatȃ? Orȃ l'a ȃmproŃcat cȃnd-va vr'un cal? Feri Dȃmne!

De cum era de 10—12 anȃ prinse a umbla noȃtile prin Ńeȃetȃri Ńi pe la jocuri, ȃnvȃȃa a gusta vinarsul Ńi tȃbacul, dar n'a cȃȃut ȃn ofticȃ, nici ȃn altȃ bȃlȃ sȃcȃ. S'a fȃcut cȃt un zid, de l'au luat cȃtanȃ.

Ńi ȃn cȃtȃniȃ tot el a fost, nu scȃpa bine dintr'o pedȃpsȃ Ńi ȃntra intr'alta. Ńi aŃa a petrecut opt anȃ ȃnchiaȃi. ȃr cȃnd a venit acasȃ era gras Ńi frumos de gȃndiai, cȃ tot cu plȃcinte a trȃit.

Până a fost dus cătană, mai avu satul o lécă de pace; dar cum a întrat el în sat, feciorii fugeau minteni minteni dela joc dinaintea lui, spârgea ceterile țiganilor, se încăera de cap cu toți feciorii, mânca țarinele cu vitele, despoia din vii vițele de struguri și descărca persecii și perii și merii ómenilor. Dar i-s'a întemplat cumva vre un réu? Feri Dómne! Altul în locul lui de dece-orí ar fi murit lovit de glonțul vighietorilor; pe el nu-l puteau nimeri.

Fiind așa, gândiau ómenii, că nici fata pădurií nu s'a mărita după el; când colo ce se veđi? Cere numai ca în glumă pe fata primarului, ér fata ȓice, că într'o apă se aruncă, de nu o dau părinții după el. Și o dau. Și-i dau zestre cât la un popă. Și el își bate muerea minteni minteni, și ea pentru cât bine-i în lume n'ar spune cuiva, că umblă bătută; și el nu stă de lucru — și lucru-i merge, că-l pórtă muerea și cumnații și socrii, și el trăesce ca un trântor. Și bea și vorbesce bálăcării, și nimic réu nu se légă de el. Are ce-i trebuie, sánătos e, copiii sunt mari, casa îmbelșugată și trăesce ȓile albe. Ba încă el dá sfaturi la cei cu minte: „Mě, dau-vě dracului se vě dau, da voi aveți minte, mě, că zoliți atâta, până vě apucă tóte nevoile? Mě, uitați-vě la mine și faceți și voi ca mine, mě.

Până când va merge tot așa, nu sciu, sciu ínse, că veděndu-l pe el, ímí vine în minte ȓisa poporului: „Când are cineva noroc — nu-i trebuie minte!

Dar óre ține norocul până-i lumea?

E legat.

Cine-i legat? Credeți dóră, că vre-un hoț a fost dus legat în închisóre?

De unde! E legat bietul Nicolae a Iepurășóii, dér' nu-i legat cu funiă, orí cu lanțuri, ci-í legat cu farnece, se nu se pótă însura, se rămână om-neom, de ris și de batjocură la lume.

Dómne feresce! Cu ce nas va merge pe ceea lume, cine cutéză a face un lucru ca acela! Se lege pe un fecior, ca el se nu se pótă însura! Dóră asta-i lucru mare!

Suntem cam de-o vêrstă de bêtănî amêndoi, eu cu Nicolae a Iepurășóii. De-odată am umblat la șcôla din sat, par' că o iernă întrégă, apoi eu am urmat invêțăturile la șcôla din sat până am gătat bucóvna; am și gătat'o în vre-o cincî anî, că-mí era tare dragă, ca aiul la ochi; dup'aceea m'am dus colo departe la șcôlele cele mari. Niculae, de când era numai de 6—7 anî, s'a pus pe găzđășag, adecă l'a pus tată-s'o. La început l'a pus se umble la vaci, apoi l'a purtat cu el cu carul și cu plugul, și, când era de 11—12 anî, a prins a-l purta cu el la têguri. Că tată-s'o, Costan Iepuraș, era sfirnar de vite. Rară vacă o ținea 2—3 sêptemâni, dóră numai pe timpul aratului, apoi odată o vindea și-și cum-pêra alta.

Décă-l întreba cineva: „Dér ce-i, Costane, ér' mergi la têg?“ El răspundea șoptind: „Merg, vecine și om bun, că hăramul ășt' de vacă nu-mí place cum calcă, par' că calcă pe grăunțe. Alt-cum e vacă ca un bou, cum veđi, și-í bună de lapte, Dómne, numai ca ea dă-mí; dér nu-mí place umbletul ei! O dau, mai bine pun 5—6 zloți și-mí iau una, cum știu eu.“ De-l întreba altul: Dér ce-i, Costane, ér' mergi la têg? El răspundea tot șoptind: „Đeu, mi-am făcut și eu de lucru; am dat pe „Vireag“ ceea lată la cap, că mi-se părea, că dă prea puțin lapte, că veđi tu, copiii mei ís invêțați sê se scalde în lapte, nu se mânânce mălăieșul gol. Dér ce se đic, nici nu da cel lapte mult, dér câte 2 cupe da, apoi lapte ca de bivoliță, și nu ca de vacă. Dér m'au pus pécatele și am dat'o. Și am mai pus 8 zloți buní de am luat hăramul acesta. Ce se đic? Asta-i bună de lapte, că-i fantână, nu alt-ceva, dér ce folos? Íși pierde laptele. Cólea dela ojină tot șuroiú e laptele după ea.“

De-l întreba alt creștin: Dér ce-i, Costane, duci și copilul cu tine? El răspundea fălos: „Mă, de nu l'oiu învăța de micuț, se scie și el vinde și cumpăra, apoi ce-a fi de el, după ce-oiu închide eu ochii? Trebuie se-l învăț la tóte, se fiă ca mine, și de rugă și de fugă.“

Și vindea Costan Iepuraș mintenî-mintenî câte-o vacă, și cu cumpărătorul bea aldămaș, și Niculae era acólea, și-î da și lui câte-o înghițatură dóuë de vinars, ca să se învețe a bea aldămașe. Și după-ce bea aldămașul, (orî cum îi dîc frații Bănățeni, „alvăluca“), apoi își aprindea pipa și umbla prin tîrg printre vite, ér' Niculae după el, ca mînzul după iepă. Unde nimeria o vacă se i-se împară, întreba cu fală: A cui e văcuța asta? Orî: A cui e ciológa asta? Apoi prindea a-o căuta în gură, la uger, îi da una cu bâta să se misce din loc s'o vadă cum calcă, apoi începea: Ce de banî ai cere pe ea? Și, de-o putea scóte cu banii de pe vaca vîndută se-i mai rămână și lui de cheltuială măcar 2—3 fl., o cumpăra, și se lăuda acasă, că a mai pus în spatele celeialalte 5 fl., dér' și face! . . . De nu putea face tîrg cu aceea, făcea el cu alta, că dóră mare-i tîrgul. Și făcînd tîrgul — aldămaș, că dóră făr' acela nu-i tîrgul cu noroc. Și din aldămaș da și lui Nicolae o înghițatură dóuë, se aibă noroc la vacă și se fiă lăptosă.

Așa pîrîndau tóte tîrgurile din jur, cale de 2—3 dîle. Mai tot timpul erau pe drumuri. Nicî nu era dóră de 13 ani Niculae și-î cumpără tată-s'o pipă și pungă cu tutun și mergea cu tată-s'o din tîrg în tîrg, ca măgarul după turmă. Apoi, tot pe drumuri fiind, pe vreme bună și rea, pe tină și pe omăt, împili copilul, de rămase numai cât un snop; și trăgînd tutun și bînd vinars din frageda vîrstă, i-se adunară umerii la olaltă. Altecum se făcú sfătos, réu, umblînd printre cei sfîrnari.

Așa trecură ani de dîle.

Cînd îl strigară la asentare, se minunară și doftorii cât de puținel și de îmbulzit era, ce piciorușe fără carne pe ele, ce piept intrat înăuntru, ce spate îmbulzite, ce mîni uscate veđură la el; singur capu-i era mare. Veđi bine, nu-l luară.

Alți feciori de vîrsta lui erau ca nisce flóri, cînd is mai înflorite, el era ca o ciumăfóie brumată. După asentare, fecorii beură, ca fecorii: cei luați de supărare, cei ce scăpară — de bucuriă. Aci ținu și Niculae cu ei, ba-i chiar întrecu.

Un posnaș, n'are ce lucra, ȋdice acolo ȋntre toȋi: Amu, tu, Niculae, te-ai putȋ ȋnsura, se nu fiȋ legat, cȃ de cȃtuniȃ escȋ scȃpat. — Da-i legat, bietul Niculae? ȋntrebȃ altul riȋend. — Legat, vai de capul lui, el nu-i slobod sȃ se ȋnsȃre ȋn vecȋ. Vede-ȋi voi, cȃ așa s'a prȃpȃdi, holteiȃ! Așa Niculae!

— „Așa!“ rȃspunse Niculae borborosȋnd, de nimenȋ nu-i ȋntelegea din gurȃ. El ȋncȃ nu scia la ce ȋdice — cȃ-i așa.

Destul, cȃ vestea se lȃȋi, cȃ Niculae a Iepurȃșȃiȋ — cȃ amu Costan Iepurȃșu era mort — e legat, cȃ ȋnsu-șȋ el cu gura lui a spus, cȃ-i legat, șȋ satul ȋntreg scie, cȃ el e legat. Șȋ aude șȋ mȃsa, cȃ cum foc n'a uȋdi, cȃ amu numai de aceea vorbiaȃ ȃmenȋi, cȃ Niculae-i legat. Șȋ-l ȋntrebȃ pe Niculae: Drept e dragul mamȋi, cȃ tu escȋ legat?

— Drept mamȃ.

Acum se fi vȃȋȋut plȃns șȋ vaiet: Vai de mine șȋ de mine, pȋce carnea de pe ȃse la cel ce mi-a legat feciorul. Șȋ auȋendu'o Niculae plȃngȃnd — prinse șȋ el a plȃnge, șȋ au plȃns amȃndoi cu glas mare, ca dupȃ mort, pȃnȃ au venit veciniȋ se vadȃ, de ce plȃng? Șȋ din minuta aceea Niculae-i legat. Cum bea o leacȃ, prȋnde a se bate cu pumniȋ preste cap șȋ a se vȃieta:

Cum n'oiȃ fi eu supȃrat,
Cȃ pe mine m'o legat
Se rȃmȃn eu neȋnsurat.

Șȋ-l lovesce o jale șȋ o supȃrare șȋ prȋnde a plȃnge morȋtesce șȋ a se vȃieta, cȃ pe el la legat șȋ el e legat. Șȋ-i drept, cȃ-i legat. E legat de treptele propȃnaȋiei, unde dȃrme dus dupȃ ce se ȋmbatȃ, șȋ-i legat de garduri, pe unde dȃrme cu cȃsurile ȋntregȋ, șȋ-i legat de mijlocul drumului, unde l'ar toropi carȃle șȋ cȃruȃtele, de nu l'ar trage de-o parte cei creșȋtiniȋ, cȃnd cade beat. — Șȋ fosta pe la pȃscȃlitoriȋ se-l deslege, dȃr' ȋnzȃdar i-a fost șȋ truda șȋ cheltuiala.

De un timp ȋncȃce prȋnde a fi mai primeȋdios, cȃ ȋndatȃ ce apucȃ ȋn cap, strȋgȃ dupȃ ȃmenȋ, nu-i pasȃ, fiȃ cine a fi, chiar șȋ dupȃ popa strȋgȃ mai erȋ alaltȃ-erȋ.

Cel-ce ȋn adevȃr l'a legat, a fost vinarsul, cu care s'a ȋmprietȋnit de mic. El ȋi va pune șȋ capul.

Pavel sfârnariul.

Îi merge bine de tot la Pavel sfârnariul, e om tot cu banu-'n mână, cu bani mulți, îi tot schimbă, face din unul tot doi, din doi — patru, din patru — opt. Așa-i în lume: cu banul-bani faci. De colo cumpăra o vacă și n'apucă a face țidula și o și dă cu dobândă de 4—5 fl.; de colo cumpăra o părechia de boi și are în ei câscig curat 15—20 fl. Apoi așa e lesne se fie bănos. El cu gura lui a spus la móră, că într'o véră, la tîrgul Cucului, în patru zile a făcut vre-o 85 fl., tot schimbând la vite, cumpărând și vinđindu-le érá. Drept și mai drept, că are ochi buni, scie ce cumpăra, îți cunosce vita de departe, care-i de preț și în care poți avea pagubă. Beat ca lemnul de a fi, și tot nu cumpăra și nu vinde cu pagubă. Și nu-i modru se nu se și mai șumenescă câte o leacă: dela cela cumpăra o vacă: bea o glajă de vinars aldămaș; dela celalalt cumpăra un taur, bea o altă glajă de vinars; din colo vinde el taurul — bea cu cumpărătorul o litră de vin; mai în colo cumpăra el o părechie de boi, bea și cu vinđătorul o glajă-două de bere. Apoi afară de aceea: mlenașul ésta și-ar lua o vacuță. E cotânganul tinăr, se teme că nu v'a tîrgui bine, și are de ce se teme, că dóră-'n tîrg se celuesce lumea și țera. Dar dă cu ochii de Pavel: bade Pavele, en fi bun hai de veđi ce vacă vréu se iau, se nu mă celuesc, că dta scii. . . Și merge, o caută-'n gură, o caută la uger, ca omul cel priceput . . . e de tine, îi șoptesce la urechie. Tîrgul se face. Cu tîrgul vine și aldămașul, érá din aldămaș se cade se bee mai întâiū badea Pavel, că de nu era el, póte nici nu se făcea tîrgul.

Așa umbla badea Pavel din tîrg în tîrg, cumpărând și vinđend. La 2, la 3 sêptămâni, când venia

acasă, totdeauna arëta câștig curat: de colo 12 fl., de din colo 8 fl., de ceea parte 16 fl. — În veci nu arëta pagubă, numai tot dobândă. Muerea credea, și era voiósă, că după ce-și frământă atâta cea minte, bine-i că bare-mi nu și-o frământă înzădar.

Pe sërătorile cele mari, când era și el acasă, nime nu era gătat ca el. La Crăciun cojoc săsesc, căciulă românescă, ciobote mari gazdăcesci, în mâne mânuși de cele moldovenesci, roși și pistrițe, cu degete, cum nu mai avea nime în sat. La Pasci mânecariu vênat ca Mărginenii, pălărie môle ca domnii, ciobote potrivite pe picior, năframă de mătasă la grumazi . . . Se cunoscea din toți ómenii, că el e sfárnariu, om umblat în lume, om bănos.

Ani de-a rëndul a mânat'o el așa; aci-l vedeai câte cu 8 boi, aci nici cu unul. Când era cu boi, de-l întreba cineva: „pe care-i porți în rudă?“ El răspundea zimbînd: „v'a vedea el, cine i-a luă.“ — Când era fără boi, de-l întreba cineva: „Dar unde țî-'s boii, bade Pavele?“ El răspundea arëtând șerpariul: „Aici!“

Era vestit și pismuit de mulți. Dér' erau și unii care nu-l pismuiau. Cu deosebire frate-s'o Niculae. Nu numai că nu-l pismuia, ci îi chiar đicea din când în când: „Lasă-l în trăsnet sfárnărit, că odată numai ti-i tređi scărpinându-te-'n cap!“ Dér' el fãlos și încređut îi răspundea în batjocură: „M'ași lăsa, dacă n'ași sci nici eu, ca tine, numai se înglod în pãmânt, până voiü fi și pe limbă plin de tină. Mě, omul trebuie se mai trăescă și cu mintea, nu tot cu puterea!“

— Bine, bine, rëspundea frate-s'o.

Trebuie se scim, că Pavel cu Niculae, de și erau frați bunii dela o mamă și dela un tată, de și erau chiar gemeni, dar nu sëmănau unul cu altul, de ai fi gândit că nici nu-s dintr'o țeră.

Pavel âmbra în sfârșării, bătea cele drumuri și cele tânguri, mânca bine din șatră și bea și cu rënd, și fără rënd. Pământul și-l lucra în bani. De multe ori numai muierea scia, unde ce au sëmănat și de unde cât a eșit. El era tot cu traista-'n spate și cu bâta-'n mână, dér' era gras și ținut bine. De adaos ceva loc, ceva moșie, de cârpit ceva la casă ori la șură — nici poveste. Gândiai că nici nu-s a lui, așa puțin preț punea pe ele, așa nu le avea grijă. Veđi că el nu scia cum se fac acelea, că-i rămasese gata dela părinți.

Frate-s'o, Niculae, era tot la lucrul câmpului; colo era la plug, din colo căra gunoiu, din cocolie tocmia un gard, din colo făcea porți la șură. În tâng nu-l vedea omul în veci, ca se cumpere ceva, numai când avea de vîndut câte ceva: mai o scrófă cu porcei, mai un tăurenciū, mai nesce boi grași, mai o vacă starpă. Și, minteni-minteni vindea câte ceva, dar' în veci nu-l vedeai cumpărând decât — pământ.

„Ce-i mai face cu atâta pământ, — îl întreba unul și altul — că dóră ai destul?“

— D'apoi, de am pământ destul, și copii am, și de oiū sta a-l împărți, cât vine la unul? Apoi m'ar durea înima se sciu că i-am lăsat se lucre în brazdă străină, putându-le eu însēma de cu bună vreme moșiórele lor. Așa respundea Niculae, ca om cu minte și cu vederi bune ce era.

* * *

Trecură ani mulți. Pavel se bolnăvi și de odată numai s'auđiră trăgënd clopotele după mort. Óre cine o fi murit, de le trag așa mult? De bună sēmă ceva bocotan! Da, a murit un om ales, a murit Pavel sfârșariul. Se fi veđut prohod! Satul întreg a fost la prohod și la comândare. Popa a cetit

12 evangeliî și a spus o căzanie de toți au plâns, diacul a cântat versul lui Lazar din Viftania. Toți diceau: „E drept, că om ales a fost, dér' și prohod ales i s'a făcut.“

* * *

Câtă vreme fusese Pavel bolnav pe pat, șerpariul lui a stat tot încuiat în ladă. „Se nu umble nime-'n șerpar,“ țise el, „că de a fi se mă mai ridic, eu sciu ce-i de a face, cu ce-i acolo; de a fi se mor, ve-ți vedea voi ce-ți afla acolo. Banî de cheltuială étă vë dau 25 fl., și câteva pițule, ce sunt banî mărunți.“

Nici nu se încumëta cineva a umbla în ladă la șerparul lui, cu atât mai vêtos, că lada era chiar la căpătâiul patului și pe ea erau împăturate hainele lui.

Spuse lelea Todosie, muierea badii Pavel, la măsa, că ce poruncă au; povestise și mama lelii Todosie la unele cumetre, că șerpariul cel plin de băncute e închis în ladă. Astfel, când muri el, scia tot satul, că de el a rămas un șerpar plin de băncute tot câte de-o sută și câte de-o miie de florinî. De abia ascepteu toți se audă anumit câți banî au rămas de sfârniul cel vestit. Dér' tot satul nu putea fi de față la un lucru ca acela, nici n'ar fi încăput în casă. Decî, după ce se găta immormântarea și comândarea și după ce se împrăsciară ómenii, remasără cei mai de aprópe ai mortului: frate-s'ó, o soră, cumnații, socrii, se vadă ce-i în șerpar și se judece ce-i de a face cu atâta potop de banî?

Cu mare ceremoniă deschisese lada și scósără șerpariul de-l pusără pe masă. Fiind nópte, lumina ardea în feșnic pe cornul mesei, dér' ferestrele erau acoperite cu năframe negre, orî cu alte

rufării, ca se nu mai vadă și trecătorii, ce fac ei acolo.

Lelea Todosia, cu mâni tremurătoare desgurgă curelușa cea ca o plésnă, cu care era îngurgat șerpăriul, ca se nu iasă ceva din el. Apoi băgă mâna cu băgare de sémă în șerpăr și scóse de acolo o boletă vechiú (carte de dare, libéruș) îndoită în dóuë. Boleta o frunđări fóie de fóie, și afla în ea o bancnotă de 50 fl. Mai băga mâna în șerpăr până'n fund, dar' alt baní nu mai află, fără scóse din fundul șerpăriului o țidulă roșiă cu câteva slove negre pe ea, ca nesce numérușurí. Óre ce o fi asta? Ó luară în mână, o purtară dela unul la altul, dar' nu sciură ce póte fi. Carte nu sciă nici unul din ei. Nēcăjiți, că n'au aflat mai mulți baní, era cât p'aci se o sfártice. Dar' Niculae, fratele lui Pavel, îi opri ȕicȕendu-le: „Numai de-a geaba n'ó ținé el în șerpăr, aduceți-o în cóce se fug cu ea pân la părintele, ni-a spune el, ce-i în ea.“

Lelea Todosia se gândi un minut, apoi ȕise: „Da, se mergí cumnate la părintele cu ea, dar' stăi . . . Ó se merg și eu cu tine.“

Lelea Todosia încuie șerpăriul ér' în ladă și luă cheia la sine și se duseră la părintele atunci nóptea.

— Da ce-i, dragii mei? — îi întrebà bunul preot.

— Am venit, domnule părinte — ȕise lelea Todosie — se faci bine se ne spui ce-i în țidula asta? Am aflat'o în șerpăriul fie ertatului Pavel.

Și luà părintele țidula în mână, și se uità lung la ea, și o suci, și o întórse, apoi oftà una lung și le spuse așa:

— Dragii mei, țidula asta . . . e țidulă de baní, sună peste 1200 fl., dar' precum eu nu știu bine

unguresce, nu vă pot spune lămurit, i-a pus Pavel la banca Armenilor din Gherla spre păstrare, ori că luatu-i-a împrumut?

— Ba, i-a pus spre păstrare, — ȕise lelea Todosie, — când s'a bolnăvit, de a vęđut, că nu mai póte umbla în sfárnărit, a fost odată la Gherla și de bună sémă atunci a pus baniū acolo, ca se nu pună mâna cine-va pe ei, că baniū-s locomoși.

— Póte . . . — respuse preotul, care cugeta : bine ar fi, de ar fi cum cređi tu, dar' mę tem, c'a fi cum vęd eu din scrisóre. Și le dăđu țidula, ér' ei mersără de unde au venit, mulțămind preotului, că lea cetit scrisórea.

Lelea Todosia tótă era voie bună, că are bani gata la banca Armenilor din Gherla 1200 fl. In bucuria ei, era cât p'aci se uite că Pavel e în mormânt. Dar' Niculae, cumnatul ei, mergea gânditor și posomorít. El își făcea de lege așa : de ar fi pus Pavel bani în bancă, cum era omul fălos, ar fi spus cuiva ; dar' . . . hm ! rėu mę tem, că miia aceea și cele dóuě sute sunt de plătít la bancă, numai cât părintele, ca om cu minte, n'a voit a ne spune dintr'odată, se temea, că prea vor fi mari dóuě supărări de odată. Mai bine s'a făcut că nu pricepe, de cât se ne amărăscă ȕilele și mai tare.

Și Niculae avű dreptate. Că nu trecură nici dóuě sęptămăni și veni un domn strein, gros în cefă și butucănos la fóle, de de-abia gáfăia de gras ce era, și întră în casa lelei Todosie însoțit de primarul și de notarul satului. Lelea Todosie, care într'acele umblase cu țidula cea roșiă și la dl notar, scia acum lămurit că nu-i vorba se capete ci se dee 1200 fl. Decí era pregătítă, ce o ascéptă. Domnul cel gros îi spuse așa : „Uite, nevastă, Pavel — fie iertat — a luat dela banca nóstră 1200 fl. împrumut

și s'a legat că i-a plăti în 10 ani, tot câte 160 fl. pe an. Pân acum a plătit în cinci ani, ar mai fi ca să se plătescă cinci ani, în tot anul câte 160 fl. Cređi dta că-i putea plăti banii aceia, orî se scótem judecătoria pe averea remasă de Pavel, care-i întabulată pe banca noastră?

Lelea Todosie se sfătuî cu tată-s'o și cu cumnatus'o, ce-i de a face? De plătit, cum amarul s'a lega, ea, cap de muiere, se pună cinci ani de-a rëndul, în tot anul câte 160 fl. De lasă se iasă judecătoria, cheltueele se măresc. Decî făcù învoială cu cumnatus'o, cu Niculae, se iee dătoria pe el, și dinpreună cu dătoria se iee și moșia remasă de Pavel, afară de două locuri și grădina cu casa, care au rămas la lelea Todosie. Domnul dela bancă se învoi așa și merse de unde a venit. Niculae încă nu făcù tērg rēu, că moșia ajungea mai mult de cât cele 800 fl. ce le plăti el în 5 ani, tot câte 80 fl. la începutul și 80 fl. la jumătatea fiecărui an. Lelea Todosie încă fù mângăiată, că rămase baremî cu casa și cu cele două locuri de bucate. Că se putea întēmpla și mai rēu, de vinea rëndul la dobă.

Acum ڏiceau ómenii: „Ne miram și ne cruceam mult, de unde are Pavel sfârniul atâta potop de bani? Adeca n'au fost banii lui, au fost bani streini!“

Ėr' Păcala adaogea:

„Ba, Pavel sfârniul a fost o fală gólă, traistă ușoră!“

Meșterul Partenie.

Nu-i alt modru, fără blēstămul maicii Domnului nu s'a mai șters de pe meșteri de lemn, de merg tot un paș înainte și doi înapoi. Și, dacā stă omul a socoti, și mare păcat a făcut meșterul de lemn, când i-au poruncit Jidoviî se facă

crucea, pe care ei au restignit pe Domnul Christos. Că din ce porunceau ei s'o facă mai mică și cuiele mai subțiri, el dintr'aceea o făcea mai grosă, ca se nu aibă de cioplit așa mult. Ei, dar' fiind crucea așa mare și grosă și grea, domnul Christos s'a poticnit ducându-o și a căzut jos sub greutatea ei. De aceea maica Domnului i-a blăstămat pe meșterii de lemn: „Dee Dđeu, se lucrați cu anul, și se nu mai căpătați banul, și care li-ți căpăta — se-l împărțiți cu Jidanul!“

De atunci, până-n ziua de azi, meșterii de lemn cu nimică s'aleg din lucrul lor; cei mai mulți n'au nimic la casă, decât câteva securi, un ferestruu-două și câteva sfredele.

Dar' nu stau bun că numai blăstămul maicii Domnului e preste ei, mai mult mă tem că ei vreu se fie drepti urmași a lui Leonat din Longobarda, care încă se hrănia cu barda, ca și ei. Mai toți meșterii de lemn sunt beutori din samă-n afară, din care pricină nu se mai adauge la ei două cu două. Drept e și aceea, că meșteșugul, cei mai mulți și-l fură, nu și-l învață. Incep ca țilerii pe la bărdași, apoi după-ce lucră cu ziua o véră-două, prind a lucra pe socoteala lor, mai întâiu un coteț, apoi un hambar, grănar, în urmă un grajd și șură, ér' mai în urmă o casă. Trecând prin acesta școlă se cred meșteri deseveșiti; lucră și beau și beau și fuméză și mai însamnă cu cel plumb, cât bine, mai mult rău, dar' însamnă și lucră, strică cele lemne. Astfel de meșteri sunt în fiecare sat unul doi, dar' se cunosc dintre alți muritori, că numai pescarii și vânătorii-s în penele lor. Lumea-i numesce „Meșteri strică.“

Așa sunt și la noi câțiva, din care inse mai mare este meșterul Partenie, s'au, cum se laudă el când e șumén — „meșterul cel vestit.“ Și rar se întemplă ca „meșterul cel vestit“ se nu fie șumén, că nici că se pôte altcum, de óre ce e omul cu treburi multe, apoi treburile trebuie începute și sfârșite cu aldămaș. Ér' decă meșterul cel mare se află la aldămaș, face ce face de numai veți că-i se împiedecă limba-n gură și-i se împletesc picióarele, că fuge pământul pe sub ele. Drept și mai drept că și tată-s'o mai bea din când în când, dar' el nu sta tot ca rața de a moi, fără-și păzia lucrul câmpului și avea ce-i trebuia. Bea el în cele dumenici, dar' preste săptămână era om muncitor și cu glagore-n cap, puțin i se cunoscea din cei câțiva bănuți ce-i bea duminecile cântând:

„Cine p^ortă plugul bine,
Și de bea ti mai rămâne.“

Dar' Partene-i alt fel de om, nu-i ca tată-s'o; Partene face după cum îi spune cântecul:

„Se bem ađi și se bem m^ân^î
Se bem patru s^ept^âm^ân^î;
Se bem luni și se bem marț
Se bem preț de patru vaci;
Se bem miercuri, se bem joi,
Se bem preț de patru boi!“

Meșterul Partene a rămas de tată-s'o copilandru ca de 10—12 anⁱ. Mai avea un frate mai mare și două surori mai mici. Mumă-s'a-i cresc^u cum putu, ca o muiere v^eduv^ă, da-i cresc^u destul de omenesce pre lângă sine, că de bărbat rămase în stare bună, cu loc destul și cu vite frum^ose. Astfel fiind lucrul ea-i ținu pre lângă sine și-i deprinse la munca câmpului, după care aveau se trăescă, și după care trăesce totă lumea. Când fu Partene de 20 de anⁱ îl luară cătană și-l dus^ă colo departe-'n Italia și nu-l mai lăsară de acolo 12 anⁱ închiațⁱ. În acest potop de vreme frates'o cel mai mare se-'nsurase și surorile se măritase, așa că el află pe mumăsa singură singuriță așteptându-l cu dor și drag, ca pe singurul copil ce și-l scia necăpătuit, pribeag în lumea mare; dar' o află în stare bună. Că m^ăsa, ca muiere cu minte ce era, dat'a de dat zestre la fete când le-a măritat și dat'a parte la feciorul ce l'a însurat, dar' partea ei și a lui Partenie — care bătea țerile — nu-o a dat la nime. Destul atăta că Partene află pe m^ăsa în stare bună, când ajunse acasă din cătunie. D^omne, și fălos mai era, când veni! Nicⁱ nu mai scia romănesce ca pe la noi; nicⁱ nu mai cunoscea bine veciniⁱ și neamurile. Numai îl auđia: „was? La mine nu scⁱ bine romănesce, uitat la mine asta, înv^ețat la mine ala ocoș vorba.“ Veciniⁱ, cei mai credulⁱ, clătineau din cap a milă, că în cei 12 anⁱ, cât a umblat în lume printre limbⁱ necunoscute, și-a uitat limba maicⁱ sale; n^emurile pl^ângeau de mila lui, mamă-s'a se deolea: „Ce amarul m'oi^u scⁱ face, de nu i-a veni glasul cel romănesc la loc?!“ Dar' un moșneag, care cătunise în tinerete vre-o 30 de anⁱ de-a r^endul, că pe el îl prinsese cu funia, după cum erau p'atunci vremile; un moșneag, đic, auđind și v^eđind bazaconiile aceste, đise: „Nu v^e temeți, și-a veni el în fire, numai se m^ergă odată-'n ședătore ori la crișmă.

Și prorocia moșnegului se împlini, că Partene merse cu némurile la crișmă și beură, și el le povestia așa păsăresce câte prostii tóte, până întră-'n crișmă Ursuțul, care încă fusese cătană și scăpasă numai cu un an-doi mai nainte, ér' acum era om ca alți ómeni. Ursuțul ęsta ínse era iute din fire, se ciudea grosav pe prostii. Decí cum auđi pe Partenie vorbind așa păsăresce începu la el: „Dar' mergí încolo, creștine, vorbesce ca ómeni, nu te fasoli atáta, că mintení te ínvęț romănesce.“ Partenie se mánie de vorbele aceste, dar Ursuțul bagséma venise mánios de acasă, că din ceea-'n ceea dau la cęrtă și numai vęđurá ómeni că se încăerá ca cocoșii. Când îi despártiră, amęndoi erau sgáriați ca de pisici, dar Partenie scia romănesce cum e data. Din minuta aceea Partenie era de tot risul la feciori. De mergea în șeđátóre, feciorii numa-'ncepeau la el: da ce-i, Partene, te-a ínvęțat Ursuțul romănesce? De se punea lângă vre-o fată, numai auđia pe vre un cotăngan din vr'un unghet: „Ai grije, Ană, că Partenie nu prea scie bine romănesce, veđi de vorbesce cu el ala ocoș horba!“ În urma urmelor, încet pe-'ncetul se desbărà de vorbele aduse din cătunie, și era și el fecior ca alți feciori. Umbla cu gândul însuratului. Sfátos era el din fire, singur era singur, numai el cu măsă, moșióră avea bună, decí nu se prea codiau fetele de el, că-n ęluisă: „De ar fi feciorul numai cu ceva mai frumos decát dracul, muiere își capátă“; dar Partene, care și pe împęratul l'a mulțămit, se nu-și capete una? Nu-i vorbă, la ínceput nu prea afla fată destul de potrivită pentru el la noi în sat, umbla prin satele vecine pețind tot fete de popă și de bocotani, dar sfântă-i ęicala:

„Feciorul, care se ține,
la fata care remăne.“

Așa și Partene, tot umblă pe cele sate a peți fete bogate, până se tređi că-s cășlegile pe gátate. Atunci hai hudru-budru! puse mána pe fata care-i eși-'n cale. Dar' n'o fost vrednic capul lui de așa o fată, ca aceea, pe care Dđeu o pedepsí dându-o lui de nevastă. Că ea era blândă și harnică, ér' el arțăgos și lenios; ea tótă minte și hărnicie, el numai opșagurí și mánecare și beuturá și somn.

Nunta lui fusese în cășlegile Crăciunului, că așa-i datina pe la noi, rar de tot se íntęmplă ca cineva sę se însóre în alt tîmp, decát iarna. În primăvęra dintăiú după

nuntă, pôte chiar din baniî miresiî, îşi şi cumpără Partenie ferestrău, sfedere şi daltă şi prinse a ciocârţi ca meşter. Mai întâiî făcù pe séma lui un cotet, apoi pe séma unui vecin un pâlant, dup'aceea la altul un grajd, şi hai-di-hai! cât mai bine, cât mai réu, lucra mereu ca meşter bărdaş. P'atunci bărdaşii căpătau puţinî banî pentru lucrul lor, dar apoi trăiaî bine pe la cele gazde, pe unde lucrau, că căpătau mâncare şi beutură câtă le luă pielea. Aşa Partene ajunse la traiul de bărdaş, de care cu lăcomie tot visase din tinereţe, de când vedea traiul bărdaşilor. Lunî diminéta cum se scula îşi aprindea pipa, îşi luă fâlos uneltele de-a umăr şi, hai prin sat, unde era arvonit. Şi cioplia, şi mocoşia, şi tândălia, se trecă şiua, că scia el, că cele de lipsă pentru gură le are. Tot aşa o mâna până sâmbătă séra. Şi muierile-i făceau tot mâncare bună, se nu le mērgă hula, şi bărbaţii aduceau vinars din greu, se nu le strice lemnele, şi totuşi ici cōlea câte o hulă eşia din gura lui Partenie, ér' lemne strica destule, ci fiind omul sfătos, atâtea bătea din cea fleancă de gură până făcea pe gazdă se crédă că ūeu nu tot lemnu-i bun de lucru, precum nu tot omu-i bun de popă. Aşa trăia el de lunî diminéta până sâmbătă séra. Atunci scotea dela gazdă ceva banî, cari dumineca toţi îi bea, ér' lunî diminéta ér' era numai cu uneltele-'n spate. Aşa urmă şi de şi până tōmna târđiu, când se ciuntară lucrurile de bărdăşit. Atunci se tređi cu podul gol şi cu şura gōlă, dar' lui ce-i pása? El era gras şi-'ncălat de gândiai că nimic n'a lucrat num'a mâncat şi-a beut cât a fost véra. Drept şi mai drept că nici nu se spetise prea tare cu lucrul, dar se cunoscea, că era ca un godin când era în postul Crăciunului. Veđi bine, atâta-i era tot câştigul' dintr'o véră-'ntrégă. Işi şi cânta el cânteca, colo printre cei beţivi la prepanaţie :

Alt folos tot nu mai iau
 Numai cât mânânc şi beu;
 Las' se fiu odată beat
 Că destul îs supērat!

Şi era meşterul Partenie grozav de supērat — când n'avea pe ce bea; atunci umbla lihod, ca un căne ploat. Dar îndată ce da undeva de ceva semne de beutură, el era cel mai guraliv şi mai voios, el scia închina mai cu pont, el era mai bun de opşaguri. Când era cu glaja-'n mână de închina celui ce l'a'einstit cu ea, îl auđiai numai că începe :

Ddeu te țină!
 Dee-ți Ddeu bine și sănătate!
 Cinste și omenie,
 Dragoste și voiă bună,
 Sănătate și bucate
 Și bani de cheltuială!

Și la toți le plăcea cum închină Partene, toți stau smeriți clătind din cap până le spunea el vorbele cele bune și înțelepte și toți îl cinsteau cu beutură.

De odată cu Boboteaza se începură ospetele

Fiind Partenie omul opșegos și bun de gură tot el purta pețitorii, tot el era chemător și staroste cât ținură câșlegile; tot în voiă bună și cu capul sarbéd fu până'n săptămâna albă.

Cu postul Pascilor de odată ér' începu a-i umbla plugul; colo cârpia un pälant, la cela făcea un coteț, la celalalt o șură și era tot sătul de mâncare și de beutură. De cei de acasă, de măsă și de muerea cu un copil, habar n'avea. — Mai lucre și ele ceva, dicea el, că eu destul în rup ósele și-mi sfärm mintea.

Tot așa o mână meșterul Partene mulți anî de a rëndul; lucra-nelucra, dar bea și trăia bine. Fără ceva lucru nu putea omul dice că-i, nici odată; că pururea era acățat ici-cólea la ceva lucru; nu isprăvia bine șura unuia, și se lega la altul se facă un grajd; nu era gata acela, și luá dela altul arvună se-i facă o casă. Dacă dicea unul: Dar ce-i, Partene, nu mai vii se-mi gați șura ceea, că plata ți-am dat'o? El respundea de loc: Mai ascéptă, că nu ești numai tu'n sat; ori: nu-ți fie așa degrabă, că nu-i vremea îmblătitului.

Multă vreme a mers așa, dar odată i se'nfundară minciunile. Se legase se facă la Niculae Prokletul un grajd cu șură din lemnele lui și cu mâncarea lui, așa că Niculae Prokletul nu avea de dat nimic decât bani rotunși 200 fl. Dar Niculae-i spuse așa: „Bagă bine de sémă, că eu îți dau bani după cum ne unim, dar dacă pe de ađi în patru săptămâni nu-mi dai lucrul gata, atunci cu mine dai de popa Grigore!” Vorbele aceste le díse Niculae între mărturii, când și puse banii pe mėsă, numérați 200 fl. și Partene-i băgă'n pungă. De abia asceptau toți ómenii se vadă ce s'a alege din lucrul acesta. Unii credeau că Partene va eși cu dobândă frumósă; alții-și dau cu socoteala că n'a eși cu banii, că

lemnuri scump, dranițele, scândurile, cuiele, toate îs scumpe, d'apoi lucrătorii? că numai el singur nu pôte ridica un *gleab* ca acela? Dar Partene nici grije nu avea. Cumpără câteva lemne, mai nesce scânduri și șindile și se apucă de lucru cu un alt bețiv ca și el. Dar cum lucrau? Mintenimintenii erau la urciorul cu vinars. Așa că pe Ți nu le era de ajuns o litră de vinars numai lor la amândoi. Imbiă și pe Niculae se bee, dar el nu primia, ci respundea aspru: nu béu; lăsați-l și voi în trasnet de beut și v'apucați mai cu nedejde de lucru, că trece Ți după Ți și — de nu-ți găta la termin — rîde dracul de voi!

— Nu te teme, Niculae, până mă veți pe mine. Mai scumpe lucruri decât acesta am făcut eu, ét'ășa, bînd din urcior, că dóră la atâta *înfulicătură*, de nu bea omul câte-un strop, pierе cu Țile.

Așa se tămânda vremea. Cele patru săptămâni erau plinite, dar grajdul lui Niculae nu era gata. I-i mai dădu răgaz o săptămână, înaintea primarului și a notarului, și-i spuse *oarzin*: de nu-mi gați lucrul nici până atunci — în judecată te bag.

Și trecu și săptămâna aceea și grajdul tot nu mai era gata, că-și păpase toți bănișorii, nu mai avea pe ce cumpăra cele de lipsă, ómeni la lucru încă nu-i venia, ér singur mocoșia cât putea, dar mare ispravă nu făcea. Atunci Niculae Proclatul merge ață la judecătorie și bagă pără asupra lui Partene meșterul, că i-a dat 200 fl. se-i facă grajd și șură în termin de patru săptămâni, și de atunci trecură cincii, și tot nu sunt gata. Judele-i țită înainte cu martori și judecă pe Partene ca în termin de 14 Țile se gate lucrul început, după cum s'a legat; de unde n'o fi gata, atunci Niculae se-și iee meșteri și se-și gate lucrul, se-i plătescă din pungă, că va scóte judecata cheltuelele dela Partene.

Trecură și cele patrușpredece Țile puse de judecătoria și Partenie nu găta lucrul lui Niculae Proclatul. Atunci acela merse la oraș și aduse patru bărdași și-i plăti pe Ți câte cu 2 fl. pe fiecare. Aceia în 10 Țile-i gătară șura și grajdul cum se cade. Până se i le gate mai cumpără din pungă și șcânduri de vre-o 15 fl. și cuie de vre-o 8 fl. și alte mărunțișuri în preț de vre-o 5 fl., că la un așa *gleab* câte trebuie până se-l veți gata? Astfel când îi fu lucrul gata, merse Niculae Proclatul la judecătorie și ceru se-i scótă dela meșterul Partene suma de 108 fl. ce o cheltuî până-și găta șura.

și grajdul și 12 fl. călătoriile lui pân la oraș la judecată și după meșteri. Și judecătoria trimise executorul la fața locului se scôtă dela meșterul Partene 120 fl. Dar din ce se iasă atâta potop de ban, că vite n'are, decât dóră mâța, strinsură — vorba ăluia :

în cămară
ca și-afară,
în podlaș
că-n inimaș,
ér la șură nu-i strinsură
cât se ia un pui în gură!

Deci zălogi pentru suta și douăzeci fl. și pentru spelele judecătoriei un ogor de vre-o 3 jugherede mare.

Partene și atunci credea că-i tot glumă, nu sciá că are de lucru cu Niculae Prokletul, la care nu de flori de cuc i-au pus ómenii numele „Prokletul“. Decí nu-și vedu de cap se înapoieze banii, orí se facă o pace cu Prokletul, așa că într'o bună diminetă se tređi că vin domni în sat și-i vînd cu doba locșorul cel bun și mare. L'a luat Prokletul, veđi bine. Acum ține-te Partene! numai începutul e mai greu, apoi vin pricinile tot dróie!

După Niculae Prokletul îl amenințară și alții, la cari se legase că le-a face câte ceva și banii-i mîncase, dar de lucrat nu le lucruse după íovoiala avută; unul îl cercă de 40 fl., altul de 25 fl., un altul de mai mult, orí mai puțin. Ce se scie el face? Cum sě se descurce din atâtea încurcături, că de judecată-i era recóre, fiind că-l pișcase odată și se simția și vinovat. Decí prinse a face pace cu ei, veđi bine, pace rușinósă pentru el; unuia-i dete o moină pe câțiva ani, altuia-i dete un loc de *uric* (de veci), pe altul îl amână și cu minciună, dar în urma urmelor remase numai cu casa și cu uneltele de bårdășit.

Acum tot e putred de beutură, tot tușesce, ca dintr'o bortă, dar de beut tot bea și de meșterit tot meșteresce din cea gură. Ia lucruri se le gate, ia arvună, își bagă ómeni, el stă numai și le arată — drag Dómne — ce se facă și cum se facă, și âmblă de colo până colo însēmănând cu cel plumb, ce-l pórta tot în șerpar ca meșterii cei mari. Puțin sunt inse cei ce-i mai dau de lucru, dar el totuși are afaceri pururea, are *hereghie*, că merge unde scie că-i de făcut vr'un jleab și mai mințesce ici una, colo alta, și mai ca-

pătă câte un păhar-două de vinars, până vine curcă acasă. Așa urmăză ȕi de ȕi, erna-véra și e tot țépân și tot sfătos și tot opșegos și lăudăros. Aȕi toți il iau în ris, toți își bat joc de el, dar el habar n'are, atăta i s'o îngroșat nasul, de nu se mai légă de el nimic; orî cine ce-i ȕice, par că-i ȕici în ceteră. Ba, după ce apucă în cap, il auȕi strigând răgușit: „Mă, dacă-oiu muri eu, ce amarul vostru vi-ți sci face, că numai un meșter de dai Dómne aveți, pe meșterul Partenie, mă!“ Ér ómeniș respund riȕind:

— „Ba pe meșterul prăpădenie!“

Teofil e copil,

Beți voinici și trăiți bine!

Când s'a însurat Teofil Vultur dela noi, nu mai era fecior fălos în șapte sate ca el. Și avea de ce se fie fălos, că era singur la măsa — ȕic la măsa, că tatăs'o murise cam pe la sapa de-a doilea, și el s'o însurat iérna, în cășlegile Crăciunului. Apoi avea stare și rënduelă! Rēmase de tatăs'o o moșă mare, casă bună, șură cu grajduri de amēndouă părțile, și amēndouă pline de vite, apoi oi, porci, bucate și câte și mai câte rēmân de o grazdă, cum fū tatăs'o Pavel Vultur, frunțașul satului.

Și nu puteai ȕice nici că-i hid trăsнитul de Teofil, cu tóte că nici rupt de sóre nu era, dar era drăcos, desmierdat, ținut ca pe apă puțină, că fusese singur la ai lor, și era îmbrăcat ca un domnișor: tot cu cisme încrețite, cu cióreci înșinorați, cu clop (pălărie) cu petele și cu câte nebuniș tóte.

Destul că se indesau fetele, care de care sē între în dragul lui Teofil, sē între în averea cea mare. Dér numai una putea fi norocósă și fericită — Ana lui Floflānc, fată frumósă, bālană, și ér singură la părinți cu stare și cu so-cotélă. La nunta lor tot satul a fost în ospēt, trei ȕile și trei nopti. Se dusese vestea de ospētul lui 'pană pe la al 7-lea sat în lung și 'n lat. Atăta bēutură și māncare nu s'a trecut la patru ospețe — dér era de unde, că dórá numai un Teofil Vultur era la noi în sat!

Ér' după ospet' tot voiă bună, cât ținură cășlegile. Și au fost lungi cășlegile în érna aceea, că au ținut șapte săptemăni și cincî zile. Și se făcură multe ospete în aceea érna, c'ășa-i când is lungi cășlegile, — și la cele mai multe tot Teofil Vultur a fost nănaș, că-i plăcea în fundul carului, pe perinî moi și cu ceterașil lângă el.

Și veni Postul Pascilor și Teofil tot ca în cășlegi âmbla de ospetat, dela o crișmă la alta; de postit — postea nu-i vorbă, mânca tot pesci, heringî, icre și alte bucate scumpe de post și se ospeta mereu cu prietiniî. Acasă încă nu mergea cu mâna gólă; ca să nu se supere măsa și nevasta, le ducea și lor beutură și heringî. De trebile casei și de vite grigia sluga, un opșitar uns cu tóte unsorile. Așa trecu Postul Pascilor. Gunoiu! era la el alătura cu șura și cu grajdurile și nicî nu-i plesni prin minte să și-l care pe loc. L'oiu căra cu clacă, dicea el. Așa și făcu. a 3-a zi de Pasci adună satul întreg în clacă la cărat de gunoiu, tăia câțiva miei, aduse beutură, și făcu cu claca aceea mai mare cheltuélă, decât altul cu un ospet'. El numai sta în fruntea mesei și striga:

— Beți, feciori, că Teofil e copil!

— Și ómenii beau și se ospetau, ér' el era voios și fălos, că ce póte el, nime nu póte.

Măsa și muierea nu-l întrebau, că de unde are bani de cheltuélă, ele erau bune bucuróse, că Teofil e tot cu voiă bună.

Dér trecură și aceste, veni vremea plugăritului, luă ómeni în plată de âmblară la plug, ér el sta numai trântit pe rėzor cu urciorul cu vinars la cap. Și veni timpul săpatului, el nu prinse códă de sapă în mână, ci sta numai ca un părcălab, cu bătucuța lângă lucrătoriî luați pe plată și le spunea opșaguri.

Și veni și vremea secerei și a cósei și a fėnului, și el tot așa făcea, âmbla ca un domn de cólea până cólea, dér nu lucra nimic, ci plătea boeresce.

Veni tóamna, bucate avea destule, dér il costau mult, cu mult mai mult de cât pe alți ómeni, carî lucrară cu mănile lor, nu tot în bani. El însă nicî grijă nu avea, bea bine, mânca bine și nu lucra nimic, ci se lăuda mereu: Teofil e copil!

Ómenii din sat se mirau, de unde bănesce el atâta potop de ban, că din vite nu vinde, din bucate încă nu, de

lucrat nu lucră, și tot are de unde cheltui din greu, parte dând la lucrători și parte făcând tot zile strimbe, mai din toate zilele anului. Unii diceau: „A aflat bani“, alții își dau cu părerea, că i-a rămas de tatăs'o o olă ca de 2 cupe plină de taleri și de galbină. Cei mai bătrâni însă își diceau: Feri Dómne să nu aibă sfrșit rău îmbuiberea lui Teofil!

Mamăsa și nevastăsa, ca două muieri nepricepute, diceau și ele din când în când: Teofile, puiule, de unde bănesci tu atâta bani? Veđi, să nu te bagi în datorii, să nu mai scim cum ești din ele! Dér el le răspundea fălos: Nu vė temeți, Teofil e copil!

Și ele credeau și-i dau bună pace să amble tot în trochinul lui, ér ele p'acasă încă se mângăiau, mai cu o litră de vinars, îndulcită cu miere de trestie (zahar alb), mai cu un font de carne, mai cu o litră două de vin. Pe ce aduce — era, că dóră pline erau podurile de cucuruz, hămbarele de grâu și de săcară, apoi dóră erau găzdoi, aveau galițe, dela ele pui și ouă, tot vindeau și trăiau bine, cât, când venia Teofil acasă voios și luminat, pe ele le afla și mai voióse și mai luminate, astfel că n'aveau de a-și arunca împutări și muștrări unul altuia.

Veni postul Crăciunului și cu el căđu érna. Atunci își deschise Teofil o lécă ochii, vėđend, că are fèn cam puțin, pentru vitele cele multe, ce le are. Mai era un lucru, care prinse a-i face puțin gânduri: la servitor îi era dator simbria întrégă, în dare nu déduse nici un ban rău și primarul îi spuse oarzin: Teofile, pân'acum a fost ce a fost, dér acuma s'a prins post! Adă darea, că de nu, îți duc o vacă și o dau în licitația.

Pe lângă acestea într'o séră, tocmai când voia să ia beutură pentru botezul lui Teofil cel micuț, ce îl dăruise nevasta, îl trase și prepănatorul la o parte și-i spuse, ca să-și tragă răfuiala, și și-au tras'o așa, că prepănatorul deschise cărticica și-i arată: Pentru beutură și sugări pe întreg anul 280 fl., bani gata împrumut, când 5, când 10 fl., când mai mult, când mai puțin, laolaltă: 340 fl., așa dar' cu totulul tot 620 fl.

Teofil se uită lung la cărticică, se scărpină o lécă după ureche apoi díse: Ei, cum să facem?

— Facem bine, răspunse prepănatorul, să-mi dai banii și apoi ér' te folosesc un an de zile.

— Dér chiar amu nu am bani, jupâne Ștrol.

— Nu-i nici un necas, îmi dai obligația pe 700 fl. și suntem omeni în pace.

Și Teofil îi dăte obligația pe 700 fl. și iscăli în obligația și pe mamă-sa și pe nevastă-sa, și prinse a bea mai departe. Dér vremea trecea, darea nu o plătise, decî vinde 2 junci și plătesce darea și pe slugă, că dór de aceea i-a crescut, dicea el, ca banî să facă din ei și să-și acopere necazurile.

Dér banî de pe junci nu i-s'au ajuns până la Crăciun și a trebuit să vîndă bucate, ca să aibă banî de Crăciun. Și a vîndut și și-a făcut banî, și ér avú câteva ȕile bune.

Dér când a fost pe la Bobotéză, vede că n'are fên numai ca de leac, pentru vitele cele multe, — că multe erau, că numai doi junci vînduse. Decî se pune și ia în credință o clae de fên până la primăveră la Sântul George, cu 120 fl. Acum fên avé, dér nu era om, că el âmbra tot în ospețe, ér un biet de fecioraș, ce-și băgase servitor, nu scia prea bine rëndul vitelor, că nu mai slugise, ér la ei acasă nu avuse vite; le dá nutreț, nu ca din fênul de cumpërat, ér Teofil nu se uita pe la grajd, astfel că în sêp-têmâna albă trebui ér să âmble după fên.

Acum cumpërà, tot în credință, o clae de otavă dela un Arman. Dér nu se uită, că ôre vitele mânca-o-vor, orî ba, ci dăte contractul și lăsă de-i cărară otava acasă. O ȕi dîouă, mîncară vitele lui otava, dér de aci încolo numai mugiau, când li-o băga sluga în esle. — Stăpâne — ȕice odată sluga — vitele nu mîncă otava, numai oile; ce sê dau la vite? — Nu o mîncă? — aștepte pân' la Pasci, că li-om da pască, dór aceea li-a plăcé.

Așa chinui bieteile vite cu otavă, care-i numai pentru cai, și cu paie, cât, când eșiră din érnă, se legănu de slabe.

Terminul plătirei nutrețului era aci, timpul aratului sosi, ér vitele lui nu era nici de preț să le vîndă, nici de pus la muncă, că erau hâmisite cu fîmea.

Ômeniî prindeau a vorbi despre trebile lui Teofil, ca ômeniî, că nu-i ca tatăs'o, că n'a fi gazdă, că una, că alta; ei, dér lui în față nime nu euteza sê-i spună, nici chiar socrus'o, că i-a spus odată, dér Teofil i-a rêspons riȕënd: hei, socrule, nu fi supërat, că de nu-ți place de purtarea mea, alt ginere îți capët la fată, poți s'o ducî acasă, când vréi, că eu nu te opresc.

Mai făcù cum făcù până colo cătră Rusali, pân'atunci se intrămasse la pășune și vitele lui și odată vëndù patru boi și doi junci și două juninci. — Nu mai țin, decât patru vaci la casă, dicea el, până m'oiu apuca la fecior, că cu sluga nu esci cu om; n'am apucat slugă să fi îmbogățit pe stăpănuș'o, nici pe mine nu m'a îmbogăți nici unul, că dau nutrețul fără cruțare și totuși vitele-s late de fόμε. Țin vaci, că dela ele am lapte și viței, ér la plug patru vaci sdravene fac cât și patru boi!

Așa se mângăia Teofil. Dér altcum era lucrul. El vëndù atâta potop de vite și baniți toți îi făcù terea-pera, cât nu se alese chiar cu nimic din ei, nici baremî prepănatorului nu plăti.

Sciî ce am socotit, Teofile, dise într'o ți prepănatorul cătră Teofil, — să mî dai mie grădina cea gólă de lângă biserică, ce sê-ți dau pe ea?

— Ce-mî dai?

— Ți dau o sută bună și-ți iert cele 700 fl. ce-mî ești dator; bine a fi?

— Bine, decă-mî mai dai și o feriă de vin rasă răsuță, sê o béu eu cu mama și cu nevasta colo acăscă și sê-mî dai un pachet de sugări și o jumătate de miel — că prepănatorul era și măcelar.

Fiă, cum dici, Teofile, sê nu dici, că nu las tot după tine, sciî, mie nu-mî place a tîrgui mult, a mă țigăni tótă ȝiua, hai la notarul sê ne facă contrătușul și sê-ți dau sută și celelalte ce le ceri.

Preste un ceas de vreme întră Teofil acasă cu o jumătate de miel gras, cu o feriă de vin în 2 cãnți mari ale prepănatorului și cu'n pachet de sugări după curea.

„Fă, mamă, de mîncare, și uite ici vin vechiũ, sê mîncăm și sê bem, că Teofil e copil! Și iate bani, mamă, o sută bună!

— „Dér de unde-s, dragul mamii?“

— „Am dat hira cea de grădină rea, de lângă biserică, sciî că-i numai bolovanî, de nici baraboii nu se făceau în ea, și-a înciripa bietul Jidan o hurubă pe ea, sê nu se tot mute, ca țiganul cu còrtul; ni-a fi și pomană“. — „D'apoi bine-i dragul mamii“.

Și se puseră pe trai bun, hai copile! În ȝiua aceea mîncară și beură; a două ți beură din vinul ce li-a mai rămas și aduseră carne pe bani; a treia ți aduseră și carne

și vin pe banii, și tot așa, până din sută nu mai avu nici un bănuț.

La trei ani de zile după însurăciune nu mai avu Teofil nici o coddă de vită la casă, dăr avea trei copii, un fecior și două fete. Din traiu bun nu mai înceta, lucru nu-i plăcea nici lui, nici muierei lui, se dedase și ea ca el, și mumă-sa voinde să arete, c'a avut drept cel ce a dīs, că omul e un dobitoc, care se învață cu tôte, se învăță și ea la trai bun, că dōră avea fecior, nu tufă!

După ce gătă cu vitele, nu avu vreme să se gândescă la îndreptare, ci merse mai departe, vëndu ogor după ogor, fēnaț după fēnaț, ăr baniți îi mânca și-i bea. In urmă rēmase numai cu casa și cu grădina, pe care sta, și cu un loc mare de cucuruz. — Aceste nu le dau, că am copii — dīcea el la cei ce-l îmbiau se le cumpere, — nu-i pot lăsa fără moșiă, fără casă, că orī cum, dăr sunt copii mei!

De nērav însă, tot nu se lăsa, ba încă ce i mai mult, muierea și mumă-sa se făcuse mai beutōre decât el.

Atunci se lătesce vestea-'n sat, că la oraș s'a făcut o bancă, care dă banii fōrte ieftini, nu ia pe an, decât 8 fl. după o sută.

Teofil fū cel d'intăiū, care cercă marea cu degetul. Și capătă 100 fl. pe lângă cambiu, care-l subscrise el, muierea și nănașu-sēu.

Banii ieftini! dīcea Teofil, iscălescī o țidulă și capeti banii, și nu-i musai se-i plătescī în veci, étă dai camētă 8 fl. la an și ai pace câte zile trăescī! Și se îndemnară și alți creștini de alergară la sacul cu banii, de unde luase Teofil, și in scurtă vreme satul jumătate era inglodat la bancă.

Dăr veniră zile și mai rele! Nevasta lui Teofil născu al patrulea copil, cu care bolī mai un an întreg. Lapte în casă n'aveau la copii, bucatele încă se gătase, alerga în drēpta, bătea calea în stānga, dōr i-a da cine-va banii orī bucate imprumut, dăr toți se plăteau cu „n'am": Decī alergă a dōua oră la bancă și mai imprumută o sută. Acum avu două sute-'n grumađi. Cu mare greu se vindecă nevasta de bóla, în care căduse, dăr de bóla beutūrei ba!

Acum prinse a munci bietul Teofil, ba se legă cu jurământ, că el n'a mai bea nici o beutură bețivă. Și ținū jurământul, dăr ce folos? De nu cruți sacul la vēr, la fund e târdu cu cruțatul. Apoi, ce folos, că el lucra și nu bea, decă nevasta și mamă-sa ar fi māncat vinarsul și cu mālīgă?

Veni timpul se plătescă cametele la bancă, bani nu erau, bucate nu erau, decî prinse a vinde hainele cele scumpe, ce biată îi mai remase, din timpurile cele bune, le dedea mai pe nimic, dîr pe ele abia cumpăra bucate se-i fiă pe câte-va săptămîni. Se vorbi cu nevasta; ce-i de făcut?

— Se vindem jumătate mălăina ceea, că și cu jumătate ne-om ajunge dec'om lucra-o omenesce! Și vîndură și din cea din urmă mălăina jumătate și el voi se plătescă cele 200 fl. la bancă, dîr ascultă de muiere, care-l învăța se nu dea la bancă numai cametele, ér din bani, ce le rămân, se cumpere o vacă cu lapte pentru copii, că — Teofile — dicea ea, vaca va avé vițel, laptele l'om mîncea, ba v'om da câte o cupă pe bani și vom plăti cametele, ér vițelul, când va fi de un an, îl vindem și plătim la bancă din capul banilor, la alt an vindem alt vițel, și așa în vre-o 5 ani ne plătim și de bani aceia și ne apucăm ér la vite, apoi din vite ér scótem noi bani de rescumpărăm moșia.

Așa grăi nevasta lui Teofil; mamă-sa încă dișe, că așa ar fi bine, decî Teofil duse din cei 260 fl., ce-i căpătase pentru jumătatea celei din urmă mălăine vre-o 24 fl. camete la bancă, și cu ceialaltî plécă la tîrg se aducă el o vacă cu bou, cum nu mai are nime în sat. Vitele erau scumpe, căci pe o vacă, care se vedea a fi bună și frumoasă, trebuî se dea 150 fl. Din bani rămași cumpăra căți-va saci de bucate, se aibă ce duce nevasta și mîsa cu șurțul pe vinars.

Credeți dór', că a ajuns anul vaca în ograda lui Teofil? De unde! Încă în aceea tómnă o vîndu cu 95 fl., că nu avu cu ce o ierna și apoi și stărpise încă din tómnă caldă. Bani, veți bine sunt rotunși, ei se tot durucă până n'ai nici unul în pungă.

Așa se întemplă și cu bani de pe vacă. De atunci nici n'a mai încercat se ia vaci, și cea din urmă jumătate de mălăina încă a dat'o astă-vară, dîr' nu ca se se plătescă de bancă, nu, la aceea tot ujuresce, și va ujuri până l'or scóte din casă cu piciórele înainte, orî cu executorii din dîrîpt. Mălăina acésta a dat'o se se scape de temniță pe sine și pe nevastă-sa, că ajungînd ei între ciocan și ileu, au făcut un cambiu fals și au subscris un om fără scirea lui, ér' acel om i-a amenințat cu temniță, de nu i-or da lui locul acela de mălăi, ce biată îl mai aveau.

Acum nu mai au nimic, decăt casa, care încă-i veche, slabă, negrijită, apoi au cincî copii goli și flămîndi, ér' ei

sunt mai slab hrăniți și îmbrăcați decât cei din urmă muncitori de ȋiuă. El, ce-i drept ȋi drept, nu mai bea de beut, și muncesce cât ori-ce om muncitor, dér' tot nu-i Dórnne ajută. Ea însă, Dórnne iértă-ne și nu ne serie în osindă, dér' n'ar fi bună numai s'o stríngă Dumneȋeu, că nu lucră cătu-ȋi ȋiuliȋa de mare nimic, ér' de beut bea până cade cu capu sub ea.

Până au ceva bucate, cât de cât, cólea tórnna, cum lucră el loc în parte, tot cu legătura sub șurȋ o veȋȋ ducând pe vinars. In scurtă vreme le gată, apoi duce apă pe la Jidanȋ, pentru vinars, — ea, care pe sēma ei nimic nu lucră. I-a eșit vestea și povestea, dér' omului beutor ce-i pasă de gurile ómenilor?

Acum nu sciu ȋiua și ceasul, când o sē-i scótă din casă pentru dătoría dela bancă, că chizeș nu mai vrea nime se stea pentru ei, ér' cu falsificatul de cambiu s'au înfundat.

Vedeȋȋ, unde duce pe om máncaarea și beutura prea multă, adusă pe banȋ ieftinȋ dela băncȋ? Luaȋȋ esemplu și spuneȋȋ și altora sē se pázescă de bētură ca de foc, ér' banȋ împrumut se nu iee, numai cine-i în stare a-i și plăti.

Acum cântă pe alt glas.

Dórnne iartă-mē și nu mē scie-'n osindă, dar' decât se mai boléscă atăta, mai bine l'ar stringe Dȋeu și l'ar scăpa, pe el de durerȋ, și pe mine de necaz. Șea și șea, n'am avut nicȋ când cel bine cu el, nicȋ până era sânătos. Că fruntea satului n'a fost, între ómenȋ cu socotélă loc n'a avut, de sfatul lui nimenea n'a întreat, unde era vr'o veselie de fruntașȋ — el chemat nu era; la vr'o nuntă în vecȋ n'am fost în fruntea mesei, după el, ci tot în códă. Ér' amu, de când ȋȋ și boleac, numai Dȋeu mē scie ce trag cu el; tot vai și ér' vai. De-l îmbiu cu máncaare — nu-mȋ trebue; de-l întreb o vorbă —

tușesce de gândesci că amu-amu creapă; de fac în casă foc — se topesce de cald, de nu fac foc — piere de frig. O vorbă de mângăere nu scóte din gură, tot tace și tușesce de m'a prins amu și gréța.

Așa vorbia singură Irina lui Nucu Brusture, întinđind pânzele în grădină pe iarbă sě se *biliéscă*, și ștergându-și lacrămile cu cornul năfrămii:

Apoi merse în casă și aflând pe Nucu culcat cu fața spre păriete și gemând cumplit, oftând din baierile inimii, și clătind din cap îl întrebă:

— Tot așa, Nucule, nu te simți mai bine?

— M'oiu simți acuși.

— Vai de mine, cum vorbești așa?

— D'apoi cum se vorbesc?

— N'ai mânca ceva?

— Nu-'mí trebue.

— Unde te dóre?

— Nicăiri.

— Da se-ți ajut, se te ridicí, se eși pân afară; așa-i de frumos afară și-i sóre cald.

— D'apoi se cerc.

Și s'a ridicat cu mare greu de pe așternut și a cercat se-și lase picióarele-'n jos, dar' îl cuprinse ér' nădușala și căđu cu capul pe perină. După ce-i mai trecu tusa, đise numai atâta: „Nu merg.“ Și nu s'a dus, până l'au dus cei patru cu picióarele-'nainte.

A mai zăcut cât a zăcut, și când era în sěptămâna Pascilor a țepenit pe veci, și lelea Irina rămase vėduvă.

De odată cu tómnă era svon mare în sat: Irina lui Nucu Brusture se mărită după Iancu Fluture. Noroc se le dee Dđeu!

Nu-i vorbă, era pärechiă potrivită Irina cu Iancu; ea vėduvă tiněrá, el flăcău tomnatic, scăpat numai acum dela óste, unde stătuse vre-o opt ani. Erau

cam de-o pânză. Cum fusese tómnă bogată de tóte bunătățile și cum Irina rămăsese călduță de Nucu Brusture, se făcù o nuntă ca nunțile, nu ca comândările, ca la sārāntoci. Fruntea satului fù la nuntă, frunțașii satului o jucară jocul miresei, și era potop de veselă lelea Irina, că amu începe între ómení. Și între ómení a întrat, că Iancu avea neamurí cu stare și prietini cu gură mare, că dóră nu-'nzădar cătunise el opt aní deplin, se nu-și afle prietini când sa-'ntórce. — Și neamurile și prietini-i cinsteau, că și ei avea cu ce le întórce cinstea, că rămăsese de bietul Nucu. — Și veni postul Crăciunului, și trecu; și veni Crăciunul, și trecu și el; și veni Anul nou și Bobotéza și se începurā nunțile. Și nu era nici o nuntă, unde se nu fie și lelea Irina cu Iancul ei, tot încārcați de cinste și tot în fruntea mesei între cei aleși. El iuiā și ea cānta după laută și făceau voie bună. Ce traiū mai duceau, Dómne sfinte! Se minuna singurā cum a putut ea trăi nouē aní de țile cu *meleheriul* cel de Nucu Busture, cu māmāligāul acela, cu care sta-'nchisē-'n bordeiū, de nimenea nu o vedea și pe nimenea nu vedea, ea, muierea cea veselósă; se minunā însași, cum de nu s'a prostit în cei nouē aní de țile, cum de nu s'a nebunit, se iee dealurile! Și când își aducea aminte de acestea numai nu plesnia de ciudă și-și dicea:

Cum n'a murit mai demult
Că-l îngropam mai afund;
Că nici la mórtea lui tarcāu*)
Nu mi-a părut așa rău!

Așa trecurā vre-o câțiva aní de țile.

În timpul acesta se lārgí tare curtea lelei Irinā, care era strimtă de tot, când murí Nucu Brusture.

*) *tarcāu*, dela ung, tarka = pistriț, pētat, nume de cāne care-i cu pete.

Prin curte acum prindea a cresce romoniță și troscoțel, prin care numai nesce bieți pui năajiți de găină alergau. Cotețele porcilor erau góle, grajdul vitelor gol, prin șură bătea vântul, coșurele fluerau a pagubă. Incet pe'ncetul se duseseră porcii și vitele tóte după Nucu, și acum era tómnă, dar pre lângă casa lor nu erau pic de semne de tómnă. Clăi de fên nu erau, că harnicul de Jancu vinduse la némuri și la prietini iarba verde, cum sta'n picióre. „Ce se më mai necăjesc cu ea s'o cosesc, de nu alta m'a toropí o plóie cu brazdele neuscate și nimic s'a alege din nutrețul cel bun; mai bine vînd iarba, sê se necăjască alții cu ea. Baniî-s bani!“ Așa dicea Iancu. Dar baniî-s rotunđi, s'au durigat din punga Iancului într'a lui Izig pe vinars și într'a lui Moise pe tutun. Stoguri de grâu încă nu erau, că ogórele le dăduse altor creștini în folosință pe parale gata. Podul casei nu se rupea de greutatea cucuruzului, că mălăiele le-a lăsat nesăpate, apoi le-a dat némurilor de le-au cosit pentru boi.

Așa era tócă casa lor și gol împrejurul ei, ér el habar n'avea; bea și fumá și mânca, când avea ce și spunea pologenii; când n'avea ce mânca și bea, atunci se punea și înjura la Irina, ba o și bătea, până se-'nvoia se vindă câte ceva se mai facă bani de trăit. Când nu mai avea ce băga pe sub nas, vîndu o grădină scumpă și bună cu o nimica întrégă, la un prietin. „Cine se facă atâta hăram de gard!“ dicea Iancu, ér Irina trebuia se lase așa, că amu avea bărbat, nu tândală, ca Nucu Brusture.

Cu chiu cu vai eșiră din érnă. Lelea Irină țesuse pânză și o 'nalbia colo pe pagiște în grădină și întinđind pânza o podidiră lacrămile, ca amu-'s trei ani — și-și dicea în gândul ei: Sêrac bine de demult, cum te-ai măcinat de iute! Cum s'au dus

tóte după bietul Nucu. Par' că pârjolul o umblat p'aici! N'o sciut crepa Iancu acolo în cătane, unde a fost, se nu-l mai fi adus dracu-'n sat! Că, bietul Nucu, sëracu, fălos n'a fost, bolnăvicios a fost, cu el în fruntea mesei pe la nunți drept că n'am umblat, între fruntași nu m'a dus, dar' nici lipsă de nimic n'am dus pân' am fost cu al. Că hambarele-mi erau pline de bucate în tótă una vreme, berbințele pline de brânză, în pod slănină ca ușile, în grajd vaci cu lapte, în cocină godini mici și mari, în staur oi și miei, ér' amu cu *hajmandăul* ăsta . . . vai și amar de ڃilele mele, că ce *păulez* eu cu el, se nu mai păuleze puiū de șerpe! Tóte le-a făcut terea-perea: oilé le-a dat că „întrase călbaza-'n ele“; porcii i-a vîndut că „a audit că prind a muri de brîncă,“ vitele le-a dat că „era o *strană* pre próstă de vite,“ se cumpere o *șiriște* mai bună de prăsilă. Amu a cumpărat, cumpăral'ar hoheriū din Gherla, se-l cumpere! Mi-a păpat tot, ce-am avut, și încă mă și bate, mîncată-l'ar fi măsa-'mputit cu rodul, se nu-l fi cunoscut eu și neamul meu . . . Apoi o podidiră lacrămile și se lăsă cu fața-'n jos pe pânză și plânse, și plânse, suspinând:

— Nucule, dragă, du-mă la tine!

Bance — cambii.

Inainte de asta cu un pătrar de veac erau în țera noastră bani mai puțină decăt ađi, și totuși erau deajuns; ađi sunt bani cu mai mult mai mulți și nu sunt de ajuns. De unde o fi mai venind și una cu asta?

Atunci, erau mulți economi de ai noștri, că mai numai când aveau de plătit dările simțeau lipsa banilor; ađi? Când se scie fără ban, e bolnav.

Și ore de unde vine această repede schimbare? Schimbatu-s'au timpurile? Schimbatu-s'au gusturile și moravurile ómenilor? Ce se fie? Că ceva este, de bună-sémă este ceva, dar' ore ce este?

După a mea părere timpurile sunt tot acelea, dar' gusturile și moravurile ómenilor s'au schimbat. Și étă cum:

Mai de mult, când creștinul avea lipsă de câțiva florini, s'e-și plătescă darea bună-óra, și simțea că vecinul seu i-o fi avênd, mergea la el și numai decât îi capetă, pe 2—3 săptămâni, fără usură, fără scrisóre, ba și fără martor. Creditorul avea încredere în debitor, îi era milă de el, il folosia, il ajuta. Și nu se înșela. La timpul hotărît, orî mult peste câteva zile dela termin, era cu banii în mână.

Dar' s'au întemplat casuri de creditorul a trebuit se umble cu pălăria-n mână după banii lui — atunci s'au schimbat trebile deodată; orî că nu mai da bani la nime, orî de-i da, îi da numai în față de martori, după aceea numai pe lângă „o leacă de scrisóre.“ Dar' au năvălit Jidaniî între creștini. Ei au început a da bani pe camătă, pe lângă scrisóre cu chizeși, cu giranți, și lua camete de puse lumea-n uimire, încât legiuitorii au fost siliți a limita cametele, ér' pătura mai cultă și mai cu dare de mână a prins a funda bănci, ca se scape pe popor din ghiarele usurarilor. Se spera la un bine. Și bine era se fie. Că, pe când cămătarii fără suflet trăgeau de pe popor 15—20—30—50, ba chiar și 100%, pe atunci băncile da banul mai ieftin, numai cu 8—12%. Și capitalele bogăților nu mai stau ascunse în lăzi, ci circuléză în lume, ca lumea s'e folosescă de ele, ér' capitalistului se nu-i scadă, ci se-i créscă capitalul cât de cât.

Förte bun plan, förte bună idee, förte umanitare afacere.

Dar' ca töte în lume, așa și acéstă afacere are părțile ei slabe, ba chiar rele le putem numi.

Câtă vreme banul era *scump*, câtă vreme banul se căpëta numai pe lângă mari camete, atunci numai de mare necaz cuteza cineva se-'l împrumute și vedea ca să se plătescă cât de îngrabă.

Prin circularea în popor a banilor ieftini dela bănci, poporul și-a perdut cumpëna, a prins a avea mai multe lipse închipuite decât firești și a alerga la bance după bani ieftini, ca să-și împlinescă acele lipse închipuite.

Bani la bănci sunt, țëranul își capëtă doi ca-venți harnici — pentru cari giréză și el în timp de lipsă — și hai după bani.

Așa se înglodară și se înglödă tot mai afund în datorii. Dar' vine timpul de plătit cametele cele ieftine, 4—6 fl. la $\frac{1}{2}$ an după 100 fl. Și chiar atunci nu-i are. Și n'are nici ce vinde în pripă. Decî alérgă cu limba scósă din casă-'n casă, pe la cei-ce crede că au bani, dóră l'a folosi careva. Toți se plătesc cu „n'am.“ In fine ér' merge la Jidanul, care nu póte lipsi din nici un sat:

— Jupâne, fă ce-i face și-mi dá 5 fl. că de nu, mâne-mi pune banca-'n cârcă 4 fl. 50 cr. și de cei 5 fl. tot nu sunt plătit.

— Te folosesc, nu ñic ba, dar' să-mi aduci cambiu cu doi giranți vrednici și se ne înțelegem: câte săptămâni îți banii atâtea pițule-'mi dai camătă.

— Fie, numai mă împrumută.

Și tirgu-i gata. El ia 5 fl. și-'și plătesce camăta la bancă, mai ia o litră de vinars și o bea cu giranții, și-i pace-'n țëră. Și ér' trece vreme. Și ér' vine timpul de reînosit cambiul la bancă, și nici

acum n'are bani. Ce se facă? Se duce ér' la Jidan și face cambiu pe 5+2 fl. 50 cr. + 5 fl. și ér' trece vreme. Astfel merg lucrurile cât în 2 ani de zile e nevoit a mai împrumuta o sută fl. ca să se plătescă de Jidan. Dar' banca nu-i mai póte da pe cambiu cu caventți, ci numai pe întabulare. Caventții încă sunt mai bucuroși că se vęd descurcați, ér' el resuflă una din greu și-și întabulează moșia la bancă.

A eșit de mulțișor legea, că cei-ce dau bani împrumut se însciințeze la primărie, ca se-i pună la dare pentru acéstă negustorie. Jidani de pe sate de regulă nu au însciințat. Au venit însă casuri de unii au umblat pedepsiți pentru acésta, ér' alții erau chiar în primejdie de a-și pierde capitalele, căci debitorii tăgăduiau. Decí au prins Jidani a nu mai da bani împrumut, ci a și-'i valorisa astfel, d. e. când creștinul este în lipsă mare de bani și alérgă la Jidan, acesta-i spune curat: „am ceva bănișori, dar' împrumut nu dau, nu pot da, fără, eu cumpër orí-ce ai de vëndare, se nu țici că nu vreau se te ajut.“ Lipsa-i arđátóre, că numai ađi e până mâne, și mâne, de nu merge cu camăta la bancă e rău de el. Decí fac tîrg cu Jidanul: îi vinde bucate, lemne, pănuri, pânză, piei, în fine tot ce are, pe prețuri cum vrea Jidanul. Ér' de nu are ce vinde 'n pripă, alérgă tot satul până dá de cineva, care are bani. Dar' ađi nu-i ca odată, se-i dee și creștin la creștin fără camătă bani pe câteva zile, nu, a trecut baba cu colacii! Creștinul încă cere cambiu și în cambiu nu pune suma ce el o dá, ci suma ce are se o capete numărând camăta la capital. D. e. de-'mí dá 5 fl. și promit că peste 3 luni de zile i-oiú da, atunci ímí cere camătă de 1 fl.—1 50 cr. și camăta o pune la capul banilor, și-'i dau cambiu de 6 fl. —6 fl. 50 cr.

Astăzi numai cu numele suntem creștini, dar' în realitate suntem mai Jidani decât însuși Jidani delă care am învățat această măiestrie.

Sunt, ce se dică omul, și creștini cu suflet, dar' tare puțini. Pe astă cale, lăcomind la banii cei ieftini ai băncilor, ne-am format gusturi deosebite, s'au născut în noi lipse închipuite — fără care credem că n'am putea trăi — și pentru împlinirea lor ne-am înfundat așa adânc în datorii, cât bun e D.-deu, dar' eu unul nu cred se ne scăpăm de ele în veci. Și ce va fi sfirșitul?

Drum, bum, bum,
Cine dă mai mult!

Că ađi, se nu dică vorbă mare, dar' a 3-a parte a moșilor noastre e întabulată pe la bănci. Că mai în fiecare sat este bancă, făcută de stat ori de particulari: Români, Unguri, Sași, Jidani, etc. Mai în fiecare sat se dau *banii* ieftini, celui-ce are pământ, dar' *pământ ieftin* va și lua delă cei mai mulți din debitorii, cari fac numai datorii nesocotite, fără ași trage sēma că acelea trebuie plătite odată. Că băncile nu pot, nici n'ar fi cu dreptul se rămână de pagubă, decī ele cer banii delă cel-ce banii a primit delă ele. Nu are banii? va lua delă el casa și moșia! Ori că vor lua-o cei-ce nu erau băgați nici într'o sēma, că nu se fuduleau în podóbe cumpérate pe banii ieftini.

Decī: pe cât bine au tras cei cu minte din banii cei ieftini ai băncilor, atât rēu — dacā nu și mai mare — și-au contras cei ușori de minte din acei banii. Și încă rēul cel mai mare va ajunge pe urmașii lor.

De dorit ar fi decī, ca se ne mărginim poftele și plăcerile deșerte, se nu rivnim la banii cei ieftini, ér' de suntem cumva datori, se facem ce vom face și se ne mântuim de datorii. Se facem ca se vină érá

timpul cel fericit, când ómeniï putea trái cu mai puþini bani, cã atunci nu erau tot cu frica în spate cã le vine doba la casã!

Despre procese.

„E mai bunã o pace strîmbã, decãt o judecatã dréptã.“ Aþa sunã proverbul cel plin de înþelepciune pe care fiecare din noi îl cunoþcem, cã dór ne-a rãmas din moþi-strãmoþi. Þi cu tóte acestea par'cã nu l'am scì, aþa nu-l urmãm. Pentru orï-ce nimica, pentru o neînþelegere cãt de micã, pentru o vorbã þisã pe negãndite . . . hai la proces! Þi nu e bine! Vedem toþi cã nu e bine, dar' totuþi nu ne încu-minþim odatã, nu ne aducem aminte cã pacea o vrea si Dumneþeu þi ómeniï cei de omenie. Ci alergãm tot într'un suflet la oraþ, deschidem tot gãfãind uþile advocaþilor þi le spunem cu capul înferbântat pricina, ba mai adaugem þi din ce n'a fost, numai avocatul se ne priméscã pîra.

Dar, har Domnului, aþi avem advocaþi de ai nos'ri prin tóte oraþele, care cãrcã a ne capacita cu buna, cã pentru ori-ce nimica se nu începem la pîrã, se nu ne încurcãm în judecãþi, se ne împãcãm acasã, se ne cruþãm spesele. Ei, dar' care avocat astfel ne vorbesce, nu-'i pe gustul celui cu capul înferbântat, el îþi cugetã: „î hî! Procatorul ásta þine cu duþmanul meu, 'i-o fi uns róta!“ Þi se face prieten cu drumul spunënd cã s'a mai gãndì. Êr' dupã-ce ese îþi þice: „Mai sunt dórã procatori în oraþ, nu eþti numai tu!“ Þi merge la alt avocat, þi-'i spune pricina þi mai cu pont þi acela-'i ia pîra, îi cere câþiva fl. anticipaþie þi-'l asigurézã cã i-a

umbla de rînd. Acum e bine! își gîndesce cel cu capul înfribentat; acesta sciu că va învăța omenie pe cumnatul — orî cu cine are pricina.

Și ajungînd acasă, se laudă-'n dreapta și în stînga că așa și așa 'i-a spus procatorul și așa și așa va face cu pricinașul. Cela aude laudele. Să cătrănește, dar' nu se înfrică. „Mai sunt procatori în oraș“, își dice el. De pace — nici poveste. Ba-i întâlnește 'păcatul la prepănație. Acolo mai întaiu priviri poncișe, după aceea vorbe împungătoare și dintr'o parte și dintr'alta, laude, ca: să sciu că îmi vînd tot ce am, numai cu ce am pe mine să rămân, nu mă las la tine! — Dar' tu cređi că eu m'oi lăsa la un nimernic ca tine? . . .

— Ce? Eu nimernic? Și jup cu un scaun în capul celuiialalt. Pricina-'i gata. Sângele prinde a curge. Ómenii se fac dóuë cete: uniî țin cu unul, alții cu altul. Acum ține-te la păruială. Și sfirșitul? visum reperte, pîră grósă, banî la advocați, banî la comisii, sêrăcie în amêndouê părțile, ură, copii rē-mași în drumuri. . . .

De aceste, daună, vedem ăi de ăi. Și apoi dicem că suntem creștini și ómeni de omenie! Creștinii cei adevărați și ómenii cei de omenie nu fac așa: ei mai și iartă greșelele celor-ce le greșesc, nu stau tot ca cocoșii gata de bătaie, nu stau tot ca sêlbaticii gata de ceartă și de procese.

Să ne învățăm decî a ierta, a ne împēca noi între noi, a nu deschide așa des ușile advocaților și a judecătorilor, că numai rar, fôrte rar le deschidem pentru al nostru folos, ci de cele mai multorî pentru paguba nóstră și a urmașilor nostri.

Urmările proceselor.

Rar mai poți vedea om cum era Alec Mărcuț în vremea lui. Dar acum nu mai este între cei vii, și, fiind că un mare nenoroc l'a păscut, din care i-a venit mórtea, o se vē spuū povestea lui.

El era om muncitor și norocos. Averea și vađa-i crecea pe đi ce merge, dar și familia i sē sporia, încât avea mai atâta copii, cât blândul Iov din căzanie, și toți erau cuminte și sănătoși ca și el.

Dar cum i se tot înmulția familia, el vedea se-i creșcă și moșia, ca, la vremea împărțitului, se aibă de unde da la fiecare. Locul p'acelea vremi era estin, vite se puteau ținea multe, că hotarēle erau largi. Și vitele bune aveau pret. Badea Alec Mărcuț creșcea vite alese și vindea an de an din ele și cumpēra moină după moină, fēnaț după fēnaț, grădină după grădină. Așa făcū anī de a rēndul. Și făcū bine cum făcū. Dar un singur lucru nu-l făcea destul de cu cap. Adeca el cumpēra locul, il plătia, făcea o leacă de scrisóre aci în sat și rar de mai mergea se se și întabuleze. Credea prea mult omeniei ómenilor. P'atunci — ce se đicī — nicī nu era lumea așa stricatā și *întregletită* ca ađi. Preotul îi spunea câte odată ca se vēđă și se-și întabuleze moșiile cumpērate, nu cumva se aibă odată ceva nēcaz. Dar lui îi era gróză de cheltueli. Afară de aceea se vorbia că boeriul vrea se facă comasare și notariul îi spunea că odată cu comasarea se pot face întăbulările fără cheltuială.

Așa cumpēra el și dela un bețiv, cu numele Tóder Fómete, tótă moșia, cu casă, cu grădină cu tot, dar tērgul il făcū așa, ca casa și grădina se rēmână în folosința lui Fómete, câte đile el va trăi, că era bētrân și copii nu avea. Casa și grădina asta erau chiar lângă biserică, în fruntea satului. Și făcū contract aci în sat la notariul, între mărturiī, și numēră banī și prinse a lucra moșia. Lucrul mergea strună. Alec se ținea împăcat pe veci, că dóra dădusă banī uscați între martori. Dar bețivul de Fómete tocă toți banī în vre-o cāțva anī de đile, că din crișma jidanului nu se mai mișcă; đī și nópte tot țapân era. Intr'aceea se începură pregătirile pentru comasare. Bucuria lui Alec, că acum vor trece pe numele lui tóte locurile cumpērate și neîntabulate încă, că, precum îi spunea notariul, atunci numai va arēta contractul și fiind de față și vīnđatoriī, locurile vor trece numai decăt pe numele lui, în cóla lui.

Dar într'aceea bețivul Fómete își tocuse toți banii, ér jidanul nu-i da pe credit nimic, fără il învăță așa: Vinde-mi tu mie casa și moșia, și eu îți dau bani, de ai cu ce trăi.

Bețivul se scărpină odată după ureche, își aduse aminte că moșia-i vîndută, dar se gândi éráșî: Ce-mi pasă mie? Dee-mi jidanul bani, apoi iae-se el de cap cu Alec!

Așa și făcu, că mai vîndu odată moșia jidanului cu 200 fl. — după ce o vînduse odată lui Alec cu 600 fl. — cu condiția că jidanul se nu foloséscă nimic din ea până după mórtea lui Fómete. Dar jidanul era om istet, el nu da bani cu ochii închiși ca Alec. El merse la cartea funduaria și după ce vèdù că averea e întabulată numai pe Fómete, il duse la notarul public cu pe alții doi martori nimernici, și acolo făcu contract precum că el adevă cumpără cu 2000 (dóuë mi) fl. tótă averea bețivului, cu casă și cu grădină cu tot, dar în folosință-i intră numai după mórtea vîndătorului. Așa se întabulă pe jidanul moșia lui Fómete.

Și trecu vreme, și lumea nu scia nimic, că jidanul nu folosia nimic, nici o mușcătură cât de mică de loc, din moșia bețivului Fómete, ci moșia o folosia Alec Mărcuț, ér casa el, adevă Fómete bețivul.

Și trecând din vreme se terminau lucrurile comasărei, și când erau mai gata — móre Fómete.

Acum era acum!

Alec Mărcuț dá se iae în stăpanire casa și moșia bețivului, dar jidanul il oprește cu primarul satului, că se nu se atingă de ele, că-s ale lui.

Alec rămâne de o camdată înmărmurit, apoi își sufulcă mânecele și, crișcând din dinți — amenință pe cel ce ar cuteza să se apropie în aretul acela. Tot satul scia de tîrgul lui Alec cu Fómete, dar erau câțiva cari stau gata se jóre că ei au vèdùt până jidanul a numérat lui Fómete bani gata și că acela a spus la notariul public că numai după mórtea lui are se între jidanul în folosința moșiei, că până-i în vi-éță e zălogită lui Alec Mărcuț în 200 fl.

Acum se veđi gălăgie!

Jidanul își bătea pieptul că dreptul este al lui, că el are contract cu ștempel (timbru) întabulat la cartea funduaria; Alec își bătea peptul că dreptul este al lui, că el are contract încă dela notaréșul cel bătrân ce-o murit acu-s doi ani, și tot satul scie de tîrgul lui, că el a și folosit moșia tótă din minuta ce a dat bani pentru ea.

Lucrul era mare. Primarul satului nu nici încerca se-l descurce, că mintea lui nu ajungea așa departe, fără ȕicea și el, ca omul de omenie, într'o dóră : Mě ómenii bunii, mē, pricina nu-i bunā, dați de vē împēcați aci, cum bruma vi-ți împāca, că de ajungeți la legi, vē māncati tot ce aveți. Așa le spunea și bētrānul preot și toți ómenii de omenie. Dar nu era chip, se ai cu cine vorbi. Jidanul ținea la dreptul lui cel întabulat, Alec la dreptul lui cel vechiu. Fómete bețivul și Pavēl Cālimar, notariul cel bētrān, care ar fi putut da unele lāmuriri, erau amēndoi în mormēnt. Sāteniī dau din umēr, ca cei ce nu pot ajuta nimic. Unii stau se jóre, că dreptul este al lui Alec, și că jidanul cu *hemeșag* și-a făcut scrisoriile ; alții inse -- cumpērați de jidan, strigau sus și tare că Alec numai în zalog avea moșia lui Fómete. Dar Alec își ținea dreptul cu amēndouē mānile. El ȕicea : ce am stāpānit pānā trāia Fómete, nu dau din mână cu una cu dōuē, ér ce mi se cade în urma tērgului avut — iau cu puterea, apoi se vēd cine m'a scóte ! Eu am făcut tērgul înainte satului întreg, aci l'am plătit în vederea tuturor ; cine vrea se mē scótā cu hemeșaguri — cerce, că dórā n'a murit tótā dreptatea din lume !

Jidanul decii se puse și și tocmi procatēr, și pāri pe Alec pre cuncā cu haboca (puterea) ține o moșie, care el a cumpērat'o cu banii bunii și a întabulat'o după lege.

Alec încă-și tocmi avocat se-l apere împotriva jidanului, și prind la pārā.

Apoi sciți cum sunt pāriile, amēndoi nu pot cāștiga, unul trebue se piērdā odatā. Și procatērii atāta le tot întind și le succesc, de vēd că au de unde tunde și mulge, pānā unul rēmāne lipit pāmēntului.

Așa a fost și aci. Mergea Alec la avocatul lui cu punga plină și cu satul jumētate ca martori și cu contractul dela notariul cel mort ; mergea și jidanul cu punga plină la avocatul lui, și cu martori și cu contractul cel întabulat.

Doi anii și jumētate a ținut pāra, și în doi anii și jumētate Alec și-a māncat mai tóte vitele, pre lāngā ce el era mai mult dus la oraș, decāt se-și stee de lucru. Era galbin ca cēra, āmbra ca prin pāmēnt după dreptate.

Dupā doi anii și jumētate iasā hotārirea judecāții, pre cum că Alec se slobódā jidanului tótā moșia ce o ținea dela Fómete și se dee jidanului vre-o 300 fl. spesele procesului și despāgubire pentru folosirea moșiei pe nedreptul vre-o 600 fl., din care sunt a se subtrage 200 fl. ce era se le plătescā

jidanul lui Alec, că în 200 fl. era zălogită moșia. Lucru în curat!

Când auți Alec sentința, sta să-l lovască guta de necaz, dar avocatul lui strigă: băgăm recurs, nu suntem mulțamiți cu sentința!

— Băgăm recurs, îngână și Alec.

Și merge Alec la bancă și ia împrumut 100 fl. se bage recurs. Și avocatul pune sută'n buzunar și înainteză recurs la tablă. Dar până nu veni răspunsul dela tablă — îi móre avocatul. Ce se scie acum face bietul Alec? Âmblă ca buigat de cap pe la cei amploiați mari și mici, până unul îl îndemná să-și tocmescă alt avocat, că cel ce fú pus curator preste cancelăria avocatului celui reposat, nu ar' fi bun, că-i neam cu jidanul, cu părășul lui. Decî mai merge la bancă, mai ia 100 fl. și merge de-și tocmesce alt avocat, și ridică actele dela curatorul celui mort, și încep pãra de nou.

Dela tablă vine întărită sentința judecătoriei. — Facem recurs la curie! strigă noul avocat. — „La curie!“ strigă bietul Alec, și de acolo oblu la'mpêratul!“

Și mai trecu vreme, și în urmă veni răspunsul dela curie tot ca cel dela tablă. Și veni poruncă lui Alec Mărcuț ca se slobodă jidanului moșia lui Fomete cu casă, cu grădină cu tot, și se-i întorecă speșele procesului și despăgubirea pentru folosirea moșiei pe nedreptul. Tot ce i se cerea suia la 1200 fl.

Pre lângă aceste-i trimise și avocatul cel nou socotela despre vre-o 58 fl. și-i veni socotela dela curatorul avocatului celui mort, despre 125 fl. și dela bancă provocarea se plătescă cele 200 fl. Êr acum Alec nu mai avea vite de mai mare preț, decât dóră să pótă plăti banii la bancă. Decî vinde repede vitele și plătesce la bancă, că-și dicea așa: Aceștia banî cunosc că i-am luat, trebuie se-i plătesc, dar de jidan nu vréu se sciu, că-i cu nedreptul, ce-mî cere, ér pe advocați destul i-am tot îfundat, vedu-i șperlă!

Și trec 30 de zile și iasă din oraș o comisie mare, câteva căruțe pline de domni, și se opresc la primărie, și iau pe primarul și pe notarul cu ei și merg ață la Alec Mărcuț acasă. Era în postul mare, în săptămâna florilor. Și pun în curtea lui Alec Mărcuț două mese și mulțime de scaune, și desfac domni teancuri de scrisori și prind a ceti precum că din ziua de ađi moșia lui Fomete trece în mânilor jidanului și că din averea lui Alec Mărcuț au să scótă banii jidanului în sumă de 1200 fl. ai advocaților 138 fl. și speșele

comisiei de ađi vre-o 64 fl. De tot are se iasă de pe pielea lui Alec 1402 fl — Cine pune jos suma acęsta, intră numai decăt în moșia lui Alec Mărcuț.

Nimenea nu înbiă pe ea nicī un ban, de și era satul întreg adunat acolo, ca la comedie și de și moșia și casa erau vrednice pe de 3 orī p'atata.

Atunci jidanul strigă: Dacă nimenea nu se îndesă se pună baniī, eu de pagubă nu mă pot lăsa, așa dară iau eu moșia, că și așa suma cea mai mare eu o am în moșie, dar poftesc ca numai decăt se mi se dee în samă tot ce-i scris pe numele lui, și sē se scrie pe numele meu.

Nimenea nu dă mai mult? întrebă unul din domniī comisiei.

Tăcere ca în mormēt este în public, toți îngălbinesc, muerele și fac cruce, ér bărbaii inhōlbă nesce ochi mari și amuțesc.

Dacă nu dă nimenea mai mult, repetéză un domn din comisie, preste două săptămāni sē fie casa gōlă, că trece pe Moise, ér dlui va face cu ea ce va voi.

În tot timpul acesta muerea lui Alec sta închisă-n casă și plāngea și-și smulgea părul, ér Alec sta rēđimat de usciorul ușiī dela tindă de gândiai că-i înlemnit acolo. Nicī un cuvēt nu scotea din gură, nicī o lacrămă din ochi. Ér când rosti domnul acela vorbele cele din urmă, se repeđi ca turbat asupra jidanului și așa-i dete una-n nas cu amēndoi pumniī deodată, încāt acela se rostogoli grāmada plin de sânge. Ōmeniī fugiră care-n cătrău, ér comisia nu sciă pe unde fugi mai repede.

N'a trecut însē timp de câteva minute și casa, și șura, și grajdurile lui Alec erau în flacări. Și ardeau, cum era vremea secetōsă, de nimenea nu sē putea apropia se iae ceva. Cu mare greu i-au scos muerea și copii mai micī, ce erau în casă. Pe Alec nu l'au aflat până a două și spānzurat într'un mēr mare din fundul grădinei.

Alec Mărcuț dară nu mai este; muerea lui, de grōză a nebunit și s'a aruncat într'o fântānă, de unde o scōsără mōrtă. Copii sunt imprăsciați pe la nēmurī ér jidanul e stăpān pe averea și pe binele lui.

Așa s'a sfirșit bietul Alec, fiind-că a cređut omeniei ōmenilor și s'a lăsat purtat de nas de advocați fără de suflet, cari-i promiteau dreptate, numai se-i infunde de bani, de și el dreptatea și-o māncase prin nesocotință. Și cātī alții n'au pățit și n'or mai păți ca Alec, numai sē se slobōdă în procese?!

Cuprinsul.

	<u>pag.</u>
Precuvântare	3.
Cresceți, vă înmulțiți și stăpâniți pământul	5.
Locu-i noroc	8.
Agricultura ca mijloc de vindecare	14.
Dumnezeu e bun și milostiv cu cei buni	22.
Buhaiful	30.
Luntrașul cel bogat	38.
Preotésa cea văduvă	45.
Prelegere din pomărit	50.
Têrgurile Reteagului	56.
Despre măiestrii	70.
Despre deosebitele măiestrii	78.
Negustoriile	99.
Iosif Greul	102.
Deprindeți-vă copiii de mică copilărie săpatele cuviinciose	105.
O buruiiană afurisită	107.
Lupta contra unui dușman periculos	110.
Om stricat	114.
Când are cineva noroc — nu-i trebuie minte	117.
E legat	120.
Pavel sfârniariul	123.
Meșterul Partenie	129.
Teofil e copil	137.
Acum cântă pe alt glas	144.

